

Nr 145.

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1951 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning m. m.

(4:e avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1951 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av vissa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar som ansetts från utskottets sida påkalla yttranden.

1:o) **Utrikesförvaltningens rese- och flyttningkostnader.** Under utrikesdepartementet, § 1, ha revisorerna dels påtalat den starka stegringen av utrikesförvaltningens rese- och flyttningkostnader, dels ock ifrågasatt huruvida icke deltagandet från svensk sida i olika internationella konferenser skulle kunna anordnas på ett för statsverket mindre kostnadskrävande sätt än nu sker (Del I, s. 3—10).

Efter en redogörelse för gällande bestämmelser angående ersättning för flyttnings- och resekostnader åt diplomatiska och konsulära tjänstemän (s. 3—4) ha revisorerna lämnat vissa uppgifter om de kostnader vartill under budgetåren 1945/51 de ersättningar uppgått, som bestritts jämlikt ifrågavarande föreskrifter (s. 5). Revisorerna ha även i tabellform lämnat några exempel på huru flyttningkostnaderna för en och samma tjänsteman kunna uppgå till högst avsevärda belopp. Vidare ha vissa sifferuppgifter lämnats rörande de ständigt stegrade utgifter för vissa speciella rese- och traktamentsersättningar, vilka redovisas å förslagsanslaget Särskilda förhandlingar med främmande makter, varvid revisorerna även berört frågan om den av staten bestridda andelen av kostnaderna för medresande anförvanter (s. 6—9).

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

»Utrikesförvaltningens rese- och flyttningkostnader ha under senare tid undergått en kraftig stegring. Av den lämnade redogörelsen framgår sålunda att ifrågavarande kostnader, vilka under budgetåret 1945/46 stannade vid i runt tal 780 000 kronor, för sistförflutna budgetår stigit till ett

belopp av drygt 2,6 miljoner kronor, d. v. s. mera än tredubblats på fem år. Utgiftsökningen sammanhänger givetvis med en rad olika omständigheter. Revisorerna vilja härutinnan erinra om den förstärkning av vårt lands utrikesrepresentation som ägt rum sedan tiden för det andra världskrigets upphörande och som föranlett ett större antal resor och förflyttningar än tidigare. Den internationella prisnivån har vidare varit i starkt stigande. Som en följd härav ha icke endast själva transportkostnaderna stegrats utan även utgående traktamentsbelopp gång efter annan måst uppräknas.

Även om sålunda i viss utsträckning naturliga förklaringsgrunder till den inträdda ökningen av utrikesförvaltningens rese- och flyttningskostnader kunna anföras, finna revisorerna det likväl angeläget, att med hänsyn till den snabba takt i vilken kostnadsstegringen fortskridit under senare år frågan i fortsättningen ägnas skärpt uppmärksamhet. Därvid synes icke minst böra övervägas möjligheten att begränsa nu utgående flyttningsersättningar. De i det föregående återgivna exemplen ge nämligen vid handen, att statsverket under vissa omständigheter kan få vidkännas högst avsevärda kostnader för en enda flyttning. Såsom av den lämnade redogörelsen vidare framgår, har inom utrikesdepartementet på sistone dryftats spörsmålet, huruvida icke i utgiftsbesparande syfte flyttningar böra inskränkas med avseende å flyttgodsets volym och sammansättning samt huruvida icke statsverket i stället bör lämna bidrag till förhyrning av möblerad bostad å den nya anställningsorten eller anskaffa och tillhandahålla erforderliga möbler. Revisorerna vilja för sin del understryka vikten av att de sålunda inledda undersökningarna fullföljas med all energi, så att hithörande problem snarast kunna bringas till en tillfredsställande lösning.

Jämväl andra utvägar än de nu antydda kunna självfallet övervägas i syfte att nedbringa rese- och flyttningskostnaderna. Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra om rådande praxis beträffande omplacering av diplomatisk personal; på vissa poster ske sålunda förhållandevis täta ombyten med en rad andra personalförflyttningar som följd. Vidare må nämnas att vederbörande biträdespersonal normalt plägar tjänstgöra i ett och samma land under en sammanhängande tidsperiod av allenast två år. Att av olika skäl omplaceringar i nu angivna fall understundom måste ske med korta mellanrum ligger i öppen dag. Revisorerna vilja likväl ifrågasätta, huruvida icke en större återhållsamhet härutinnan skulle kunna iakttagas, varigenom det otvivelaktigt vore möjligt att göra icke oväsentliga kostnadsbesparingar för statsverket.

Den ständigt fortskridande ökningen av de speciella resekostnader, som redovisas å anslaget till särskilda förhandlingar med främmande makter, synes jämväl tarva uppmärksamhet. Utgiftsstegringen sammanhänger givetvis i hög grad med rådande handelspolitiska förhållanden. Det vill emellertid förefalla, som om vederbörande förhandlingsorgan understundom omfattade ett väl stort antal personer. Enligt revisorernas mening bör därför närmare undersökas, om icke härvidlag en viss begränsning skulle kunna

ske utan förfång för verksamheten, bl. a. genom att kostnaderna för de ytterligare experter, som vederbörande näringsorganisationer önska disponera vid dylika förhandlingar, i större utsträckning än nu är fallet finge bestridas av näringsorganisationerna själva. Revisorerna vilja vidare ifrågasätta, huruvida icke deltagandet från svensk sida i olika internationella konferenser skulle kunna anordnas på ett för statsverket mindre kostnadskrävande sätt än nu mången gång sker. Sålunda torde bl. a. anledning föreligga till omprövning av de grunder, vilka nu tillämpas beträffande fördelningen av kostnaderna för medresande anförvanter.»

Utskottet vill inledningsvis erinra om att Kungl. Maj:t genom propositionen nr 152 till årets riksdag framlagt förslag om inköp och iståndsättande av beskickningsfastigheter m. m. Förslaget innebär, såvitt nu är i fråga, att statsverket i vidgad omfattning skall anskaffa lämpliga bostäder åt tjänstemän inom utrikesrepresentationen. Syftet härmed har bl. a. angivits vara att underlätta utrikesdepartementets strävanden att nedbringa flyttningskostnaderna genom sådan engångsanskaffning av vissa skrymmande inventarier för bostäder utomlands, som departementet bemyndigats verkställa i fråga om statsägda eller av staten förhyrda bostäder. I överensstämmelse med vad utskottet i sitt utlåtande nr 106 förordat har riksdagen numera med vissa jämkningar godkänt Kungl. Maj:ts förslag. Därigenom synas förutsättningar ha skapats för att tillgodose de önskemål, åt vilka revisorerna i nu behandlade avseende givit uttryck.

Revisorerna ha emellertid även ifrågasatt vissa andra åtgärder för att nedbringa utrikesförvaltningens rese- och flyttningskostnader. Sålunda borde övervägas, huruvida icke en större återhållsamhet i vad avser omplacering av utomlands stationerad personal skulle kunna iakttagas. Vidare ha framförts vissa förslag i syfte att begränsa de utgifter som redovisas på anslaget till särskilda förhandlingar med främmande makter. Bland annat syntes anledning föreligga till omprövning av nu tillämpade grunder beträffande fördelningen mellan statsverket och vederbörande delegater av vissa kostnader i samband med internationella konferenser.

Vad revisorerna härutinnan anförut och förordat finner utskottet vara förtjänt av det största beaktande. Såsom av det föregående framgår ha här ifrågavarande kostnader visat en mycket kraftig ökning under senare år, varigenom problemet onekligen fått särskild aktualitet. Utskottet förutsätter därför, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer den fortsatta utvecklingen och omsorgsfullt tillvaratager de möjligheter som må föreligga att begränsa utgiftsstegringen.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anförut.

2:o) Den för försvarets centrala förvaltningsmyndigheter gemensamma kassa- och bokföringsorganisationen. Under försvarsdepartementet, § 2, ha revisorerna framhållit angelägenheten av att frågan om den till försvarets civilförvaltning nu centraliserade kassa- och bokföringsverksamheten upptages till omprövning (Del I, s. 11—18).

Revisorerna ha inledningsvis erinrat om att den vid 1943 års riksdag beslutade omorganisationen av den centrala försvarsförvaltningen, såvitt nu är i fråga, innebar att den nyinrättade försvarets civilförvaltning skulle fungera som gemensam huvudkassa för samtliga militära ämbetsverk (s. 11). Vidare ha revisorerna redogjort för civilförvaltningens befattning med kassa- och bokföringsärendena samt lämnat vissa uppgifter rörande omfattningen av kassatjänsten (s. 12—14). Revisorerna, som funnit det vara av intresse att närmare undersöka huru kassa- och bokföringsorganisationen i praktiken fungerar, ha i detta syfte införskaffat uppgifter från vederbörande myndigheter rörande deras hittillsvarande erfarenhet av centraliseringen av ifrågavarande verksamhet. Beträffande de synpunkter som därvid anförts torde få hänvisas till berättelsen (s. 14—15). I anslutning härtill ha revisorerna framhållit att den centraliserade kassatjänsten inom den centrala försvarsförvaltningen uppbyggts närmast med tanke på ordinarie fredsförhållanden.

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

»Den centralisering till försvarets civilförvaltning av samtliga militära ämbetsverks kassa- och bokföringsverksamhet som beslöts vid 1943 års riksdag innebar en genomgripande förändring av då rådande förhållanden, och det kunde redan på förhand förutses, att den nya organisationen icke skulle låta sig genomföras utan betydande övergångssvårigheter. Det visade sig också tämligen snart, att talrika anledningar till missnöje från de närmast berörda myndigheternas sida uppkommo. Civilförvaltningen har för sin del genom olika åtgärder av i huvudsak teknisk natur sökt avhjälpa de påtalade bristerna. Såsom revisorerna vid sin ovan omnämnda undersökning kunnat konstatera, har ämbetsverket emellertid icke lyckats härmed i den utsträckning som varit önskvärd. Oaktat nu närmare åtta år förflutit sedan den nya organisationen började tillämpas, fungerar systemet alltfjämt på ett mindre tillfredsställande sätt.

En av de mera påtagliga olägenheterna är den försening av utbetalningarna som skett. Genom att tidsfristen för räkningars överlämnande till civilförvaltningens kamrerarkontor i och för likvidering måst tillmätas synnerligen knappt, har vidare en stark forcering av arbetet inom vederbörande myndigheters kameralorgan blivit oundviklig, vilket i sin tur lett till att räkenskapsmaterialet ofta kan underkastas blott en summarisk genomgång med därav följande risk för felaktigheter av skilda slag. Vissa komplikationer ha även uppstått genom att leverantörer vid eventuella förfrågningar nödgas vända sig till två olika myndigheter, såväl den utanordnande som den utbetalande. Dessa omständigheter ha föranlett myn-

digheterna att i allt större utsträckning utnyttja de stående förskott, vilka egentligen äro avsedda endast för bestridande av smärre löpande utgifter, och att använda dem icke blott för kontanta utbetalningar utan även för utbetalningar medelst postanvisningar eller över postgiro. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har exempelvis flygförvaltningen under sistförflutna budgetår återfyllt sitt förskott icke mindre än 214 gånger till ett sammanlagt belopp av inemot 1,5 miljon kronor.

Helt allmänt torde kunna konstateras, att centraliseringen till civilförvaltningen av utbetalningarna på förevarande område medfört en betydande omgång. Detta gäller icke endast det sätt varpå räkningar likvideras utan även den metod som tillämpas vid personalens avlöande, då en vidlyftig och kostnadskrävande apparat med utskrivande av postgirokort jämväl för personal som tjänstgör inom ämbetsbyggnaderna på Ladugårdsgårde varje månad sättes i gång. Gällande ordning för inbetalningarnas identifiering och titelsättning måste vidare betecknas såsom ytterst tungrodd.

Än betänkligare ur administrativ synpunkt är emellertid, att kassabokföringen kommit att kännetecknas av en betydande eftersläpning. De anslagsförvaltande myndigheterna ha därigenom satts i efterhand beträffande tillgången till sådana aktuella uppgifter rörande medelsförbrukning m. m., varav de i sin löpande verksamhet ha ett oundgängligt behov. Trots att en viss förbättring härvidlag synes ha inträtt på sistone, tillhandahållas alltså jämt månadssammandrag och övrigt siffermaterial alltför sent, med påföljd att vederbörande myndigheter åsamkas stora svårigheter då det gäller att göra erforderliga avstämningar mot den interna dispositionsbokföringen eller att i annat syfte kontrollera anslagsbelastningen. Med anledning härav har man på sina håll rent av sett sig föranlåten att upprätta en egen kassabokföring vid sidan av civilförvaltningens, vilket ju måste sägas innebära ett direkt dubbelarbete. Även för den centrala riksbokföringen har den ifrågavarande eftersläpningen medfört påtagliga olägenheter.

De svagheter som vidlåda den nuvarande organisationen skulle enligt revisorernas mening än mera accentueras, därest 1946 års militära förvaltningsutrednings förut omnämnda förslag om indragning av vissa förskottskassor och förläggande till civilförvaltningen av jämväl den dispositionsbokföring, som övriga hithörande myndigheter nu själva ombesörja, genomfördes. Det kan även befaras, att vederbörande myndigheters känsla av ansvar för anslagsförvaltningen därigenom komme att på ett betänkligt sätt uppluckras. Det vill över huvud taget synas, som om en dylik åtgärd skulle leda till ökade svårigheter att få till stånd en klar ansvarsfördelning de olika myndigheterna emellan.

I detta sammanhang torde få erinras om att den centraliserade kassatjänsten på förevarande område icke är avsedd att upprätthållas under krig. Den nuvarande organisationen är med andra ord uppbyggd allenast med tanke på ordinära fredsförhållanden. Detta synes revisorerna vara ytterligare en allvarlig brist i systemet. I ett beredskapsläge torde nämligen så skärpta krav komma att ställas på vederbörande militära ämbetsverk, att en sam-

tidig omorganisation av kassatjänsten efter helt nya principer får förutsättas bli en extra belastning som icke utan avsevärda övergångssvårigheter kan bemästras. Av motsvarande skäl har man också under senare tid, i vad avser försvarets lokala förvaltning, medvetet strävat efter att i möjligaste mån anpassa fredsorganisationen efter den ordning som är planerad för krig för att på så sätt göra övergången smidigare och mindre komplicerad.

Det synes visserligen icke uteslutet, att de ogynnsamma verkningarna av den här ifrågavarande organisationen åtminstone i viss utsträckning skulle kunna elimineras genom tekniska förbättringar av olika slag. Till övervägande del torde emellertid de konstaterade olägenheterna få tillskrivas principiella fel i själva systemet, sammanhängande med den uppdelning på olika myndigheter av ansvaret för verksamheten inom ett och samma förvaltningsområde som skett. Med hänsyn härtill kunna enligt revisorernas mening föreliggande brister avhjälpas endast genom organisatoriska förändringar av grundläggande natur.

Det vill synas revisorerna som om den mest ändamålsenliga lösningen av frågan skulle vara, att var och en av de centrala försvarsförvaltningarna utrustades med en självständig kassa- och bokföringsorganisation för den egna medelsförvaltningen. Enklast skulle detta kunna ske — utan att civilförvaltningens samordnande uppgift på förevarande område för den skull behövde bortfalla — genom att nämnda myndigheter tilldelades kassor av samma slag som försvarets lokalorgan, d. v. s. kassor anknutna till civilförvaltningens centrala utgifts- och inkomstkonton. De olika förvaltningarna skulle på så sätt själva kunna verkställa utbetalningar över postgiro och erhålla egna kontobesked över inbetalningar. För att åt de centrala myndigheterna säkra erforderlig rörelsefrihet torde det vidare vara lämpligt att dessa härutöver finge själva ombesörja sin kassabokföring och eventuellt även svara för bokslutsarbetet. Sambandet med den för försvaret i dess helhet gemensamma hålkortsbokföringen i civilförvaltningen skulle ändock kunna upprätthållas genom kontinuerliga rapporter till detta ämbetsverk över varje månads inkomster och utgifter å vederbörande anslag.

Genom en omläggning av kassa- och bokföringsorganisationen efter nu antydda linjer skulle enligt revisorernas uppfattning förvaltningsförfarandet i hög grad förenklas och effektiviseras, samtidigt som ansvaret för vidtagna åtgärder skulle stärkas och komma till klarare uttryck. En annan fördel vore att organisationen icke skulle behöva ändras i händelse av mobilisering eller krig.

Någon utökning av personalen vid nu ifrågavarande förvaltningsmyndigheter skulle på grund av omläggningen knappast vara påkallad, då dessa myndigheter såsom tidigare nämnts redan äro försedda med de kamerala organ som erfordras för de nya arbetsuppgifternas fullgörande. Däremot borde personalantalet vid civilförvaltningens kamrerarkontor kunna minskas något. Därest samtidigt de stabsorgan m. fl., vilka äro förlagda till ämbetsbyggnaderna å Ladugårdsgärde och vilka nu äro utrustade med egna kassor, såsom särskilda redovisningsenheter anslötes till vederbörande cent-

rala myndigheters kassaorganisation, skulle ytterligare vissa personalkostnader kunna inbesparas.

Enligt vad som framgår av årets statsverksproposition torde, med utgångspunkt från militära förvaltningsutredningens tidigare omnämnda betänkande, förslag till viss omorganisation av försvarets centrala förvaltning inom en näraliggande framtid komma att föreläggas riksdagen. Under hänvisning till vad ovan anförts finna revisorerna det angeläget, att i detta sammanhang jämväl frågan om den till civilförvaltningen nu centraliserade kassa- och bokföringsverksamheten upptages till omprövning.»

Utlåtanden ha avgivits av armé-, marin- och flygförvaltningarna, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse, krigsmaterielverket, fortifikationsförvaltningen och riksräkenskapsverket (Del II, s. 5—31).

De tre försvarsgrensförvaltningarna, som ur skilda synpunkter kritiserat den nuvarande organisationen, förorda i likhet med revisorerna en omprövning av densamma. *Försvarets civilförvaltning* däremot har icke funnit skäl föreligga för ändrad organisation. Efter att punkt för punkt till behandling ha upptagit de invändningar som rests mot det nuvarande systemet har ämbetsverket bl. a. anfört följande.

Vad revisorerna återgivit i fråga om försvarsgrensförvaltningarnas erinringar synes åtminstone i vissa avseenden återspegla en inställning hos de kamerala organen inom nämnda förvaltningar gentemot den nuvarande organisationen, vilken närmast torde få betecknas som avog. En negativ inställning hos nämnda organ utgör en icke hållbar grund för det intima samarbetet med civilförvaltningen i kassa- och bokföringsfrågor, som är en förutsättning för att det nuvarande systemet skall fungera väl. En omorganisation skulle säkerligen i vissa hänseenden vara till båtnad för civilförvaltningen. Civilförvaltningen står nämligen icke främmande för tanken, att ämbetsverket i leverantörers m. fl. ögon fått bära skulden för förseningar och felaktigheter, som icke alls sammanhånga med den gemensamma kassa- och bokföringsorganisationen utan bero av åtgöranden eller underlåtenheter från vederbörande försvarsgrensförvaltnings sida.

Ett sakligt skäl för en omorganisation kunde ligga i det förhållandet, att därigenom överensstämmelse skulle ernås mellan freds- och krigsförhållanden. Civilförvaltningen har städse strävat efter att fredsorganisationen så nära som möjligt skall ansluta sig till krigsorganisationen. I detta speciella fall, där förvaltningarna redan i fredstid äro utrustade med kameralt skolade arbetskrafter, där civilförvaltningen för mobilisering ställt till vissa förvaltningars förfogande kontorstekniska hjälpmedel i form av postgiromaskiner, öppnat krigspostgirokonton, tillgodosett förvaltningarnas behov av olika typer av postgirokort och meddelat vissa instruktioner för kassaväsendets funktion, ställer sig ämbetsverket emellertid frågande inför spörsmålet, om det är erforderligt att bryta den nuvarande fredsorganisationen. Mot nyss angivna bakgrund torde en omställning från freds- till krigsorganisation icke behöva vålla nämnda svårigheter.

Oavsett påräknelig personalökning hos övriga centrala förvaltningsmyndigheter ställer civilförvaltningen sig tveksam, huruvida omorganisationen skulle medföra den förenkling och effektivisering, som revisorerna förutsätta. Här må endast erinras om att civilförvaltningen på grund av det gemensamma räkenskapsmaterialets omfattning kunnat för olika arbetsmo-

ment, exempelvis stansning, utskrivande av postgirokort och checkar, inkomstredovisning m. m. avdela särskilda biträden, som specialiserat sig på respektive arbetsmoment och sålunda uppnått en hög grad av rutin och säkerhet. Det torde knappast bli möjligt för de olika förvaltningarna att vidtaga motsvarande anordning.

Civilförvaltningen har slutligen framhållit att, därest den nuvarande organisationen finnes böra avskaffas, ett flertal frågor måste närmare undersökas. Sålunda erfordrades utredning, huruvida samtliga eller endast vissa centrala försvarsförvaltningsmyndigheter skulle tilldelas egen kassa, eventuellt i förening med dragningsrätt å statsverkets checkräkning. Vidare måste närmare fastställas den typ av kassa, som skulle komma i fråga, förhållandet till civilförvaltningens centrala hålkortsbokföring samt frågan, huru bokslutsarbetet skulle organiseras och bedrivas. Av vikt i detta sammanhang vore givetvis det behov av personal och eventuellt även bokföringsmaskiner, som följer med ifrågasatt omorganisation.

Försvarets sjukvårdsstyrelse har sammanfattningsvis uttalat, att den till civilförvaltningen centraliserade kassa- och bokföringsorganisationen icke medfört några större svårigheter för anslagsförvaltningen vid styrelsen, något som måste tillskrivas icke blott vissa i utlåtandet berörda organisationsdetaljer, utan framför allt, att lokala och personella förhållanden tillåtit ett gott samarbete ämbetsverken emellan. Några väsentliga fördelar för fredsförvaltningen torde icke för sjukvårdsstyrelsens del stå att vinna genom den av revisorerna ifrågasatta lösningen att de centrala försvarsförvaltningarna utrustades med en självständig kassa- och bokföringsorganisation för den egna medelsförvaltningen. För krigsförberedelsearbetet och övergången till krigsorganisation skulle dock en dylik lösning medföra avsevärda fördelar.

Någon utökning av personalen vid sjukvårdsstyrelsen skulle icke vara påkallad av den ifrågasatta omläggningen under förutsättning att bokslutsarbetet allt fortfarande omhänderhades av civilförvaltningen.

Krigsmaterielverket framhåller, att den till civilförvaltningen centraliserade kassa- och bokföringsorganisationen såsom den nu bedrives icke medfört några nämnvärda olägenheter för verket och att några väsentliga fördelar icke skulle vinnas genom att verket utrustades med en självständig kassa- och bokföringsorganisation. Verket förutsätter emellertid därvid att under alla omständigheter någon inskränkning icke göres i den av verket bedrivna interna bokföringen.

Fortifikationsförvaltningen och *riksräkenskapsverket* förorda i likhet med revisorerna, att frågan om kassa- och bokföringsverksamheten för försvarets centrala förvaltningsmyndigheter snarast möjligt upptages till omprövning.

Utskottet. Av de i ärendet hörda remissmyndigheterna har försvarets civilförvaltning ställt sig avvisande till tanken på en decentralisering av den nuvarande kassa- och bokföringsorganisationen. Övriga militära ämbetsverk däremot ha till övervägande del vitsordat de av revisorerna lämnade uppgifterna och understrukit behovet av en omläggning. Jämväl riksräkenskaps-

verket har funnit skäl tala för att frågan snarast möjligt göres till föremål för omprövning.

För egen del är utskottet icke berett att nu taga någon bestämd ställning till de av revisorerna aktualiserade frågorna. Utskottet vill emellertid erinra om att 1946 års militära förvaltningsutredning i sitt den 16 oktober 1950 avgivna betänkande (SOU 1950: 36) framlagt förslag om viss omorganisation av försvarets centrala förvaltning. Detta förslag är f. n. föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Det synes utskottet lämpligt, att i samband därmed jämväl frågan om kassa- och bokföringsorganisationen upptages till övervägande under beaktande av de synpunkter som anförts av såväl revisorerna som remissmyndigheterna.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anför.

3:o) **Ridskolan i Strömsholm.** Under försvarsdepartementet, § 3, ha revisorerna förordat åtgärder till nedbringande av kostnaderna för den inom armén alltfjämt erforderliga utbildningen i ridning och körning (Del I, s. 18—22).

Efter en redogörelse för organisations- och arbetsuppgifter samt byggnads- och lokalförhållanden för ridskolan i Strömsholm jämte den därtill i organisatoriskt hänseende hörande Utnäslöts remontdepå (s. 18—20) ha revisorerna lämnat vissa uppgifter angående omfattningen av verksamheten vid skolan under sistförflutna budgetår samt nettoutgifterna härför (s. 20—21).

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

»Under de senaste decennierna har den svenska armén undergått en fortskridande mekanisering. Ett helt nytt vapenslag, pansartrupperna, har sålunda tillkommit och i viss mån ersatt de traditionella kavalleriförbanden, vilkas antal starkt beskurits. I överensstämmelse härmed har posten såsom kavalleriinspektör indragits. Vidare har artilleriet praktiskt taget helt motoriserats. Även inom övriga vapenslag har hästen såsom dragare kommit att alltmer undanträngas av motordrivna fordon. Såsom en följd härav har arméns hästbestånd successivt minskats.

Den här i korthet antydda utvecklingen har självfallet icke kunnat undgå att beröra den verksamhet som bedrivs vid ridskolan i Strömsholm. I och med att antalet beridna och hästanspända förband nedgått, föreligger sålunda icke längre samma behov som tidigare av utbildning i ridning och körning samt i hästtjänst över huvud. De uppgifter som lämnats i det föregående utvisa också, att den ifrågavarande verksamheten numera är av relativt liten omfattning. Under sistförflutna budgetår ha endast två rent militära utbildningskurser av längre varaktighet varit förlagda till ridskolan, vardera omfattande allenast 8 elever. Härtill komma två kortare kurser om 14 dagar respektive 1 månad, även de med mycket begränsat deltagarantal. Den ut-

bildning som i övrigt bedrivits vid skolan har varit av ur militär synpunkt mera periferisk natur. De för innevarande budgetår uppgjorda planerna synas avse en kursverksamhet av i stort sett samma omfattning. Mot bakgrunden härav framstå de kostnader — budgetåret 1950/51 i runt tal 610 000 kronor — som statsverket har att vidkännas för nämnda verksamhet såsom anmärkningsvärt höga. Härvid är även att beakta, att ridskolan jämte den därtill i förvaltningsavseende anknutna remontdepån disponerar icke mindre än 77 olika byggnader samt markområden å sammanlagt ca 200 ha.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter finna revisorerna angeläget att åtgärder vidtagas till nedbringande av kostnaderna för den inom armén alltså erforderliga utbildningen i ridning och körning. Den naturligaste utvägen synes därvid vara, att utbildningen överflyttas till något av de båda kvarvarande kavalleriregementena. I samband härmed torde jämväl Utnäslöts remontdepå kunna avvecklas och den där bedrivna verksamheten förläggas till annan remontdepå. Helt oavsett frågan om ridskolans framtida ställning lärer f. ö., såsom redan i propositionen 1950:110 förutskickats, den fortgående begränsningen av arméns hästbestånd påkalla en omprövning av remontdepåorganisationen. Därest åtgärder av nu angiven innebörd vidtagas, skulle icke endast vissa kostnadsbesparingar bliva möjliga utan även ett stort antal byggnader och markområden kunna frigöras för andra ändamål.»

Utlåtanden ha avgivits av chefen för armén, försvarets civilförvaltning, fortifikationsförvaltningen och lantbruksstyrelsen (Del II, s. 32—35).

Chefen för armén säger sig ha prövat olika möjligheter att nedbringa kostnaderna för ridskolan. Undersökningar ha bl. a. sedan en längre tid pågått angående möjligheterna att ansluta skolan till något förband. Dessa undersökningar ha hittills icke lett till positivt resultat, främst på grund av de med en flyttning förenade kraven på nybyggnader m. m. Sedan hösten 1951 undersökas under ledning av pansarinspektören och i samråd med bl. a. kungl. lantbruksstyrelsen andra alternativ för att åstadkomma en rationellare och ekonomiskt billigare organisation. Resultatet av undersökningen beräknas kunna föreläggas 1953 års riksdag. Förslaget kommer även att omfatta remontdepåorganisationen.

Arméchefen framhåller vidare att innevarande budgetår en personalminskning med en kollektivanställd chaufför och en nattvakt genomförts, medförande en årlig besparing på ca 12 000 kr. Genom minskning av ridskolans stamhästgrupp och av personalen för dess vård komma driftkostnaderna redan under innevarande år att ytterligare begränsas.

Försvarets civilförvaltning och *fortifikationsförvaltningen* hänvisa i sina yttranden till den utredning av frågan om organisationen av verksamheten vid skolan och remontdepån som pågår inom arméstaben.

Lantbruksstyrelsen, som anser det önskvärt att ridskolan bibehålles, anför bl. a. följande.

Jordbrukets mekanisering har medfört en stark och ur driftsekonomisk synpunkt nödvändig nedskärning av häststocken. Samtidigt har intresset för hästen, som förr var ganska utbrett bland landsbygdens ungdom, övergått till intresse för maskiner. Kunskap om hur hästen skall skötas, vårdas och omhänderhas för att på ett tillfredsställande sätt kunna fylla sin uppgift saknas i betänkligt stor utsträckning hos den yngre generationen. Detta förhållande är icke blott till förfång för utnyttjande av hästen som dragkraft i jordbruk och skogsbruk. Även för armén skulle vid mobiliseringsfall svårigheten att fylla behovet av hästvant folk komma att vålla betydande avbräck. Detta skulle i sin tur medföra, att arméns hästmateriel icke skulle kunna utnyttjas på ett fullgott sätt och att det hastigare än nödvändigt komme att förslitas.

Styrelsen förklarar vidare det otvivelaktigt vara av behovet påkallat, att de möjligheter, som stå till buds för att bevara vad i korthet kan benämnas hästkultur, tillvaratagas.

Utskottet. Såsom av remissutlåtandena framgår undersökas f. n. från arméledningens sida vissa alternativ för att åstadkomma en rationellare och ekonomiskt billigare organisation av ridskolan. Resultatet av undersökningarna, som även omfatta verksamheten vid remontdepåerna, beräknas kunna föreläggas 1953 års riksdag. Vid sådant förhållande har utskottet velat inskränka sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmåla.

4:o) **Förordnande av värnpliktiga läkare såsom underläkare vid civilt sjukhus.** Under försvarsdepartementet, § 4, ha revisorerna uttalat angelägenheten av att frågan om förordnande av värnpliktiga läkare såsom underläkare vid civilt sjukhus göres till föremål för förnyat övervägande i syfte att nå fram till en ur principiell synpunkt mera tillfredsställande reglering av hithörande förhållanden (Del I, s. 22—25).

Efter en kort redogörelse för gällande föreskrifter angående värnpliktiga läkares värnpliktstjänstgöring (s. 22) ha revisorerna relaterat det huvudsakliga innehållet i en av chefen för armén den 29 december 1950 gjord underdånig framställning, vari bl. a. hemställts om medgivande för chefen för armén att under vissa angivna förutsättningar meddela tillstånd för vederbörlig myndighet att såsom vikarierande underläkare vid kirurgisk avdelning vid civilt sjukhus förordna värnpliktig läkare under den tid denne beordrats fullgöra föreskriven assistenttjänstgöring vid avdelningen i fråga. Vederbörande läkare skulle härvid få behålla sin lön som underläkare men få avstå från honom såsom värnpliktig tillkommande löneförmaner. Tjänstgöringen skulle dock tillgodoräknas såsom värnpliktstjänstgöring (s. 22—23). Revisorerna ha även berört innehållet i de remissyttrandena som avgivits över förenämnda underdåniga framställning, vilken icke föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd, samt i anslutning härtill lämnat vissa uppgifter rörande den omfattning i vilken värnpliktiga läkare f. n. förordnas såsom underläkare vid olika civila sjukhus (s. 23—24).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, förekommer f. n. i betydande omfattning att värnpliktiga läkare under föreskriven assistenttjänstgöring vid kirurgisk avdelning erhålla förordnanden såsom underläkare. Förhållandet synes vara föranlett av rådande krisläge på den civila sjukvårdens område, inom vilket en utpräglad brist på läkare föreligger. Från olika håll har också vitsordats den stora betydelse dessa förordnanden ha för såväl den militära läkarutbildningen som vederbörande lasarets möjligheter att fullgöra på dem ankommande uppgifter.

Under sådan vikariatstjänstgöring varom här är fråga utgår såväl militär som civil lön. Några formella hinder mot att så sker torde icke förefinnas. Ur principiell synpunkt finna emellertid revisorerna det vara mindre tilltalande, att värnpliktig personal under obligatorisk militärtjänstgöring skall kunna uppbära, förutom värnpliktsavlöning, en civil avlöning av betydande storlek. Anordningen medför f. ö. att den på underläkartjänst förordnade militärläkaren erhåller sammanlagt högre lön än tjänstens ordinarie innehavare.

En ändring i nu berörda hänseende skulle självfallet kunna åstadkommas genom att för framtiden förbud utfärdades mot här avsedda förordnanden. Med hänsyn till de villkor under vilka landets sjukvård f. n. arbetar skulle emellertid detta medföra påtagliga olägenheter. En annan utväg att lösa problemet har anvisats av chefen för armén i förenämnda underdåniga skrivelse, innebärande att — samtidigt som rätten till mottagande av här ifrågasvarande förordnanden skulle uttryckligen fastslås — sådan vikariatstjänstgöring skulle få tillgodoräknas som värnpliktstjänstgöring men att värnpliktig eljest tillkommande militär lön icke därvid skulle utgå. Förslaget har dock icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Såvitt kunnat utrönas har detta likväl icke haft till följd, att vederbörande kommunala instanser ansett sig förhindrade att även fortsättningsvis såsom vikarier å underläkartjänst antaga värnpliktiga läkare under dessas assistenttjänstgöring. Den utbetalning av dubbellön som ovan berörts synes sålunda alltså jämt förekomma. Revisorerna finna det därför angeläget, att frågan göres till föremål för förnyat överbäggande i syfte att nå fram till en ur principiell synpunkt mera tillfredsställande reglering av hithörande förhållanden under samtidigt beaktande av såväl de militära myndigheternas som den civila sjukvårdens speciella intressen härvidlag.»

Utlåtanden ha avgivits av *försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse* och *medicinalstyrelsen* samt *svenska landstingsförbundet* (Del II, s. 36—39). De tre förstnämnda myndigheterna ha i stort sett hänvisat till de av myndigheterna tidigare i ärendet gjorda uttalandena, medan landstingsförbundets styrelse beträffande frågan om avlöningsförmånerna under förordnandetiden anfört följande.

Såsom riksdagens revisorer framhållit, kan det icke anses skäligt, att, såsom hittills varit fallet, dessa läkare erhålla såväl militär lön som oav-

kortad underläkarlön. Därigenom skulle ju dessa läkare, ehuru unga och relativt oerfarna, erhålla en högre sammanlagd lön än de ordinarie underläkarna. Chefen för armén har för att undvika denna eventualitet föreslagit, att den värnpliktige läkaren under tid för förordnande skall avstå från de militära löneförmånerna. Då avsikten emellertid är, att tid för nyssnämnt förordnande skall få tillgodoräknas såsom fullgjord militärutbildning, synes det enligt styrelsens mening riktigare, att — även om det ur principiell synpunkt kan göras gällande, att särskild ersättning för fullgörandet av underläkaruppgifter ej bör utgå — läkaren får bibehålla den militära lönen och att den civila lönen minskas med det belopp, vartill den militära uppgätt. Styrelsen vill förorda, att den föreliggande frågan löses enligt denna linje.

Utskottet. I likhet med revisorerna finner utskottet det vara mindre tillfredsställande, att värnpliktig läkarpersonal under obligatorisk militärtjänstgöring skall kunna uppbära, förutom värnpliktsavlöning, en civil avlöning av betydande storlek. En omprövning av frågan synes därför böra ske. Såsom framgår av remissutlåtandena äro därvid olika alternativ tänkbara. Enligt utskottets mening får det anses ankomma på Kungl. Maj:t att närmare överväga de möjligheter till lösning av frågan som stå till buds och, om så skulle visa sig nödvändigt, för riksdagen framlägga de förslag som härutinnan må befinnas ändamålsenliga.

Under återopande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i av utskottet angiven riktning.

5:o) **Rese- och traktamentskostnaderna inom försvaret.** Under försvarsdepartementet, § 5, ha revisorerna anfört vissa synpunkter rörande rese- och traktamentskostnaderna inom försvaret (Del I, s. 25—41).

Efter att i korthet ha berört gällande redovisningsföreskrifter av mera grundläggande natur ha revisorerna ingått på frågan om de bestämmelser som meddelats beträffande storleken av utgående ersättningsbelopp vid förretning på annan ort än stationeringsorten (s. 25—38). Revisorerna ha vidare lämnat vissa uppgifter rörande försvarsgrenarnas samtliga resekostnader under de båda budgetåren 1949/50 och 1950/51 (s. 38—39). Härefter ha revisorerna anfört följande.

»Reseverksamheten inom försvaret är, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, kringgärdad av en mångfald olika föreskrifter. Vissa av bestämmelserna äro mycket detaljerade; speciellt gäller detta sättet för bokföring av de kostnader som skola bestridas från respektive försvarsgrenars allmänna reseanslag. Syftet härmed har i viss utsträckning varit att ernå en begränsning av ifrågavarande utgifter. Då emellertid vid armén och flygvapnet kostnaderna för slitage och drift av kronan tillhöriga fordon redovisas å vederbörliga underhålls- och drivmedelsanslag, behöva — bortsett från utgående traktamentsersättningar — de begränsade reseanslagsmedel som tilldelats myndigheter inom dessa försvarsgrenar icke anlitas för resor

med sådant fordon, varigenom de utfärdade föreskrifterna kunna kringgås. På grund av oklarheten i de bestämmelser som meddelats angående ianspråktagande av sakanslag för nu berörda ändamål förefinnes vidare viss möjlighet att låta sistnämnda anslag belastas med resekostnader i icke avsedd omfattning.

Den långtgående uppdelningen av reseanslagen på olika redovisningstitlar samt detaljrikedomen i de i anslutning härtill utfärdade bokföringsföreskrifterna måste självfallet i hög grad komplicera förvaltningsförfarandet. De principer som skola följas vid titelsättningen framstå också mången gång såsom dunkla och godtyckliga. Sålunda kan exempelvis vederbörande förrättningsmans tjänsteställning bli avgörande för frågan, på vilken redovisningstitel förekommande resekostnader — såväl för förrättningsmannen själv som för medföljande personal — skola bokföras. Att ett sådant system medför betydande risker för felföringar torde vara uppenbart. Enligt vad revisorerna erfarit innebär det också för lokalmyndigheterna ett tidsödande och betungande arbete att söka rätt tolka och tillämpa de många delvis invecklade bestämmelser, till vilka hänsyn måste tagas vid utfärdande av militärbiljettbeställningar, behandling av reseräkningar etc. Svårigheterna härutinnan ha ytterligare accentuerats genom att de av försvarets civilförvaltning för varje budgetår meddelade redovisningsföreskrifterna utkommit förhållandevis sent. De i det föregående lämnade uppgifterna ge sålunda vid handen, att under de tre budgetåren 1949/50—1951/52 sådana föreskrifter utfärdats respektive den 9 september 1949, den 3 oktober 1950 och den 6 november 1951. Att, såsom i sistberörda fall skett, bokföringsanvisningar lämnas först sedan mer än en tredjedel av budgetåret förflutit måste betecknas som otillfredsställande.

Enligt revisorernas mening kan ifrågasättas, huruvida det nu avsedda redovisningssystemet tillgodoser berättigade krav på en rationell ordning. Det vill snarare synas som om det därav vållade merarbetet — vilket torde åsamka statsverket icke obetydliga personalkostnader — skulle vida överväga de eventuella fördelar som kunna ernås i form av kontroll över ifrågasvarande anslagsmedels användning, och detta helst som kontrollen är långt ifrån fullständig. Revisorerna finna därför vägande skäl tala för att en översyn av den på förevarande område tillämpade ordningen snarast kommer till stånd. Därvid bör främst eftersträvas att nå fram till enkla, klara och entydiga redovisningsföreskrifter, systematiserade efter genomtänkta och konsekventa principer. Av stor betydelse torde vidare vara att sådana reseverksamheten berörande bestämmelser av grundläggande natur, vilka äro meddelade i en rad olika författningar m. m., sammanställas i lättöverskådlig form. Det må härvidlag erinras om att riksdagen, i anledning av ett utav 1946 års revisorer gjort uttalande, framställt önskemål om att en dylik sammanställning skulle utarbetas av försvarets civilförvaltning, något som dock icke skett.

Genom en omläggning av bokföringssystemet enligt nu antydda riktlinjer borde det vara möjligt att väsentligt nedbringa antalet redovisningstitlar.

I detta sammanhang påkallar frågan om ianspråktagande av sakanslag för reseändamål särskild uppmärksamhet. Såsom ovan påpekats äro de bestämmelser som reglera hithörande spörsmål tämligen oklara och av mera allmän natur. Föreliggande möjligheter att anlita sakanslag för resor utnyttjas också i betydande utsträckning. Den av revisorerna verkställda undersökningen utvisar, att de resekostnader som bokföras å sakanslag till och med något överstiga belastningen å de allmänna reseanslagen, därest bortses från de speciella resor som sammanhånga med de värnpliktigas in- och utryckning m. m. samt med övningar av olika slag. Fördelade efter anslag ha sålunda ifrågavarande kostnader uppgått till i runda tal för budgetåret 1949/50 respektive 6,1 och 5,5 miljoner kronor och för budgetåret 1950/51 respektive 6,8 och 6,2 miljoner kronor. Såsom belysande exempel på den omfattning i vilken sakanslagsresor företagas kan även nämnas att under budgetåret 1950/51 resekostnader bokförts på icke mindre än i runt tal 700 olika redovisningstitlar, de speciella reseanslagstitlarna oräknade. Berörda förhållanden synas revisorerna vara ur både saklig och formell synpunkt otillfredsställande. Det torde därför böra övervägas, huruvida icke den ovan föreslagna förenklingen skulle kunna drivas därhän, att i fortsättningen kostnaderna för samtliga resor inom envar av de tre försvarsgrenarna redovisades på ett och samma anslag och att dettas ytterligare uppdelning på undertitlar i stort sett inskränktes till att avse artskilda kostnadsslag, såsom värnpliktsresor, inspektionsresor, övningsresor, besiktningresor etc. I detta sammanhang torde böra nämnas att 1946 års militära förvaltningsutredning, i anledning av vissa av 1948 års revisorer framförda erinringar mot försvarets titelredovisningssystem, föreslagit tillsättandet av en särskild utredning för prövning av hithörande spörsmål.

Vad slutligen angår frågan om skillnaden mellan å ena sidan förrättningsresa och å andra sidan tjänstgöring utom stationeringsorten samt därvid utgående olika traktamentsersättningar, framstå jämväl de på förevarande område meddelade föreskrifterna såsom onödigt komplicerade och även delvis motstridiga. Detta är självfallet ägnat att vålla vederbörande förvaltningspersonal svårigheter och merarbete. Härtill torde icke minst ha bidragit den växlande praxis som tillämpats av försvarets civilförvaltning utan att detta alltid kommit till klart uttryck genom anvisningar till lokalkmyndigheterna i sedvanlig ordning. Emellertid äro hithörande spörsmål f. n. föremål för närmare överväganden inom 1949 års reseersättningskommitté. Revisorerna — som äro medvetna om behovet av besparingsföreskrifter på förevarande område — vilja för den skull begränsa sig till att uttala den förväntan, att de nya bestämmelser som må komma att framgå såsom resultat av kommitténs arbete skola utmärkas av enkelhet, klarhet och följdriktighet.»

Utlåtanden ha avgivits av cheferna för armén, marinen och flygvapnet samt försvarets civilförvaltning och 1949 års reseersättningskommitté (Del II, s. 39—55).

De tre försvarsgrensheferna ansluta sig till revisorernas uppfattning att en översyn av bestämmelserna rörande dispositionen av anslag till reseersättningar och föreskrifterna för bokföring av rese- och traktamentskostnader snarast bör komma till stånd samt uttrycka önskvärdheten och behovet av enkla, klara och entydiga bestämmelser på hithörande område.

Försvarets civilförvaltning framhåller att frågan om att redovisa samtliga resekostnader under ett anslag för varje försvarsgren knappast kan lösas utan att hänsyn toges till andra frågor rörande budgetuppställningen och att man tills vidare närmast bör inrikta sig på att tillse att resekostnader icke i större utsträckning än gällande bestämmelser medge redovisas å övnings- och materielanslag.

Civilförvaltningen säger sig vidare icke kunna finna skäl för den av revisorerna uttalade meningen, att den nuvarande redovisningen av nu ifrågasatt kostnader i väsentlig mån påverkar kontrollen av reseverksamheten eller leder till att bestämmelserna om begränsning av reseanslagen kunna kringgås. Sistnämnda bestämmelser syfta ju, framhåller ämbetsverket, till att begränsa allenast de kostnader, som skola bestridas av just *dessa* anslag, i detta fall traktamentena. Vad beträffar kostnader för drivmedel och fordonsunderhåll äro härför avsedda anslag i sin ordning begränsade, varigenom kontroll å nämnda kostnader erhålles. Den mest effektiva begränsningen av resor med kronans fordon erhåller man för övrigt enligt civilförvaltningens mening genom att kontrollera motorfordonsböckerna, av vilka framgår i vilken utsträckning och för vilka ändamål resp. fordon tagits i anspråk. Det läres ankomma på arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen att vidtaga åtgärder i detta hänseende.

Det torde också enligt civilförvaltningen böra framhållas, att den av revisorerna ifrågasatta redovisningen skulle nödvändiggöra — förutom ytterligare redovisningstitlar — särskilda bokföringsföreskrifter. För försvarets lokala kassor skulle systemet fördenskull bli mera komplicerat.

Civilförvaltningen delar revisorernas åsikt att försvarets titelsystem är för omfattande men framhåller att en avsevärd förbättring härutinnan kan vinnas endast efter en ingående omprövning av principerna för anslagsuppställning, stater och föreskrifter rörande disposition och förvaltning av anslag. Även revisorernas mening, att bestämmelserna angående företagande av tjänsteresa samt rörande traktamentsersättning äro alltför komplicerade, delas av förvaltningen, som erinrar om de svårigheter som därigenom vållas framför allt lokalmyndigheterna. I samband härmed framhåller civilförvaltningen slutligen att i 1949 års resekommittés uppdrag ingår att överse samtliga traktamentsbestämmelser, varför civilförvaltningen ansett sig nu sakna anledning att mera ingående utveckla sina synpunkter på av revisorerna i denna del berörda frågor.

1949 års reseersättningskommitté har hänvisat till det betänkande med förslag till allmänt resereglemente m. m., som kommittén den 29 januari 1952 avlämnat till statsrådet och chefen för civildepartementet.

Utskottet. Inledningsvis torde få erinras om att Kungl. Maj:t numera framlagt särskild proposition (nr 197) med förslag till allmänt resereglemente m. m. Kungl. Maj:ts förslag, som grundar sig på 1949 års reseersättningskommittés den 29 januari 1952 avgivna betänkande, innebär bl. a., att bestämmelserna om tjänstgöringstraktamente utbrutits ur avlöningsreglementet och sammanförts med bestämmelserna om resetraktamente, varigenom det blivit möjligt att nå fram till en enhetlig traktamentsform vid såväl resa som förrättning och tjänstgöring. Därest riksdagen godkänner denna nya princip, torde de av revisorerna på förevarande område påtalade olägenheterna och svårigheterna komma att i allt väsentligt avhjälpas.

Vad därefter angår den av revisorerna likaledes berörda frågan om redovisningen av försvarets rese- och traktamentskostnader ge remissutlåtandena vid handen, att de tre försvarsgrenscheferna i stort sett dela revisorerernas uppfattning, att en översyn av nu tillämpade system i förenklingssyfte är av behovet påkallad. Även försvarets civilförvaltning, som framfört vissa erinringar mot revisorerernas uttalanden härutinnan, har ansett sig böra konstatera, att försvarets titelredovisningssystem är alltför omfattande liksom att gällande föreskrifter rörande reseverksamheten äro invecklade och medföra ett tidsödande och betungande arbete för lokalmyndigheterna.

För egen del finner utskottet vägande skäl tala för att de av revisorerna berörda förhållandena upptagas till närmare övervägande. I detta sammanhang må erinras om att 1946 års militära förvaltningsutredning, i anledning av vad riksdagen uttalat rörande den av 1948 års revisorer aktualiserade frågan om försvarets titelredovisningssystem, föreslagit tillsättandet av en särskild utredning för behandling av hithörande spörsmål. Utskottet finner detta förslag välgrundat. Därest en sådan utredning kommer till stånd, synes åt densamma böra uppdragas att jämväl verkställa en översyn av de bestämmelser av olika slag som nu reglera reseverksamheten inom försvaret.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av de av utskottet angivna spörsmålen.

6:o) **Vissa kostnader för det svenska fältsjukhuset i Korea.** Under försvarsdepartementet, § 6, ha revisorerna dels gjort vissa erinringar mot svenska röda korsets anlitande av privat resebyrå vid anordnandet av resor för personal tillhörande det svenska fältsjukhuset i Korea, dels ock förordat utfärdandet av enhetliga föreskrifter angående den självrisk staten i försäkringsavseende bör taga (Del I, s. 42—49).

Revisorerna ha efter en redogörelse för tillkomsten av det svenska fältsjukhuset i Korea samt beviljade anslag härför (s. 42—43) berört de av civilförvaltningen för granskningen av koreasjukhusets räkenskaper utsedda revisorerernas erinringar rörande anordnandet av transporter av medlemmar i fältsjukhuset samt de diskussioner och underhandlingar som i

anledning av nämnda erinringar förevarit mellan främst civilförvaltningen, svenska röda korset och försvarsdepartementet (s. 43—46).

Vidare ha revisorerna lämnat vissa uppgifter angående försäkringarna för fältsjukhusets personal och i samband därmed framfört vissa synpunkter på frågan om statens självrisk vid olika slags försäkringar (s. 46—49).

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har överstyrelsen för svenska röda korset vid anordnandet av resor för personal tillhörande det svenska fältsjukhuset i Korea anlitat en privat resebyrå, som därigenom kunnat tillgodogöra sig förmedlingsprovisioner på ca 100 000 kronor. Enligt revisorernas uppfattning ger det av överstyrelsen tillämpade förfaringsättet anledning till befogade anmärkningar. Visserligen torde vara uppenbart att vissa delvis ganska komplicerade problem inställt sig, då det gällt att organisera ifrågavarande persontransporter, och detta icke minst i inledningskedet innan ännu tillräcklig erfarenhet rörande lämpligaste färdssätt m. m. vunnits. Därest emellertid överstyrelsen — inom vilken transportfrågan handlagts av en tjänsteman som tillika fungerar såsom styrelseledamot i det anlitate resebyråföretaget — icke ansett sig vara i stånd att anordna och direkt med vederbörande flygbolag sluta avtal rörande transporter på för staten förmånliga villkor, synes överstyrelsen med hänsyn till att här ifrågavarande kostnader gäldas av statsmedel ha bort vända sig till statens egen resebyrå. Härigenom skulle utfallande förmedlingsprovisioner ha helt tillgodoförts statsverket.

Oaktat försvarets civilförvaltning under hand påtalat de nu berörda förhållandena, har överstyrelsen förklarat sig ha för avsikt att jämväl i fortsättningen anlita den privata resebyrån. Revisorerna vilja emellertid ge uttryck åt den bestämda förväntan, att en rättelse härutinnan snarast kommer till stånd.

Vad därefter angår de hos olika försäkringsföretag tecknade försäkringarna för personalen vid fältsjukhuset, vilja revisorerna erinra om att spörsmålet rörande personförsäkring för statens räkning hittills icke, såvitt revisorerna ha sig bekant, varit föremål för närmare övervägande. Enligt praxis torde dock på detta liksom på andra hithörande områden i allmänhet den principen följas, att staten är sin egen assuradör. På grund av de åtaganden statsmakterna iklätt sig i och för den här ifrågavarande verksamhetens bedrivande måste vidare fältsjukhusets personal, ehuru icke i strängt formell mening statsanställd, anses närmast fullgöra ett offentligt uppdrag. Med hänsyn till berörda omständigheter kan enligt revisorernas uppfattning starkt ifrågasättas, huruvida bärande skäl verkligen förelegat att i det nu aktuella fallet överflytta förhandenvarande ekonomiska risker på enskilda försäkringsbolag, helst som statsverket därigenom fått vidkännas avsevärda kostnader. De under en ettårsperiod erlagda premierna ha sålunda uppgått till ca 1 miljon kronor. Vad i ärendet förevarit synes giva ytterligare stöd åt det av såväl 1913 och 1937 års revisorer som en senare sakkunnigutredning framförda önskemålet, att enhetliga föreskrifter angående den självrisk staten i försäkringsavseende bör taga snarast utfärdas.»

Utlåtanden ha avgivits av försvarets civilförvaltning, statskontoret och överstyrelsen för svenska röda korset (Del II, s. 56—62).

Försvarets civilförvaltning har anfört följande.

Till vad revisorernas berättelse innehåller om civilförvaltningens åtgärder beträffande transportkostnaderna för fältsjukhusets personal synes intet vara att tillägga. Det må framhållas, att något svar ännu icke ingått å ämbetsverkets skrivelse i frågan till överstyrelsen för svenska röda korset den 13 oktober 1951.

Civilförvaltningen har uppmärksammat jämväl de höga försäkringskostnaderna, vilka emellertid i och för sig icke varit av natur att kunna föranleda någon erinran. Ämbetsverket har emellertid förutsatt, att möjligheterna att erhålla viss återbäring av erlagda premiebelopp i sinom tid undersökas.

Revisorernas önskemål om enhetliga föreskrifter angående statens självrisk i försäkringshänseende synas beaktansvärda.

Det må slutligen framhållas, att civilförvaltningens ställning i revisionshänseende i förhållande till fältsjukhuset fortfarande är i viss mån oklar. Det oaktat har ämbetsverket uppehållit granskningsverksamheten. Fältsjukhusets räkenskaper för tiden till och med den 30 juni 1951 ha emellertid rekviderats av riksräkenskapsverket och torde för närvarande vara föremål för granskning där.

Statskontoret finner i och för sig ej särskilt anmärkningsvärt, att överstyrelsen för svenska röda korset vid förberedandet av frågan om transport av svensk personal till Korea ansett sig oförhindrad att anlita en privat resebyrå. Att överstyrelsen, sedan berörda förhållande av försvarets civilförvaltning påtalats, icke fäst avseende vid de av civilförvaltningen givna anvisningarna finner statskontoret däremot ägnat att inge allvarliga betänkligheter. I de fall, då med statsmedel huvudsakligen eller till väsentlig del finansieras en verksamhet, som handhaves av ett icke-statligt organ, syntes nämligen ovillkorligen kunna krävas, att vederbörande ställer sig till efter rättelse av statsmyndighet meddelade anvisningar för verksamhetens bedrivande. Därest emellertid rättelse ej kunde erhållas på annat sätt, stode den utvägen öppen att till framtida medelsanvisningar för ifrågavarande ändamål knyta det uttryckliga villkoret, att röda korset skulle vara skyldigt att vid dispositionen av medlen iakttaga de anvisningar rörande verksamhetens bedrivande och medlens användning, som kunde av försvarets civilförvaltning lämnas.

Vad angår frågan om försäkringsskyddet för personalen vid fältsjukhuset framhåller statskontoret att olika uppfattningar torde kunna göras gällande om lämpligheten av att staten ikläder sig självrisk i ett fall som det föreliggande med hänsyn till storleken av de kostnader, vilka såsom en följd härav kunna uppstå för statsverket. Hade emellertid vid verksamhetens igångsättande kunnat förutses, att denna skulle komma att få den omfattning och varaktighet, som den sedermera visat sig erhålla, skulle enligt statskontorets uppfattning fog förelegat för Kungl. Maj:t att utverka riksdagens bemyndigande att ikläda staten ansvaret för försäkringsskyddet. Statskontoret har i och för sig icke något att erinra mot att i enlighet med revisorernas för-

slag enhetliga föreskrifter meddelas angående den självrisk, staten i försäkringsavseende bör taga.

Överstyrelsen för svenska röda korset har beträffande ifrågasatt byte av resebyrå anfört följande.

Svenska röda korset är en enskild organisation, som i detta fall av Kungl. Maj:t erhållit uppdraget att organisera och ombesörja en kontinuerlig drift av fältsjukhuset i Korea. Självfallet åligger det överstyrelsen att på bästa sätt och i enlighet med av Kungl. Maj:t utfärdade direktiv handlägga denna verksamhet. Så länge andra direktiv icke lämnats, anser sig överstyrelsen fri att på sätt, varom departementet underrättats, lösa sin uppgift.

Överstyrelsen, som på grund av den internationella karaktären av Röda korsets arbete alltid haft en betydande reseverksamhet, har härför under en lång följd av år anlitat ett och samma resebyråföretag. Detta företag har — medvetet om överstyrelsens möjlighet att när som helst anlita annat företag — alltid beflitat sig att ge bästa möjliga service. Resebyrån i fråga har härvid bidragit till lösningen av många komplicerade reseproblem, och vid lösandet av dessa bestritt kostnader, som eljest säkert skulle belastat Röda korset. På grund av denna goda service anlitas företaget för transporter till och från koreafältsjukhuset och kommer fortfarande att anlitas av överstyrelsen vid sådan reseverksamhet, som bekostas av överstyrelsens egna medel. Ett brytande av denna praxis på överstyrelsens eget initiativ skulle icke motsvara god affärsed och ej tjäna Röda korsets intressen. Överstyrelsen anser sig därför böra avvakta Kungl. Maj:ts direktiv, om en ändring beträffande koreatransporterna skall ske. Ett annat förfarande skulle te sig så mycket mera egendomligt som det är överstyrelsen bekant att *statliga myndigheter och verk ha full frihet att anlita enskilda resebyråer och även i betydande utsträckning göra detta.*

Vad angår livförsäkringarna för personalen framhåller styrelsen att den sammanlagda dödsfallsrisken hittills uppgått till över 10 milj. kr. och sammanlagda premiebeloppet till i runt tal 500 000 kr. Katastrofriskerna ha tidvis varit betydande såväl under vistelsen vid sjukhuset som under flygtransporterna till och från Korea. Ett enda bombnedslag inom sjukhusområdet eller en enda förolyckad flygtransport skulle säkerligen ha medfört skador väsentligt överstigande erlagd premie. En verkligt allvarlig skada skulle kunnat medföra miljonförluster. Riskerna äro alltså betydligt större än i sådana fall, då försäkrade personer vistas på olika platser.

Styrelsen anför slutligen följande.

Lyckligt nog har hittills intet dödsfall inträffat bland sjukhusets svenska personal. Att härav draga den slutsatsen, att »statsverket fått vidkännas avsevärda kostnader» på grund av att försäkring ordnats med den meningen underförstådd, att dessa kostnader varit oberättigade, kan ej vara riktigt. Hade en katastrofskada inträffat, skulle förvisso statsverkets kostnader blivit betydligt högre än de nu erlagda premierna. Möjligheterna för katastrofskador föreligga dessvärre alltjämt och kanske för närvarande i större omfattning än tidigare på grund av det aktuella militära läget i Korea.

I enlighet med livbolagens av Kungl. Maj:t fastställda grunder äro ifrågavarande livförsäkringar ej vinstberättigade och enligt lag om försäkringsrörelse kan särskild vinståterbäring utöver bolagens grunder ej göras till förmån för enskilda försäkringstagare.

Till sist må framhållas, att försäkringar i den nuvarande formen äro av den allra största betydelse för rekryteringen av personal till fältsjukhuset. Den första fråga som ställes av personer, som reflektera på anställning vid fältsjukhuset, gäller alltid heit naturligt försäkringsskyddet. Skulle överstyrelsen icke kunna besvara sådan fråga med annat än »att staten är sin egen assuradör» och ersättningsfrågan kommer att regleras, när skadan inträffat och erforderlig utredning föreligger, skulle detta, enligt överstyrelsens erfarenheter ofelbart medföra, att rekryteringen bleve synnerligen försvårad eller omöjliggjord.

Utskottet. Beträffande detta ärende har utskottet blott funnit anledning att uttala sig i frågan om anlitande av resebyrå. Till denna fråga återkommer utskottet under punkten 27:o) i det följande, vilket utskottet velat här anmäla.

7:o) **Upplåtelse av viss fast egendom m. m. inom försvaret.** Under försvarsdepartementet, § 7, ha revisorerna förordat en snar allmän översyn beträffande samtliga upplåtelse av fast egendom inom försvaret i syfte att bl. a. ernå en bättre anpassning av utgående ersättningar efter rådande marknads-läge (Del I, s. 50—58).

Revisorerna ha inledningsvis redogjort för de grundläggande bestämmelserna angående upplåtelse av fast egendom tillhörig lantförsvaret, marinen och flygvapnet (s. 50—52) och därefter redovisat resultatet av en av revisorerna gjord undersökning rörande i vilken omfattning upplåtelse av fast egendom sker inom försvaret samt vilka inkomster kronan därvid kan tillgodoräkna sig. I detta syfte ha revisorerna införskaffat uppgifter från ett 70-tal armé-, marin- och flygförband rörande av dessa under sistförflutna budgetår uppburna arrendeinkomster. Upplåtelseerna avse i huvudsak jordbruksarrenden med eller utan byggnader, tomtarrenden samt betes-, jakt- och fiskerätter.

Beträffande resultatet av undersökningen torde få hänvisas till berättelsen (s. 53—57).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

»Den lämnade redogörelsen ger vid handen, att inom försvaret upplåtelse av kronan tillhöriga jordbruksfastigheter, tomtmarker och baracker samt betes-, jakt- och fiskerätter förekommer i betydande utsträckning. De hyres- och arrendeavgifter kronan därvid betingat sig ha emellertid fastställts efter synnerligen varierande grunder och av en rad olika myndigheter.

Självfallet måste vid slutande av arrendeavtal från kronans sida tillses, att utarrenderingen icke utgör hinder för eventuell framtida disposition av de utarrenderade objekten för militära ändamål. Till följd härav måste arrendetiden i görligaste mån begränsas eller vederbörande arrendator förbinda sig att med kort varsel frånträda arrendet. Visst intrång från militärt håll kan också komma att göras på de upplåtna områdena. Allt detta medför givetvis att kronan mången gång icke kan påräkna lika höga arrendeinkomster som vid utarrendering under normala förhållanden.

Revisorerna måste emellertid konstatera att — även med hänsyn tagen till sistberörda omständigheter — arrendeavgälderna i åtskilliga fall varit uppenbart för låga. Framhållas bör, att tidpunkten för arrendebeloppens fastställande ofta ligger mycket långt tillbaka i tiden, varför någon anpassning av ersättningsbeloppen till det förändrade penningvärdet icke skett. Av de i det föregående anförda exemplen framgår sålunda, att icke sällan alltjämt oförändrat gällande arrendeavtal ingåtts vid slutet av 1800-talet eller början av 1900-talet. Det synes vidare mindre lämpligt att, såsom understundom konstaterats vara förhållandet, i arrendekontrakten till siffran fixeras det pris som vederbörande arrendator har att erlægga för utgående naturaförmåner, t. ex. bränsle och virke. Detta kan, vid en ur arrendatorns synpunkt förmånlig prisutveckling, leda till att enbart värdet av dylika förmåner överstiger det avtalade arrendebeloppet. I detta sammanhang vilja revisorerna slutligen framhålla, att det i vissa fall tillämpade förfaringssättet, enligt vilket arrendeavgälder medgivits fullgjorda i form av arbets- och naturaprestationer, är ägnat att ingiva betänkligheter. Bortsett från svårigheten att åstadkomma en riktig uppskattning av värdet av sådana prestationer, medför nämnda förfaringssätt att de centrala förvaltningsmyndigheterna ofta ställas inför speciella problem i vad avser kontrollen av att åtagandena fullgöras i avtalad omfattning.

Med hänsyn till det anförda bör enligt revisorernas mening en allmän översyn snarast komma till stånd beträffande samtliga de upplåtelser, om vilka här är fråga, i syfte att bl. a. ernå en bättre anpassning av utgående ersättningar efter nu rådande marknadsläge.»

Utlåtande har avgivits av *fortifikationsförvaltningen* (Del II, s. 62 och 63), som framhåller att det både nu och i fortsättningen får betraktas som en normal företeelse, att såväl arrendeavgifter som hyresersättningar för bacracker förete betydande variationer även när fråga är om objekt, som till omfattning och kvalitet kunna te sig likartade. Fortifikationsförvaltningen har vidare anført följande.

Vid den undersökning, som riksdagens revisorer verkställt rörande de av lokalmyndigheterna fastställda ersättningsbeloppen för upplåtelser av här ifrågavarande art ha emellertid framkommit sådana omständigheter, att fortifikationsförvaltningen i likhet med revisorerna anser det angeläget att en översyn av upplåtelseerna kommer till stånd. Fortifikationsförvaltningen avser att inom den närmaste tiden föranstalta härom. Därvid kommer ämbetsverket att ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om anpassning — vid löpande arrendeperioders utgång — av utgående ersättningar efter nu rådande marknadsläge. Undersökning kommer därvid även att verkställas rörande förekomsten av kontraktsbestämmelser, som medgiva arrendatorer att fullgöra arrendeavgälder i form av arbets- eller naturaprestationer eller som till siffran fixera det pris vederbörande arrendator har att erlægga för utgående naturaförmåner, till exempel bränsle eller virke. Det må påpekas, att olämpliga kontraktsbestämmelser av berörd art även oavsett den nu blivande allmänna översynen skulle bringats att upphöra vid de löpande arrendeavtalens utgång, enär fortifikationsförvaltningen genom cirkulärskrivelse till underlydande myndigheter inom armén den 12 november 1949 föreskrivit, att de lokala myndigheterna tills vidare skola underställa alla

nya kontrakt rörande jordbruksarrenden förvaltningens prövning i avvaktan på införande av enhetliga kontraktsformulär, och samma förfaringssätt iakttagas av flygvapnets lokalmyndigheter.

Utskottet. Av fortifikationsförvaltningens remissutlåtande framgår, att ämbetsverket har för avsikt att inom den närmaste tiden föranstalta om en översyn av de av revisorerna berörda förhållandena. Med hänsyn härtill har utskottet ansett sig kunna inskränka sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmäla.

8:o) **Lån från statens bosättningslånefond.** Under socialdepartementet, § 8, ha revisorerna redogjort för vissa iakttagelser angående utlåningsverksamheten från statens bosättningslånefond (Del I, s. 59—75).

Utskottet. Beträffande detta ärende har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 150, varom utskottet velat här

erinra.

9:o) **Vissa iakttagelser angående pensionsstyrelsens tillsyn över understödsföreningar m. m.** Under socialdepartementet, § 9, ha revisorerna framhållit angelägenheten av en utbyggnad och intensifiering av den av pensionsstyrelsen utövade inspektionsverksamheten över understödsföreningar m. m. (Del I, s. 76—88).

Efter en kortare översikt över tillkomsten av gällande föreskrifter angående den statliga tillsynen över de understödsföreningar av olika slag, som avses i 1938 års understödsföreningslag, ha revisorerna redogjort för de grundläggande tillsynsreglerna i förenämnda lag samt till tillsynsmyndighetens organisation och arbetsuppgifter (s. 76—80). Revisorerna ha vidare lämnat vissa av dem inhämtade uppgifter till belysning av omfattningen av samt sättet för den tillsyn över de erkända sjukkassorna och övriga understödsföreningar som f. n. utövas av pensionsstyrelsen (s. 80—84). I anledning av vissa på sjukkasseområdet på senare tid inträffade förskingringsfall i Göteborg och Norrköping ha revisorerna jämväl införskaffat vissa uppgifter därom (s. 84—86).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

»De föreningsbildningar av skilda slag, vilka avses i gällande understödsföreningslag, ha under årens lopp fått en kraftig utveckling och anslutning i vårt land. Om man bortser från arbetslöshetskassorna redovisas f. n. över 2 200 registrerade understödsföreningar av skiftande karaktär. Huvudparten utgöres av de erkända sjukkassorna, men även pensions- och begravningskassorna uppgå till ett betydande antal. Medlemsanslutningen har under senare år varit mycket livlig. Enbart antalet till de erkända sjukkassorna anslutna medlemmar uppvisar sålunda en stegring från något över 900 000 år 1935 till närmare 3 miljoner år 1949. Några av ifrågavarande

understödsföreningar äro mycket stora med ett medlemsantal på flera tiotusental, medan andra ha en relativt blygsam omfattning. Tillsammans förvalta föreningarna medel på inemot 900 miljoner kronor, varav huvudparten eller ca 600 miljoner kronor hänför sig till pensionskassorna.

Sedan lång tid tillbaka har den genom understödsföreningarna bedrivna verksamheten ansetts i vissa hänseenden böra vara underställd central statlig tillsyn och kontroll. Bortsett från arbetslöshetskassorna utövas denna tillsynsverksamhet genom pensionsstyrelsen. Syftet med en statlig tillsyn på ifrågavarande områden har ytterst varit att skapa garanti för att understödsförenings verksamhet är baserad på och bedrivs i ekonomiskt sunda former. Det har därvid framstått som naturligt, att staten utövar legal kontroll över sådana inrättningar, hos vilka allmänheten i ena eller andra formen kan göra kapitalinsättningar för framtida behov. Det allmänna kan därigenom också sägas ha påtagit sig ett visst ansvar för att de talrika medlemmarna i understödsföreningarna skola erhålla full valuta försäkringsmässigt sett för sina till föreningen överlämnade besparingar. Slutligen torde som skäl för en kontroll kunna åberopas de invecklade kalkyler, varmed en även i enkla former bedriven försäkringsverksamhet har att arbeta, och vilka kalkyler man icke kan förvänta att föreningsmedlemmarna skola kunna till fullo behärska.

De under senaste tiden uppmärksammade oegentligheterna i vissa understödsföreningar i Göteborg och Norrköping ha aktualiserat frågan om den statliga tillsynsverksamhetens funktion på förevarande områden. Revisorerna ha därför från pensionsstyrelsen införskaffat vissa uppgifter, ägnade att belysa arten och omfattningen av den tillsynsverksamhet, som utövas genom styrelsens försorg. Av de lämnade uppgifterna torde framgå, att de arbetsuppgifter, vilka i övrigt åvila pensionsstyrelsens sjukkasseyrå, varit så betydande, att de med tillgängliga personalresurser icke möjliggjort någon intensifiering av den egentliga tillsynsverksamheten i en omfattning, som varit önskvärd. Kontrollen över understödsföreningarnas verksamhet ur ekonomisk och försäkringsteknisk synpunkt sker f. n. nästan enbart inom pensionsstyrelsen och på grundval av från föreningarna jämlikt understödsföreningslagen till styrelsen ingivna statistiska redogörelser samt stickprovvis infortrade verifikationer. Någon planmässig inspektionsverksamhet har hl. a. med hänsyn till arbetsbelastningen icke kunnat komma till stånd. Endast i fall, då särskilda förhållanden så påkalla, företagas f. n. sådana inspektioner.

Möjligheterna att vid en granskning inom pensionsstyrelsen kontrollera riktigheten av föreningarnas sålunda lämnade uppgifter torde emellertid vara i vissa hänseenden begränsade. I flera fall har också kunnat konstateras, att uppgifter i de från föreningarna insända handlingarna varit missvisande eller oriktiga, vartill kommer att föreningarnas sätt att tillämpa givna föreskrifter i vissa hänseenden endast ofullständigt framgår av de handlingar, som f. n. infortras. En personlig kontakt mellan tillsynsmyndigheten och föreningarnas funktionärer torde också i vissa fall utgöra den

effektivaste formen för kontroll, information och korrigerings av den utav föreningarna bedrivna verksamheten. I många fall torde f. ö. sådana personliga besök utgöra den enda möjligheten att uppdaga av föreningsfunktionärerna begångna oegentligheter.

För att föreningarnas sunda utveckling icke skall äventyras och allmänhetens förtroende för understödsföreningarna rubbas är det av betydelse att tillsynsverksamheten har möjlighet fungera fullt effektivt. I ett stort antal föreningar utövas också förvaltningen — ofta såsom bisyssla — av personer, vilka icke äga den insikt och erfarenhet, som kräves för riktig tolkning och tillämpning av gällande bestämmelser. Många gånger synas icke heller revisorerna i föreningarna besitta önskvärd kompetens för en tillfredsställande ekonomisk kontroll av föreningarnas verksamhet. Med hänsyn härtill synes angeläget, att pensionsstyrelsen beredes möjlighet att i den utsträckning, som kan befinnas påkallad, utbygga och intensifiera den av styrelsen utövade inspektionsverksamheten. Även om en sålunda utvidgad inspektionsverksamhet skulle anordnas endast stickprovsmässigt, skulle utan tvivel tätare inspektioner medföra en icke oväsentlig ökning av den preventiva effekten. Självfallet böra i detta sammanhang även andra åtgärder i samma syfte prövas. I syfte att förbättra kontrollen över föreningarnas ekonomiska ställning, medelsdisposition m. m. kan sålunda övervägas att för granskning inom verket infordra vissa handlingar, t. ex. protokoll samt bokförings- och andra redovisningshandlingar, vilka f. n. icke alls eller endast i ringa utsträckning granskas av tillsynsmyndigheten. Till ledning för revisorerna torde vidare böra meddelas anvisningar och råd för revisionsarbetets bedrivande. Av betydelse är självfallet också att föreningarna till revisorer utse personer med för uppdragen önskvärd kompetens. Nämnas må slutligen, att pensionsstyrelsen har under övervägande bl. a. att föreslå införande av föreskrift i understödsföreningslagen, att styrelsen skall, då skäl därtill föreligger, äga utse revisor i understödsförening.»

Utlåtande har avgivits av *pensionsstyrelsen* (Del II, s. 66—77), som helt ansluter sig till de uttalanden revisorerna gjort angående tillsynen över erkända sjukkassor och andra under styrelsens tillsyn stående understödsföreningar. Styrelsen finner det sålunda angeläget, att en effektivisering av nämnda tillsyn sker, framför allt genom utbyggande och intensifiering av inspektionsverksamheten men också genom andra åtgärder i syfte att förbättra kontrollen över föreningarnas ekonomiska ställning, medelsdisposition m. m.

Styrelsen har vidare bl. a. anfört följande.

Såsom torde framgå av revisorernas berättelse kunna tillfredsställande förhållanden i ifrågavarande hänseenden icke åstadkommas utan att den för tillsynsverksamheten avsedda personalen ökas. Pensionsstyrelsen, som sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad på de otillfredsställande förhållandena, ansåg sig emellertid, innan lagen om allmän sjukförsäkring ställdes på framtiden, icke böra taga initiativ till omorganisation av den byrå inom styrelsen, sjukkassebyrån, som handhar tillsynsverksamheten.

Avsikten var nämligen att denna byrå skulle omorganiseras i samband med genomförandet av lagen om allmän sjukförsäkring (se socialvårdskommitténs betänkande angående folkpensioneringens administrativa handhavande m. m., SOU 1946: 37, proposition nr 51 år 1947 och statsutskottets utlåtande nr 135 år 1947).

När pensionsstyrelsen fått kännedom om att ikraftträdandet av lagen om allmän sjukförsäkring skulle uppskjutas tills vidare, tog styrelsen omedelbart initiativ till översyn av sjukkassebyråns organisation genom statens organisationsnämnd. Denna erhöll den 26 maj 1950 Kungl. Maj:ts bemyndigande att verkställa organisationsundersökning av sjukkassebyrån. Organisationsnämnden överlämnade under hand med skrivelsen den 22 november 1951 en promemoria rörande vissa principiella synpunkter och förslag angående sjukkassebyråns arbetsområde och arbetsuppgifter (avskrift av promemorian bifogas). Sedan pensionsstyrelsen, på sätt framgår av bifogade avskrift av skrivelse den 26 januari 1952 till organisationsnämnden yttrat sig över promemorian, kommer organisationsnämnden att fortsätta detaljarbetet beträffande sjukkassebyråns organisation.

Vad effektiviseringen av tillsynsverksamheten beträffar anser pensionsstyrelsen emellertid denna vara en så angelägen uppgift, att det framlagda förslaget snarast möjligt lägges till grund för en effektivisering av ifrågasvarande verksamhet. Även om — såvitt nu kan bedömas — en mera genomgripande och definitiv omorganisation av sjukkassebyrån bör anstå till dess den utredning angående översyn av bestämmelserna rörande den allmänna sjukförsäkringen m. m. avslutats, för vilken en kommitté tillsatts den 28 december 1951, anser styrelsen det därför också ofrånkomligt, att redan nu en viss förstärkning av sjukkassebyråns personaluppsättning sker i syfte att möjliggöra en sådan effektivisering.

Utskottet. Till vad revisorerna uttalat angående tillsynen över erkända sjukkassor och andra likartade understödsföreningar har pensionsstyrelsen i sitt remissutlåtande helt anslutit sig. Även styrelsen finner det sålunda angeläget, att en effektivisering av nämnda tillsyn sker, framför allt genom utbyggande och intensifiering av inspektionsverksamheten men också genom andra åtgärder i syfte att förbättra kontrollen över föreningarnas ekonomiska ställning, medelsdisposition m. m. Av remissutlåtandet framgår vidare, att en organisationsundersökning nyligen verkstälts av den byrå inom pensionsstyrelsen som handhar tillsynsverksamheten, nämligen sjukkassebyrån, och att statens organisationsnämnd i samband därmed framfört vissa principiella synpunkter och förslag angående byråns arbetsområde och arbetsuppgifter. Organisationsnämndens förslag har av pensionsstyrelsen lämnats utan erinran.

Även utskottet har bibragts den uppfattningen, att en effektivisering av den statliga kontrollen på förevarande område är påkallad. Då det av organisationsnämnden framlagda principförslaget just åsyftar en sådan intensifiering av inspektionsverksamheten som ansetts särskilt betydelsefull, synes det angeläget att en omläggning av verksamheten enligt de av nämnden uppdragna riktlinjerna snarast kommer till stånd. Jämväl andra åtgärder för att förbättra tillsynen över här avsedda föreningar kunna självfallet komma i fråga. Enligt utskottets mening torde det få anses ankomma på Kungl.

Maj:t att om möjligt redan till nästa års riksdag framlägga de konkreta förslag härutinnan som må vara erforderliga.

Under erinran jämväl att förevarande spörsmål berörts i propositionen 1952:195, vari föreslagits viss ändring i lagen om understödsföreningar i syfte att effektivisera den interna revisionen, hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i av utskottet angiven riktning.

10:o) **Utbyggnaden av storflygfältet vid Halmsjön. Luftfartsfondens outnyttjade investeringsmedel.** Under kommunikationsdepartementet, §§ 12 och 13, ha revisorerna dels upptagit frågan om användningen och den fortsatta utbyggnaden av storflygplatsen vid Halmsjön, dels ock föreslagit en långtgående indragning av de outnyttjade medel som vid utgången av innevarande budgetår må föreligga å luftfartsfondens investeringsanslag (Del I, s. 94—108 och 108—115).

Utskottet. Beträffande förevarande spörsmål har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 98, varom utskottet velat här erinra.

11:o) **Vissa iakttagelser angående skatteuppbörden m. m.** Under finansdepartementet, § 14, ha revisorerna framhållit angelägenheten av att i uppbördsdistrikt med otillfredsställande indrivningsresultat undersökningar verkställas rörande anledningen härtill samt att i de fall då resultatet av undersökningarna det påkallar åtgärder av organisatorisk eller annan art vidtagas i syfte att effektivisera indrivningen (Del I, s. 116—122).

Revisorerna ha till en början redogjort för det huvudsakliga innehållet i vissa från riksräkenskapsverket erhållna uppgifter jämte därtill hörande tabeller rörande dels den ordinarie uppbörden av preliminär A-, B- och C-skatt under uppbördsåret 1950—51 och under första hälften av uppbördsåret 1951—52, dels ock den ordinarie uppbörden av kvarstående skatt enligt 1950 års taxering. Vidare ha vissa uppgifter lämnats rörande dels restindrivningen t. o. m. utgången av år 1950 för varje särskilt utmätningsmannadistrikt beträffande 1947—1948 års preliminära B- och C-skatt och kvarstående skatt enligt 1948 års taxering, dels ock restindrivningen fr. o. m. den 1 september 1950 t. o. m. den 31 augusti 1951 beträffande äldre skatter (1941—1946 års kronoutskylder och 1941/42—1945/46 års värnskatt), varvid revisorerna konstaterat att en avsevärd variation mellan de skilda utmätningsmannadistrikten föreligger i fråga om resultatet av restindrivningen av den kvarstående skatten enligt 1948 års taxering. Landsbygd och städer utan egna uppbördsverk ha sålunda kunnat framvisa ett betydligt bättre indrivningsresultat än städer med egna uppbördsverk.

Revisorerna ha därefter gjort följande uttalande.

»Som av den lämnade redogörelsen framgår inflöto under uppbördsterminerna uppbördsåret 1950/51 såsom preliminär A-skatt 2 078 miljoner kronor och såsom preliminär B- och C-skatt 1 453 miljoner kronor. Under närmast föregående uppbördsår uppgick den preliminära A-skatten till 1 930 miljoner kronor och den preliminära B- och C-skatten till 1 423 miljoner kronor. Den preliminära A-skatten har sålunda vuxit med 148 miljoner kronor och icke fullt 8 procent, medan den preliminära B- och C-skatten ökat med 30 miljoner kronor eller något mer än 2 procent. Den starkare procentuella ökningen av den preliminära A-skatten torde sammanhänga huvudsakligen med att inkomst av tjänst, för vilken i allmänhet preliminär A-skatt utgår, vuxit kraftigare mellan åren 1949 och 1950 än vad fallet varit mellan åren 1947 och 1948 med inkomst av jordbruksfastighet och inkomst av rörelse, för vilka båda förvärvskällor inkomsterna under ifrågavarande år som regel ligga till grund för debiteringen av 1949 respektive 1950 års preliminära B- och C-skatt.

Beträffande resultatet av den ordinarie uppbörden av kvarstående skatt enligt 1950 års taxering har en viss förbättring inträffat jämfört med uppbördsresultatet för den kvarstående skatten enligt närmast föregående års taxering. Av den under år 1950 debiterade kvarstående skatten — 685 miljoner kronor — inflöto sålunda i rätt tid 608 miljoner kronor, motsvarande 89 procent, medan av den under närmast föregående år debiterade skatten — 688 miljoner kronor — endast 598 miljoner kronor eller 87 procent inbetalades. Revisorerna vilja vid bedömning av denna förbättring i uppbördsresultatet erinra om att i förekommande fall skatteavdrag för gäldande av kvarstående skatt enligt 1950 års taxering i enlighet med uppbördsförordningens bestämmelser ägt rum under endast fyra månader i motsats till vad som gällde i fråga om den kvarstående skatten enligt 1948 och 1949 års taxeringar, då enligt särskilda medgivanden tiden för verkställande av skatteavdrag utsträcktes till åtta månader. Förklaringen till den förbättrade uppbörden torde bl. a. kunna sökas i de rådande goda konjunkturerna, arbetsgivarnas numera ökade kännedom om gällande skatteavdragsbestämmelser samt måhända icke minst den nya bestämmelsen om att skatteavdrag för kvarstående skatt skall verkställas med 25 procent av vid varje avlöningstillfälle utbetalat belopp, därest arbetstagare icke för arbetsgivare uppvisar debetsedel å slutlig skatt eller företer intyg från lokal skattemyndighet om att skatteavdrag av någon anledning icke skall verkställas.

Den kvarstående skatten enligt årets taxering beräknas såsom i det föregående närmare berörts uppgå till omkring 902 miljoner kronor och den överskjutande preliminära skatten till omkring 234 miljoner kronor. Jämfört med 1950 års taxering har i fråga om den kvarstående skatten en ökning inträtt med omkring 200 miljoner kronor, medan den överskjutande preliminära skatten däremot minskats med omkring 20 miljoner kronor. I förhållande till den slutliga skatten enligt 1950 och 1951 års taxeringar innebär detta procentuellt sett en ökning av den kvarstående skatten med ca 3 procent samt en minskning av den överskjutande preliminära skatten med drygt

1 procent. Den största ökningen av den kvarstående skatten uppvisa Stockholms stad samt Västernorrlands och Gävleborgs län, där ökningen uppgår till omkring 53 respektive 31 och 21 miljoner kronor. Endast i avseende å Gotlands län föreligger en minskning, där den kvarstående skatten nedgått med något mer än 1 miljon kronor.

Vidare framgår, att den redovisade ökningen av den kvarstående skatten i huvudsak hänför sig till juridiska personer samt sammanhänger med den betydande ökningen av aktiebolags vinster för verksamhetsåret 1950. Sålunda har den kvarstående skatten för andra juridiska personer än oskifta dödsbon och familjestiftelser i Stockholms stad vuxit från 44 till 96 miljoner kronor, i Västernorrlands län från 4 till 34 miljoner kronor samt i Gävleborgs län från 5 till 24 miljoner kronor. I Stockholm och i Västernorrlands län ha två företag påförts vardera över 6 miljoner kronor och i Gävleborgs län tre företag sammanlagt bortåt 11 miljoner kronor i kvarstående skatt. Det må i detta sammanhang erinras, att enligt de bestämmelser, som numera genomförts, ränta med fem procent under vissa förutsättningar skall utgå å sådan kvarstående skatt, som hänför sig till 1951 och följande års inkomster. Vad däremot gäller den kvarstående skatten för fysiska personer, oskifta dödsbon och familjestiftelser må framhållas, att denna genomgående utvisar en betydligt blygsammare stegring. Inom förutnämnda områden uppgår den i respektive fall till en halv, en miljon samt något mer än 2 miljoner kronor.

Den i tabell 3 i det föregående redovisade sammanställningen över resultatet av restindrivningen i fråga om antalet restförda poster beträffande den kvarstående skatten enligt 1948 års taxering utvisar bl. a., att för riket i dess helhet 47 procent av totala antalet restförda poster guldits t. o. m. år 1950. En avsevärd skillnad råder dock i fråga om indrivningsresultatet i vad avser å ena sidan städer med egna uppbördsverk samt å den andra riket i övrigt. I förra fallet ha sålunda endast 37 procent guldits, medan i sistnämnda fallet 54 procent erlagts. De i avseende å landsbygd jämte städer utan egna uppbördsverk genomsnittligt bästa indrivningsresultaten uppvisa Hallands län (66 procent), Kronobergs och Kalmar län (65 procent), Gotlands län (64 procent) samt Malmöhus och Västerbottens län (61 procent). Den lägsta inflytandeprocenten föreligger för Norrbottens län (39 procent), Stockholms län (40 procent) samt Västmanlands och Kopparbergs län (48 procent). I fråga om städer med egna uppbördsverk kan inhämtas, att de högsta siffrorna uppnåtts i Växjö och Kalmar (51 procent) samt Kristianstad (49 procent), medan de lägsta redovisas för Södertälje (28 procent), Stockholm (31 procent), Gävle (33 procent), Västerås (34 procent) och Göteborg (37 procent).

Det synes revisorerna angeläget att i de distrikt, där indrivningsresultatet — sett i samband med de inom respektive distrikt rådande särskilda förhållandena — icke synes vara tillfredsställande, undersökningar verkställas rörande anledningen härtill samt att i de fall då resultatet av undersökningarna det påkallar åtgärder av organisatorisk eller annan art vidtagas i syfte att effektivisera indrivningen.

I de fall då till länsstyrelser respektive kronokamrerare eller till det centrala skattekontot (postgirokonto nr 300) direkt från arbetsgivare eller skattskyldig inbetalade skattebelopp trots undersökningar icke kunnat identifieras och gottskrivas vederbörande, ha uppborndsmyndigheterna att till ett för länsstyrelsen i Stockholms län inrättat särskilt postgirokonto, benämnt skatterekklamationskontot, överföra sådana belopp. I fråga om omfattningen av de till skatterekklamationskontot verkställda överföringarna må nämnas, att för uppborndsåret 1949—50 ungefär 10 800 poster om sammanlagt ca 430 000 kronor inkommit och för uppborndsåret 1950—51 ungefär 12 700 poster om sammanlagt ca 428 000 kronor. Av nyssnämnda antal poster och belopp ha för uppborndsåret 1949—50 hittills inemot 550 poster om sammanlagt ca 58 700 kronor identifierats och för uppborndsåret 1950—51 något mer än 200 poster om sammanlagt ca 16 800 kronor. Därest, som ifrågasatts, arbetsgivarers skyldighet att verkställa skatteavdrag kommer att utsträckas till att regelmässigt omfatta inkomst av bisysslor och av anställning under kortare tid än en vecka torde skatterekklamationskontot komma att belastas i ännu större omfattning än f. n. Speciellt vid korttidsanställningar kan det nämligen befaras att en arbetstagare icke alltid kommer att förete någon debetsedel, varigenom svårigheter vållas för arbetsgivaren att lämna erforderliga uppgifter till ledning för uppborndsmyndigheternas identifiering av inbetalade skattebelopp. För att underlätta uppborndsmyndigheternas möjligheter till korrekt kreditering av inbetalade skattebelopp, vore det därför enligt revisorernas mening av viss betydelse, om hänvändelse i speciella fall finge göras till arbetsförmedlingarna för erhållande av eventuella kompletterande uppgifter, i synnerhet som åtgärder av detta slag enbart skulle vara till gagn för den skattskyldige. Då den nu tillämpade ordningen anses lägga vissa hinder i vägen för ett sådant förfaringssätt, vore det för uppborndsarbetet utan tvivel av stort värde, om en sådan ändring genomfördes varigenom möjlighet bereddes för arbetsförmedlingarna att tillhandahålla uppborndsmyndigheterna i identifieringssyfte erforderliga uppgifter.

Med hänsyn till pågående utredningar genom 1949 års uppborndssakkunniga ha revisorerna icke heller innevarande år ansett sig böra i vidare mån än vad ovan skett ingå på en närmare granskning av skatteuppbornden.»

Utlåtanden ha avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, riksräkenskapsverket och länsstyrelsen i Stockholms län (Del II, s. 89—95).

Arbetsmarknadsstyrelsen säger sig ha intagit en restriktiv ståndpunkt i frågan om arbetsförmedlingens möjlighet att utlämna uppgifter ur arbetsförmedlingsmaterialet. Till grund för denna restriktivitet låge den tolkning styrelsen givit åt föreskriften i 25 § sekretesslagen att handlingar i ärenden rörande offentlig arbetsförmedling endast under vissa förutsättningar finge utlämnas, nämligen att den utgjorde ett skydd icke blott för arbetssökande och arbetsgivare utan också för arbetsförmedlingen såsom sådan.

Styrelsen framhåller vidare att, förutom de motiv som föreligga för ovan nämnda restriktivitet, en viss tveksamhet ansetts råda angående innebörden

av ifrågavarande paragraf i sekretesslagen. Därest det skulle befinnas erforderligt att utlämnande av uppgifter ur arbetsförmedlingshandlingar till myndigheter sker i större utsträckning än vad styrelsen föreskrivit, har styrelsen, med hänsyn till svårigheten att göra en avvägning mellan olika statsintressen, hos Kungl. Maj:t hemställt om utfärdande av föreskrifter i ämnet.

Riksräkenskapsverket har bl. a. anfört följande.

Revisorerna hava framhållit, att en avsevärd skillnad i avseende på indrivningsresultatet råder mellan städer med egna uppbördsverk och riket i övrigt. I dessa städer hade till och med utgången av 1950 endast 37 procent av de restförda posterna av den kvarstående skatten på grund av 1948 års taxering erlagts, medan för riket i övrigt 54 procent guldits. En jämförelse mellan de olika städerna visar betydande ojämnheter. Utvecklingen i detta avseende bör uppmärksammas följas. Riksräkenskapsverket vill i detta sammanhang erinra om att kommunerna numera erhålla hela den debiterade kommunalskatten, medan förlusten på restantierna stannar på statsverket. Därest det förhållandevis dåliga indrivningsresultatet i städer med egna uppbördsverk icke nämnvärt förbättras, kan det bli nödvändigt att överväga att låta dessa kommuner till viss del vidkännas uppkommande skatteförluster.

Länsstyrelsen i Stockholms län har beträffande restindrivningen i utmätningsmannadistriktet inom länet framhållit att de distrikt, som ligga i huvudstadens närhet, visa en relativt låg indrivningsprocent. Inom dessa distrikt fördröjes och försvåras nämligen indrivningsarbetet därigenom att flyttningsfrekvensen är stor och täta ombyten av anställning vanliga. Många skattskyldiga i dessa distrikt ha vidare sina arbetsplatser i Stockholm, vilket medför besvärlig omgång och försämrat indrivningsresultat. Även synes böra beaktas, framhåller länsstyrelsen, att ett jämförelsevis stort antal utläningar slå sig ned i förortsområdena. Ofta befinnes sedan att dessa personer ha återflyttat till utlandet innan den kvarstående skatten förfallit till betalning. Innan sådana ärenden kunna slutredovisas, måste vidlyftig utredning verkställas.

Länsstyrelsen säger sig vidare gärna se att arbetsförmedlingarna, om det kan ske utan förfång för deras egentliga uppgift, medverka i syfte att nedbringa antalet poster i det hos länsstyrelsen förda skattereklamationskontot.

Utskottet. Den av revisorerna lämnade redogörelsen utvisar bl. a., att vissa ojämnheter föreligga i fråga om resultatet av indrivningen av restförd skatt. En påtaglig skillnad i detta avseende råder framför allt mellan å ena sidan städer med egna uppbördsverk och å andra sidan riket i övrigt. Revisorerna ha i förevarande sammanhang även berört de svårigheter som under stundom äro för handen att identifiera vissa direkt inbetalade skattebelopp. Mot bakgrunden härav har det syns revisorerna vara av stort värde för uppbördsarbetet, om en sådan ändring i nu tillämpade ordning genomfördes, att möjlighet beredd arbetsförmedlingarna att tillhandahålla vederbörande skattemyndigheter i identifieringssyfte erforderliga uppgifter.

Vad revisorerna härutinnan anfört är enligt utskottets uppfattning för-

tjänt av det största beaktande. Av remissutlåtandena framgår emellertid att riksräkenskapsverket, som har det centrala överinseendet över uppborädsförfarandet, med uppmärksamhet följer förloppet av restindrivningen och redan vidtagit vissa åtgärder med utgångspunkt från den föreliggande statistiken. Vidare må framhållas, att frågan om arbetsförmedlingens medverkan vid skatteuppboräden för någon tid sedan bragts under Kungl. Maj:ts prövning. Denna fråga har jämväl behandlats av 1949 års uppborädsakkunniga. Med hänsyn till berörda omständigheter har utskottet velat inskränka sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmåla.

12:o) **Stämpelbeläggning** av statsmyndigheternas expeditioner. Under finansdepartementet, § 15, ha revisorerna förordat att frågan om en översyn av gällande regler för stämpelbeläggning av de från statsmyndigheterna utgående expeditionerna ävensom vissa därmed sammanhängande frågor upp- tagas till närmare övervägande (Del I, s. 122—137).

Revisorerna ha efter en kort redogörelse för tillkomsten av stämpel- och lösenförordningarna samt för de betraktelsesätt som legat till grund för desamma (s. 122—125) lämnat vissa uppgifter om värdet av försålda stämpel- lar av skilda slag enligt generalpoststyrelsens räkenskaper under vart och ett av åren 1946—50 (s. 125). Revisorerna ha vidare redogjort för innehållet i nu gällande stämpel- och lösenförordningar samt därvid berört frågan om kontrollen över medlen och redovisningen av desamma (s. 126—129). För att närmare klarlägga myndigheternas praxis beträffande valet av expeditionersform samt sättet för stämpelbeläggnings av utgående expeditioner ha revisorerna på grundval av från länsstyrelserna införskaffade uppgifter verkställt en utredning avseende några i förevarande hänseenden viktiga ärendesgrupper inom länsstyrelsernas verksamhetsområde.

Beträffande resultatet av nämnda utredning torde få hänvisas till s. 129—134 i berättelsen.

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

»De bestämmelser, som f. n. reglera stämpelbeläggnings av de från stats- myndigheterna utgående expeditionerna, finnas sammanfattade i 1914 års stämpelförordning och 1883 års expeditionslösenförordning. Ifrågakvarande förordningar ha — allt efter det stämpelplikten utsträckts till nya områden — under årens lopp undergått ett flertal förändringar, varigenom bestämmelserna i flera avseenden byggts ut eller kompletterats. Även om dessa ändringar till viss del medfört en modernisering av förordningarna, kvarstår likväl, att de däri meddelade bestämmelserna med tiden kommit att i åtskilliga hänseenden brista i överskådlighet och klarhet. Det framstår också såsom föga rationellt, att principer, vilka bygga på förvaltningsmässiga former, som i huvudsak utbildat sig under slutet av 1800-talet, alltjämt i väsentliga hänseenden skola vara normerande för stämpelbeläggnings.

Uppenbarligen skulle en anpassning av reglerna för stämpelbeläggningen till närmare överensstämmelse med inom förvaltningen numera tillämpade arbetsformer vara ägnad förenkla myndigheternas expeditionsformer samt därmed även bidra till en rationellare ordning i förvaltningsarbetet.

Erfarenheten har också visat, att tillämpningen och tolkningen av förordningarna i deras nuvarande utformning är för myndigheterna förenad med betydande svårigheter, vilket medför ett arbete, som många gånger knappast kan sägas stå i rimlig proportion till de inflytande avgifternas storlek. Avsaknaden av entydiga bestämmelser liksom vägledande anvisningar och motiv har sålunda föranlett, att hos myndigheterna en högst växlande praxis utbildat sig vid stämpelbeläggningen, varvid i de enskilda fallen valet av debiteringsnorm kommit att ske efter helt godtyckliga linjer. Den av revisorerna verkställda utredningen, vilken avsett att närmare klarlägga hos länsstyrelserna tillämpad praxis vid stämpelbeläggning av expeditioner inom vissa vanliga ärendesgrupper, utvisar också, att sättet för stämpelbeläggning och expediering av länsstyrelsernas beslut företer en påfallande stor ojämnhet. Icke beträffande någon av de undersökta ärendesgrupperna förefinnes en alltigenom enhetlig tillämpning vid länsstyrelserna. Till ovanligheten hör sålunda icke, att beträffande en och samma typ av ärenden en länsstyrelse debiterar en avgift av 10 kronor, medan vid andra länsstyrelser stämpel utgår med 6, 4, 3 eller 2 kronor eller ock expedition sker utan avgift. Ifrågasvarande förhållanden äro givetvis mindre tillfredsställande. Såväl ur myndigheternas som allmänhetens synpunkt är det angeläget, att entydiga och likartade bestämmelser gälla. En översyn av de föreskrifter, som reglera sättet för stämpelbeläggningen av myndigheternas expeditioner, är därför i hög grad påkallad.

Ojämnheterna vid stämpelbeläggningen torde till väsentlig del kunna ledas tillbaka på den ordning, som inom statsförvaltningen f. n. gäller i avseende å såväl sättet för besluts fattande som den form, i vilken beslutet expedieras. Frånsett regler i en del specialförfattningar och vissa i lösenförfordningen meddelade allmänna föreskrifter saknas i huvudsak bestämmelser om den form, i vilken myndighets beslut skall avfattas och utfärdas. Stundom utgöres expeditionen av ett utdrag ur eller en avskrift av en hos myndigheten upprättad och där förvarad handling, exempelvis protokollsutdrag. Beslutet kan också tecknas å akten i form av s. k. tergalresolution. I andra fall åter har expeditionen formen av en självständig handling med benämning sådan som resolution, utslag, beslut, brev, bevis, fullmakt, förordnande, tillstånds brev o. s. v. En svaghet vid avgiftsbeläggningen är därvid, att denna tager sikte mera på beslutets yttre form än på dess sakliga innehåll. Även om i vissa undantagsfall expeditionsformen överensstämmer med det bakom expeditionen liggande beslutet, är så ingalunda alltid fallet. Ett beslut kan i regel expedieras lika väl i den ena som andra formen, varför stämpelavgiftens storlek blir beroende av den form, vari myndigheten brukar avfatta sina beslut. Avslag å en ansökan kan exempelvis meddelas såsom särskild resolution, såsom beslut i protokoll, i form av å ansökan tecknat beslut eller ge-

nom brev. Valet av expeditionssätt i det särskilda fallet är godtyckligt samt beroende på den praxis, som inom vederbörande myndighet utbildat sig vid handläggningen av respektive ärenden, liksom om myndigheten ur arkivsynpunkt anser sig böra bevara de till ärendet hörande handlingarna. För resolution och protokollsutdrag uttages som regel en avgift av 6 kronor, för å ansökan tecknat beslut 4 kronor, medan för avslagsbeslut i form av brev ingen avgift utgår. För allmänheten måste det onekligen framstå som anmärkningsvärt och vara ägnat väcka undran och irritation, att myndigheternas expeditionssätt skall vara avgörande för frågan, vilken avgift som skall erläggas. Önskvärt är därför, att i möjligaste mån enahanda debiteringsnormer tillämpas för likartade beslut. Med hänsyn härtill synes vid en omprövning av reglerna för stämpelbeläggningen uppmärksamhet även böra ägnas frågan, i vad mån kompletterande föreskrifter om myndigheternas beslutsformer i olika förvaltningsärenden böra utfärdas.

Vid en revision av stämpelförordningen torde vidare böra uppmärksammas frågan om en rationell och såvitt möjligt enhetlig avvägning av de i respektive avgiftstariffer upptagna avgiftsbeloppen. En genomgång av stämpelstariffen torde utvisa, att med hänsyn till bestämmelsernas ålder någon enhetlig princip vid fastställandet av expeditionsstämplars icke kunnat komma till användning. I en del fall har avgiften ställts i relation till förmånens värde för den enskilde, i andra har avgiften skattekaraktär. I allmänhet torde dock expeditionsstämpeln representera en ersättning för någon av staten den enskilde beredd förmån samt i enlighet därmed avse att bereda täckning för statens kostnader för expeditionen. Undantagsvis är stämpeln betydligt högre än statsverkets motsvarande kostnader. Vanligen torde dock — om man tar i betraktande det arbete med diarieföring, införskaffande av utredning, upprättande och utskrift av expeditioner m. m., som myndighets beslut i allmänhet medför — stämpeln framstå som en mycket blygsam ersättning för de kostnader, som ärendet föranleder det allmänna.

Det synes kunna ifrågasättas, om icke i vissa fall den nuvarande avgiftsplikten i förenklingssyfte skulle kunna eftergivnas. Det torde sålunda förtjäna övervägas, om icke med hänsyn till administrationskostnaderna avgiftsplikten skulle kunna slopas för många expeditioner, där avgift eller stämpel nu utgår med relativt ringa belopp. Inträffar därjämte, att i dessa fall den betalningsskyldige icke utan anmaning erlägger avgiften, bliva kostnaderna för dess utkrävande, t. ex. genom påminnelsebrev, indrivningsåtgärder m. m., mången gång betydligt större än avgiften i fråga. Detta torde exempelvis vara förhållandet beträffande kommunikationsresolutioner i fattigvårdsmål (stämpelavgift 3 kronor) liksom beträffande övriga kommunikationsresolutioner ävensom sådana expeditioner, som vederbörande ofta icke torde ha intresse av att lösa, t. ex. avslagsresolutioner i vissa ansökningsärenden.

Likaledes synes av praktiska skäl stämpel å expeditioner kunna undvikas, då andra avgifter uttagas i ärendena. Stämpel och lösen å bevis om intagande i rättens protokoll av äktenskapsförord borde exempelvis kunna bortfalla,

om i stället den dubbla beläggningsstämpeln å äktenskapsförord höjdes med motsvarande belopp. Likaså torde ur arbetssynpunkt stämpelavgiften å kommunikationsresolution i vissa mål kunna slopas samt i stället inberäknas i stämpelavgiften för det slutliga beslutet i målet. Även i fall, där myndighet för en utförd förrättning nu betingar sig särskild ersättning enligt fastställd taxa, torde stämpelavgiften på expeditionerna lämpligen böra inberäknas i det enligt taxan utgående beloppet.

Såsom ovan berörts, tillkom lösenavgiften såsom en avlöningsförmån ursprungligen vederbörande tjänsteman. Sedan i samband med senaste statliga lönerederingar denna förmån bortfallit, kvarstår numera icke någon statlig befattningshavargrupp, vilken uppbär lösen. För städernas del gäller i allmänhet, att lösen indragits till stadens kassa. Med hänsyn härtill och då lösen numera uttages i form av stämpel, synes det föga rationellt att stämpel å utgående expeditioner fortfarande skall beräknas enligt såväl stämpel- som lösenförfordningen, vilket själfallet medför onödigt dubbelarbete. En sammanslagning av avgifterna enligt dessa båda förordningar till en enda avgift skulle uppenbarligen förenkla och underlätta myndigheternas arbete vid stämpelbeläggningen. I de fall, där som nämnts lösenavgift alltjämt utgår, synes frågan kunna regleras genom övergångsbestämmelser eller i annan ordning.

Ett särskilt spörsmål i detta sammanhang utgör frågan om kontrollen över stämpelpliktens behöriga fullgörande. Denna kontroll bygger f. n. främst på det tjänstemannaansvar, vederbörande tjänstemän i allmänhet äro underkastade i sin tjänsteutövning. Det synes revisorerna lämpligt, att i anslutning till en översyn av stämpelförfordningen det även undersökes, i vilken utsträckning utan större kostnader för statsverket en mera tillfredsställande kontroll över myndigheternas stämpelbeläggningar kan genomföras.

Med hänsyn till det anförda vilja revisorerna förorda, att frågan om en översyn av gällande regler för stämpelbeläggning av de från statsmyndigheterna utgående expeditionerna ävensom vissa därmed sammanhängande spörsmål upptagas till närmare övervägande.»

Utlåtanden ha avgivits av *statskontoret* och *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Stockholms och Värmlands län* (Del II, s. 95—97), vilka samtliga myndigheter finna en översyn av gällande regler för stämpelbeläggning av de från statsmyndigheterna utgående expeditionerna i hög grad påkallad.

Utskottet. På grundval av en i ärendet verkställd utredning ha revisorerna kunnat konstatera, att en mycket växlande praxis utbildat sig vid tolkningen och tillämpningen av de bestämmelser som f. n. reglera stämpelbeläggningen av från statsmyndigheterna utgående expeditioner. Anledningen härtill synes främst vara den brist på klarhet och överskådlighet som utmärker nämnda bestämmelser, vilket medfört svårigheter av skilda slag.

Med hänsyn härtill ha revisorerna ansett sig böra förorda, att frågan om en översyn av gällande regler för stämpelbeläggning av de från statsmyndigheterna utgående expeditionerna ävensom vissa därmed sammanhängande spörsmål upptagas till närmare överbägande.

Vad revisorerna härutinnan anfört har vitsordats av vederbörande remissmyndigheter. Jämväl utskottet har för sin del funnit behovet av en sådan utredning revisorerna förordat vara väl styrkt. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en översyn av gällande regler för stämpelbeläggning av de från statsmyndigheterna utgående expeditionerna ävensom vissa därmed sammanhängande spörsmål.

13:o) **Stämpelavgiften för spelkort.** Under finansdepartementet, § 16, ha revisorerna föreslagit en undersökning huruvida icke den nuvarande kortstämplingsavgiften kunde ersättas med en varuskatt, varvid uppbörd, kontroll och redovisning av densamma skulle utformas i enlighet med de för den egentliga varuskatten gällande principerna (Del I, s. 137—144).

Efter en kortare historisk översikt över tillkomsten av och grunden för den särskilda stämpelavgift för spelkort som i vårt land uttagits alltsedan 1700-talet (s. 137—139) ha revisorerna redogjort för de nuvarande bestämmelserna rörande nämnda avgift samt lämnat vissa av dem inhämtade uppgifter rörande storleken av uppbörden för försäljning av kortkonvolut, antalet under senare år tillverkade och stämplade kortlekar i riket samt importen av spelkort (s. 139—142). Revisorerna ha vidare redogjort för efter vilka grunder ersättning till kortstämplingsförrättare utgår samt de belopp varmed arvoden till stämplingsförrättare utbetalats under senare år (s. 142—143), varefter revisorerna anfört följande.

»Som av den lämnade redogörelsen framgår har med få avbrott alltsedan början av 1700-talet uttagits en särskild skatt för inom landet tillverkade eller hit införda spelkort. Ifrågavarande skatt, som i äldre tider spelade en viss roll vid finansieringen av statens verksamhet, utgår i form av stämpelavgift med ett belopp, som f. n. uppgår till en krona för varje tillhandahållet kortkonvolut. Uppbörden och redovisningen av stämpelavgiften ankomma på postverket, som har att anskaffa och mot den stadgade avgiften tillhandahålla kortfabrikanter och varuägare ävensom efter rekvisition tullverket erforderliga kortkonvolut.

Sedan gammalt har i avseende å kontrollen över kortstämpelavgiftens behöriga utgörande ett speciellt förfaringsätt tillämpats av den innebörden, att varje inom riket tillverkad eller dit införd kortlek för att få inom landet försälas eller brukas måste vara försedd med en särskild, å ett av lekens kort, vanligen hjärter ess, anbragt stämpel. Stämpelförrättningen, som utföres manuellt med särskild stamp, verkställes i vad avser inom riket tillverkade spelkort av en särskild, därtill förordnad förrättningsman, vilken

för bestyret åtnjuter särskilt arvode, samt beträffande importerade kortlekar av vederbörande tullkammare. Även om ett dylikt kontrollförfarande vid tiden för dess utformande måhända motsvarade kravet på ett fullgott och effektivt skatteuttagande torde detsamma numera knappast framstå såsom fullt tidsenligt. I åtskilliga hänseenden framträder det också såsom onödigt omständligt och kostnadskrävande. Vid importen ha sålunda vederbörande varuhavare att verkställa paketering och stämpling av korten, varvid en tulltjänsteman måste vara närvarande för kontroll av förfarandet. Medan den egentliga införetullningen är synnerligen snabb, är stämpnings- och kontrollförfarandet mycket tidsödande och kan vid större import kräva en sammanlagd förrättnings tid av flera veckor. Även stämplingen av inom riket tillverkade spelkort förefaller vara ett tidskrävande och onödigt moment samt ägnat fördröja produktionen.

Ur kontrollsynpunkt förefaller den nuvarande kortstämplingsförrättningen knappast ha ett värde, som i betraktande av därav föranledda kostnader och besvär kan anses motivera ett bibehållande av densamma. Det synes revisorerna därför förtjäna övervägas, om icke det nu tillämpade uppbörds- och kontrollförfarandet borde avvecklas. I stället borde övervägas ett förfaringssätt, som mera ansluter sig till nu gällande former för uppbörd och kontroll av denna typ av skatter. Med hänsyn till kortstämplingsavgiftens karaktär av varuskatt torde därför i första hand böra övervägas att avveckla den särskilda kortstämplingsavgiften samt i stället ersätta den med en under motsvarande betingelser utgående varuskatt. Därigenom skulle kortstämplingen bortfalla, samt den nu utgående ersättningen för dessa göromål kunna inbesparas. För tullverket skulle en dylik åtgärd innebära en arbetslättning genom bortfall av det nuvarande bestyret med rekvisition av konvolut och kortstämplingsremсор samt helt eliminera arbetet såväl med kortens inläggning i konvolut m. m. som själva stämpningsförfaringssättet. Uppbörderna, redovisningen och kontrollen torde böra anförtros kontrollstyrelsen. Det må framhållas, att då tillverkningen inom landet är koncentrerad huvudsakligen till två fabriker, tillhörande samma koncern, kontrollen torde kunna utformas med mycket obetydliga kostnader. I samband med en dylik omläggning av uppbördsförfarandet torde även böra övervägas, om icke det från tolfte huvudtiteln av kortstämplingsavgiften utgående bidraget till vissa barnhus- och fattigvårdsinrättningar i landsortsstäder — f. n. 2 000 kronor per år — skulle kunna indragas eller avlösas.

Med hänsyn till det anförda få revisorerna föreslå, att det undersökes, huruvida icke den nuvarande kortstämplingsavgiften kunde ersättas med en varuskatt uttagen vid fabrikationen eller införseln. I anslutning därtill torde böra prövas, om icke uppbörden, kontrollen och redovisningen av avgiften skulle kunna utformas i enlighet med de för den egentliga varuskatten gällande principerna.»

Utlåtanden ha avgivits av *generalpoststyrelsen*, *generaltullstyrelsen* och *kontrollstyrelsen* (Del II, s. 97—102), vilka samtliga myndigheter förordat

att den nu gällande kortstämpelavgiften i enlighet med revisorernas förslag avvecklas och ersättes med varuskatt. Kontrollstyrelsen har därvid bl. a. anfört följande.

Vid en omläggning av beskattningen av spelkort till varuskatt på sätt ovan sagts, synes ändring i varuskatteförordningen icke erforderlig i vidare mån än att den vid förordningen fogade varuförteckningen erhåller den ändrade lydelse, som framgår av härvid fogat förslag. Dock synes särskild övergångsbestämmelse erforderlig av innebörd, att skatt icke skall erläggas vid leverans till köpare av sådana vid författningsändringens ikraftträdande i tillverkarens besittning befintliga kortlekar, för vilka stämpelavgift erlagts.

Kontrollstyrelsen får sålunda förorda, att beskattningen av spelkort inordnas under förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt. Uppbörd och kontroll över en varuskatt å spelkort synes för kontrollstyrelsens del icke komma att bli förenad med nämnvärd kostnad för statsverket.

Utskottet. I likhet med revisorerna och de i ärendet hörda remissmyndigheterna är utskottet av den uppfattningen, att stämpelavgiften för spelkort i fortsättningen bör uttagas i form av varuskatt. Den av kontrollstyrelsen föreslagna ändringen i förordningen om varuskatt synes därför med det snaraste böra genomföras. Utskottet får sålunda hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av utskottet förordad riktning.

14:o) **Vissa iakttagelser angående den centrala motorfordonsregistreringen m. m.** Under finansdepartementet, § 17, ha revisorerna uttalat sig för en allsidig och grundlig utredning rörande den centrala motorfordonsregistreringen i syfte att åstadkomma en rationellare och mindre kostnadskrävande organisation härför (Del I, s. 145—158).

Efter ett kort omnämnande av de grundläggande bestämmelserna om fordonsregistreringen (s. 145) ha revisorerna lämnat en redogörelse för centrala automobilregistrets och militärregistrets organisation och arbetsuppgifter och i anslutning härtill anfört vissa sifferuppgifter angående omfattningen av nämnda organs verksamhet under senare år (s. 146—152). Revisorerna ha vidare erinrat om de uppgifter rörande motorfordonsregistreringen med hithörande statistik som handhaves av länsstyrelserna jämte ett antal andra myndigheter (s. 153).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

»Som av den lämnade redogörelsen framgår är motorfordonsregistreringen och bestyret med utarbetande av statistik i skilda hänseenden över fordonsbeståndet uppdelat på ett flertal olika myndigheter.

Den primära motorfordonsregistreringen är — utom vad avser försvarsväsendet tillhöriga fordon — sedan gammalt förlagd till länsstyrelserna. Dessa föra fordonsregister över civila motorfordon med hemort inom länet, tilldela fordonen registreringsnummer, handha debitering och uppbörd

av bilskatt m. m. Länsstyrelsernas fordonregister bestå av kort, upprättade som genomslagskopior till fordonens besiktningssinstrument. Förutom det allmänna bilregistret föras hos länsstyrelserna i regel flera andra register för speciella ändamål, exempelvis uttagningsregister för civildförsvaret på försvarsavdelningen, transportberedskapsregister för planläggningen av viss trafik i krig hos länstrafikledaren ävensom register över innehavare av tillstånd till yrkesmässigt trafik samt över automobiler och släpfordon, som godkänts för dylik trafik.

En central registrering av civila motorfordon äger rum vid centrala automobilregistret, vilket utgör en underavdelning till statistiska centralbyråns befolkningsstatistiska avdelning. Registret består av kort, som via militärregistret erhållas från länsstyrelserna och utgöras av ytterligare en genomslagskopia av fordonens besiktningssinstrument. Registret hålles aktuellt genom rapportering från länsstyrelserna, i vissa fall direkt till centralregistret och i andra fall via militärregistret. Det centrala registret har till ändamål dels att lämna myndigheter och allmänheten upplysningar angående enstaka fordon, dels att utgöra underlag för de hålkortsregister över civila motorfordon, som föras vid centrala bilregistret. På grundval av dessa register utarbetas centrala bilregistrets motorfordonsstatistik.

Registrering centralt av motorfordon verkställes vidare genom den centrala biluttagningsmyndigheten, militärregistret. Genom denna myndighet, som utgör en sektion av arméförvaltningens tygavdelnings fordonssbyrå, sker uttagning av civila fordon för såväl krigsmakten som vissa civila myndigheters behov. Uttagningen sker på grundval av de civila besiktningssinstrument, vilka från länsstyrelserna insändas till registret samt därifrån efter begagnandet tillställas centrala bilregistret. För uttagna fordon upprättas, förutom kort till uttagningsregister, även hålkort, vilka äro identiska med och i stort sett innehålla samma uppgifter som centrala bilregistrets hålkort. Med dessa utarbetas statistik över de uttagna fordonen. Vid militärregistret utföres även den primära registreringen av samtliga krigsmakten tillhöriga fordon samt upprättas statistik över dessa. Registrering och statistikbearbetning sker i huvudsak efter samma principer som för uttagna civila fordon.

Under § 28 i sin berättelse för år 1950 föreslogo revisorerna åtgärder bl. a. i syfte att förenkla och rationalisera debiteringen och uppbörden av bilskatten. I anslutning därtill upptogo revisorerna till behandling även frågan om en rationalisering av göromålen vid länsstyrelsernas bilavdelningar. Revisorerna hade funnit det nuvarande systemet för fordonregistreringen hos länsstyrelserna föga rationellt och onödigt kostnadskrävande samt förordade som en tänkbar rationaliseringsåtgärd viss omläggning av gällande registreringssystem. De av revisorerna framförda önskemålen och synpunkterna skola enligt de av chefen för finansdepartementet meddelade direktiven beaktas av den utredning, som den 23 februari 1951 tillsatts för att verkställa en allmän utredning om beskattningen av motorfordonstrafiken.

Den av revisorerna i nu förevarande sammanhang verkställda undersök-

ningen har givit vid handen, att icke heller den centrala fordonsregistreringen kan sägas vara ur statsverkets synpunkt ändamålsenligt anordnad. I åtskilliga hänseenden måste den nuvarande organisationen för fordonsregistrering och fordonsstatistik med en uppdelning på två olika centrala myndigheter innebära en onödig omgång i arbetet, vilket torde medföra dubbelregistrering och dubbelarbete. I och för sig framstår det också som oformligt med upprätthållandet av två helt skilda organisationer på detta område, vilka till stor del ha att utnyttja samma grundläggande arbetsmaterial och därför i väsentliga hänseenden måste arbeta parallellt. Så exempelvis upprätta såväl centrala bilregistret som militärregistret var för sig identiska hålkort samt utföra samma slags stansningsarbete. En sådan ordning måste uppenbarligen vara ägnad förringa effektiviteten i arbetet i dess helhet samt icke utan en mycket intim samverkan de olika registreringsmyndigheterna emellan föranleda onödigt dröjsmål vid arbetsuppgifternas lösande.

Olägenheterna av det nuvarande dubbla centrala registreringssystemet och behovet av en samordning av verksamheten ha visat sig så påtagliga, att de i olika sammanhang påkallat uppmärksamhet. De åtgärder, som i anledning därav hittills vidtagits, ha i huvudsak inneburit vissa främst genom organisationsnämndens medverkan vidtagna organisationstekniska förbättringar, vilka åsyftat att inom den fastställda organisationens ram möjliggöra en smidigare samverkan mellan de civila och militära registreringsmyndigheterna. En snabbare uttagning och registrering i militärregistret har sålunda kommit till stånd genom att de civila besiktningsinstrumenten numera insändas från länsstyrelserna direkt till militärregistret, som efter begagnandet tillställer centrala bilregistret desamma. Även om ifrågavarande anordningar i vissa hänseenden inneburit förbättringar, kvarstå likväl väsentliga nackdelar i den nuvarande registerföringen. Möjligheterna till en ytterligare rationalisering av göromålen samt en begränsning av den nuvarande kostnadsramen för registreringsorganisationen synas därför revisorerna böra bli föremål för fortsatta överväganden.

Då det civila registrets fordonsbestånd jämväl inbegriper de av uttagningsmyndigheten för militära och civila behov uttagna fordonen, måste ett samordnande av sådana arbetsuppgifter, som röra registreringen av fordonsbeståndet, stansningen av maskinkort och bearbetningen av dessa uppenbarligen innebära påtagliga fördelar ur arbetssynpunkt samt vara ägnat medföra besparingar. I första hand torde härvid böra uppmärksammas möjligheten till förenklingar i fråga om statistik- och hålkortsbearbetningen. Såväl militärregistret som centralregistret ha till uppgift bl. a. att upprätta statistik i skilda hänseenden över motorfordonsparken i riket. Med hänsyn härtill ha de ifrågavarande registreringsmyndigheterna var för sig anskaffat och upprättat hålkortsanläggningar, varigenom de kunna disponera över var sitt hålkortskartotek. En sådan ordning behöver i och för sig givetvis icke föranleda dubbelorganisation, under förutsättning att anläggningarnas kapacitet till fullo utnyttjas. En närmare undersökning utvisar emellertid, att så ej är fallet. Militärregistrets hålkortsanläggning utnyttjas sålunda f. n. en-

dast till bortåt hälften av sin kapacitet, trots att den i stor utsträckning användes även för upprättande av fordonsförteckningar på maskinell väg. Genom en omläggning av arbetsrutinen torde dock enligt uppgift belastningen kunna ytterligare nedbringas. Vad beträffar centrala bilregistrets maskinutrustning, som numera överflyttats till den inom statistiska centralbyrån nyinrättade maskincentralen, förefalla möjligheterna att i detta fall finna användning för outnyttjad maskinkapacitet vara större, då densamma kunnat utnyttjas även inom andra grenar av centralbyråns verksamhetsområde. Då förhållandena i här förevarande hänseende måste anses otillfredsställande och onödiga merkostnader torde kunna undvikas, synes det kunna ifrågasättas, huruvida den hålkortsmässiga statistiska bearbetningen vid militärregistret alltjämt bör upprätthållas eller om icke registrets verksamhet i denna del lämpligen bör anknytas till en större hålkortsanläggning samt därvid närmast samordnas med den vid centrala bilregistret utförda hålkortsbearbetningen. I varje fall torde kunna övervägas ett system att med bibehållande av nu inom militärregistret befintliga hålkortsregister för dessa registers räkning låta utföra vissa arbetsmoment, t. ex. stansningen av hålkortsmaterialet, vid statistiska centralbyrån. Då som ovan framhållits hålkorten numera äro identiska för militärregistret och centrala bilregistret, torde de för militärregistret avsedda hålkorten lätt kunna framställas genom duplicering av centralregistrets kort till avsevärt reducerade kostnader. Förutsättningarna för en anordning som den nu antydda torde dessutom vara särskilt gynnsamma, sedan numera en särskild maskincentral inrättats vid statistiska centralbyrån med uppgift främst att för mindre statistikbearbetande myndigheters räkning mottaga och utföra sådana uppdrag.

Registerföringen vid centrala bilregistret, vilken innefattar dels en manuell registrering med användande av det tredje exemplaret av besiktningsinstrumenten, dels maskinell hålkortsbearbetning av motorfordonsbeståndet, är behäftad med vissa väsentliga svagheter, som äro ägnade nedsätta uppgiftslämnandets tillförlitlighet. Enligt vad som framhölls vid inrättandet av detta register vore en av fördelarna med en central registrering möjligheten att — utan att för varje gång behöva införskaffa uppgifter från länsstyrelserna — med maskinella hjälpmedel omedelbart kunna erhålla översikt av fordonsbeståndet i vilket avseende och i vilka omfattning som helst. Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om det sålunda angivna syftet i alla avseenden uppnåtts. I varje fall måste konstateras, att vid skilda tillfällen uppgifter, vilka synbarligen bort tillhandahållas av ett centralt register, i stället införskaffats i annan ordning. Sålunda hade länsstyrelserna under de senare krigsåren och tiden därefter att till trafikkommissionen kvartalsvis lämna vissa statistiska uppgifter rörande motorfordonsläget. Även vissa andra kommissioner infortrade i denna ordning uppgifter av betydelse för planeringen m. m. Det måste också betecknas som anmärkningsvärt, att trots att länsstyrelserna nu månatligen underrätta centrala bilregistret om inträffade förändringar beträffande fordon, som godkänts i yrkesmässig trafik — en anordning, som på sin tid efter framställning från bil-

trafiknämnden genomfördes bl. a. för att snabba sådana uppgifter skulle frambringas — länsstyrelserna vid flera tillfällen haft att tillhandagå bl. a. militärregistret och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap med uppgifter om dylika fordon. Erinras må slutligen att för erhållande av snabb och aktuell statistik över produktionen och importen av bilar Sveriges Automobilindustriförening med Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd på grundval av de från länsstyrelserna inkommande besiktningsinstrumenten sedan länge på egen hand utarbetar och publicerar vissa aktuella statistiska sammanställningar över bilbeståndet i riket. Enligt vad revisorerna inhämtat skulle viss del av denna statistik med all sannolikhet kunna utföras som beställningsarbete vid statistiska centralbyråns maskincentral genom bearbetning av centrala bilregistrets hålkort, om dessa varit tillförlitliga. Även för de militära myndigheterna, som ha behov av att sammanställa de statistiska uppgifterna angående för försvaret disponibla fordon, som erhållas från militärregistret, med motsvarande uppgifter från centrala bilregistret angående totala motorfordonsbeståndet inom landet vid samma tidpunkt, medför den nuvarande registreringen olägenheter.

En av de grundläggande orsakerna till den bristfällighet och otillförlitlighet, som kännetecknar registerföringen i dess nuvarande utformning, torde vara att söka i den eftersläpning som föreligger i fråga om materialets aktualitet. Sedan registreringsåtgärderna vidtagits vid länsstyrelsens bilregister insändas instrument och i vissa fall ändringsmeddelanden till militärregistret, där uttagning av fordonen sker. Först därefter översändas handlingarna till centrala bilregistret, som sedan hålkortsstansning skett kan insortera nya eller rättade instrument i registret. En omläggning av rapportvägen, varigenom handlingarna tillställdes centrala bilregistret direkt från länsstyrelserna, skulle utan tvivel bidra till att öka statistikens aktualitet. Kodning av instrumenten samt kontroll- och registreringsförfarandet är, som det nu utföres, synnerligen arbets- och tidskrävande. Dessa arbetsoperationer äro som regel avslutade först ca åtta veckor efter det instrumenten inkommit. Den naturliga eftersläpning, som sålunda måste uppkomma, ökas ytterligare, då statistisk bearbetning av materialet pågår. Motorfordonsstatistiken för årsskiftet 1950/51 publicerades sålunda först i maj- och juni-numren av Kommersiella meddelanden. Härvid är att märka, att de däri ingående uppgifterna icke avsågo motorfordonsbeståndet vid nämnda tidpunkt, utan läget enligt de instrument, som då inkommit till centralregistret. F. n. uppgår eftersläpningen till ca fyra månader och torde med hänsyn dels till transportvägen över militärregistret, dels den tidskrävande arbetsrutinen vid centralregistret knappast någon gång kunna nedbringas under två månader. Då ändringarna varje månad beröra omkring 3 procent av materialet, innebär detta sålunda, att ungefär 6 procent av instrumenten äro felaktiga.

Som en ytterligare svaghet i systemet tillkommer att det manuella registret helt saknar aktuella uppgifter om ägarebyten, enär dessa uppgifter icke rapporteras från länsstyrelserna. Då förfrågningar hos det manuella

registret (t. ex. från polismyndigheter, försäkringsbolag m. m.) i allmänhet torde avse ägareuppgifter och dessutom enligt uppgift uppgå till i genomsnitt endast ca åtta per dag, kan ifrågasättas, om ifrågavarande register i dess nuvarande form har ett värde, som motsvarar kostnaderna för dess bibehållande, i synnerhet som tillförlitliga och aktuella uppgifter kunna erhållas från vederbörande länsstyrelse. Då därjämte möjligheten till en komplettering av det manuella registret med uppgifter även i ifrågavarande hänseenden av kostnadsskäl knappast kan komma i fråga torde böra övervägas en avveckling av denna registreringsform. Genom en sådan åtgärd synas icke blott de nuvarande personalkostnaderna för detta register kunna reduceras med enligt uppgift ca 50 procent utan därjämte en snabbare och tillförlitligare automobilstatistik kunna erhållas genom de möjligheter till förenkling och mekanisering av den nuvarande arbetsrutinen, som ett nedläggande av detta register skulle innebära.

I betraktande av det anförda finna revisorerna det påkallat, att en rationellare och mindre kostnadskrävande organisation för den centrala motorfordonsregistreringen än den nuvarande eftersträvas. Även möjligheterna till en rationalisering av länsstyrelsernas befattning med motorfordonsfrågor — t. ex. genom sammanförande av hithörande ärenden till en gemensam avdelning för att undvika nuvarande splittring och dubbelarbete — bör uppmärksammas. Det synes emellertid kunna ifrågasättas, om icke här berörda spörsmål böra lösas i ett vidare sammanhang, varvid lämpligheten av den nuvarande uppdelningen av motorfordonsärenden över huvud på ett flertal myndigheter upptages till närmare prövning. Frågor rörande användningen och registreringen av motorfordon, statistik över dessa, utfärdande av anvisningar och tillämpningsföreskrifter i skilda hänseenden, fastställande av blanketter m. m. handläggas sålunda till olika delar förutom av länsstyrelserna, centrala bilregistret och militärregistret jämväl av exempelvis väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens bilinspektion, civilförsvarsstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och biltrafiknämnden, vilka myndigheter i sin tur mer eller mindre påverka länsstyrelsernas handläggning av ifrågavarande ärenden. Genom att exempelvis formulär till länsstyrelsernas specialregister över motorfordon fastställas av olika centrala myndigheter, kan en omflyttning av fordon mellan de olika registren icke verkställas utan att varje gång ny utskrift sker. Även om en viss organisatorisk uppdelning av motorfordonsfrågorna knappast torde kunna undvikas, måste dock den nuvarande splittringen av dessa ärenden anses påfallande stor, vilket uppenbarligen i åtskilliga hänseenden måste förorsaka dubbelarbete och olägenheter av andra slag. En bättre samordning av hithörande ärenden skulle utan tvivel vara ägnad medföra en rationellare ordning samt nedbringa administrationskostnaderna. Det synes därför revisorerna angeläget, att här berörda spörsmål göres till föremål för en allsidig och grundlig utredning.»

Utlåtanden ha avgivits av arméförvaltningens tygavdelning, statistiska centralbyrån, statens organisationsnämnd och länsstyrelsen i Kronobergs län (Del II, s. 102—117).

Arméförvaltningens tygavdelning erinrar till en början om att fullgörandet av de uppgifter, som åligga tygavdelningen i egenskap av biluttagningsmyndighet enligt såväl den militära som den civila uttagningsförordningen, utgör en oundgänglig förutsättning för upprätthållandet av landets mobiliseringsberedskap. Uttagningsregistren vid tygavdelningen äro hjälpmedel för den löpande förvaltningsverksamheten med avseende å sagda beredskap, medan centrala bilregistret huvudsakligen tjänar såsom statistikunderlag. Nödvändiga förutsättningar för att tygavdelningens uttagningsregister skola vara till avsedd nytta äro att de göras tillräckligt fullständiga och att de i fråga om alla mera betydelsefulla data hållas ständigt aktuella. I anslutning härtill framhåller avdelningen, att benämningen »militärregistret» är en huvudsakligen internt inom tygavdelningen använd benämning på den sektion inom fordonsbyrån, som närmast handlägger de på tygavdelningen i egenskap av biluttagningsmyndighet ankommande ärendena samt dessutom svarar för förändret av det centrala militära fordonsregister varom föreskrifter finnas meddelade i kungörelsen den 28 februari 1941 (nr 114) angående registrering av krigsmakten tillhöriga motorfordon och släpfordon m. m.

Avdelningen framhåller även att en rationell organisation av den centrala registreringen m. m. av civila fordon ovillkorligen måste tillgodose de fordringar i fråga om uppgifter och dagsaktualitet, som krävas för fordonsuttagningen. Detta kan endast ernås om arbetet med uttagningen kan löpa utan förseningar. Med hänsyn till nämnda förhållanden torde enligt tygavdelningens uppfattning den centrala registreringen böra förläggas till biluttagningsmyndigheten samt organiseras i huvudsak i enlighet med ett av avdelningen framlagt förslag. Någon utredning utöver vad sålunda angivits anser tygavdelningen icke vara erforderlig med hänsyn till de utredningar som redan tidigare verkställts.

Statistiska centralbyrån är ense med revisorerna om att en fortsatt rationalisering och ett fortsatt samordnande av de militära och civila registrens arbetsuppgifter bör eftersträvas, helst som förutsättningarna att kunna genomföra vissa redan tidigare ifrågasatta förenklingar nu torde vara större. Ämbetsverket åberopar i detta sammanhang sitt yttrande över statistikutredningens betänkande, i vilket yttrande centralbyrån meddelade sin avsikt att när bilregistret och maskincentralen förenats i samma lokal taga upp hithörande spörsmål till förnyad prövning. Sedan lokalfrågan numera ordnats, bör kontakt med militärregistret i dessa frågor sökas och möjligheterna att förverkliga tidigare ifrågasatta åtgärder och genomföra nya rationaliseringar närmare utredas. I det sammanhanget böra bl. a. frågorna om samordning av bearbetningen, det manuella registret samt utarbetande av snabbstatistik tagas upp till prövning. Centralbyrån utgår därvid ifrån att bästa resultatet vinnes om utredningen överlämnas till de båda parter, som i praktiken syssla med dessa frågor.

Statens organisationsnämnd framhåller att frågan om att skapa en rationellare och mindre kostnadskrävande organisation för den centrala fordonsregistreringen i sin helhet genom sammanslagning av nuvarande centralregister och militärregister har undersökts av nämnden, som därvid funnit att verksamheten vid de olika registren är av så väsentligen olika art, att nämnden ansett en sådan sammanslagning olämplig.

Länsstyrelsen i Kronobergs län tillstyrker, att snara åtgärder vidtagas för åstadkommande av en rationellare och mindre kostnadskrävande organisation av det centrala bilregistret och militärregistret. Vad angår övriga ifrågakomna spörsmål vill länsstyrelsen icke motsätta sig, att de göras till föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning. Denna bör därvid särskilt taga sikte på frågan huruvida en centralisering av registreringsförfarandet verkligen kan anordnas på sådant sätt, att påtalade olägenheter undvikas och besparingarna bliva av den storleksordning, att det finnes fog för att frångå det nuvarande systemet med decentraliserad registrering. Utredningen torde härvidlag i samråd med statens organisationsnämnd böra pröva möjligheten av mekanisering på länsstyrelserna av arbetet med registreringen och fordonsbeskattningen. Utredningen torde jämväl böra inriktas på att åstadkomma en bättre samordning beträffande handläggning av motorfordonsärenden.

Utskottet. De synpunkter revisorerna anlagt på frågan om den centrala motorfordonsregistreringen ha icke helt kunnat delas av de i ärendet hörda myndigheterna. En samstämmig uppfattning synes dock råda om att nuvarande organisation är behäftad med vissa bristfälligheter, och i remissutlåtandena ha därför framlagts förslag om förbättringar i olika avseenden. För egen del finner utskottet förevarande spörsmål vara av den komplicerade natur, att desamma böra göras till föremål för en närmare utredning. Huruvida en dylik utredning bör anförtros särskilt tillkallade sakkunniga eller ske genom försorg av statens organisationsnämnd och vederbörande fackmyndigheter undandraget sig utskottets bedömande. Det torde härutinnan få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva lämpligaste förfaringssätt.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en översyn av nu tillämpade former för den centrala motorfordonsregistreringen m. m.

15:o) **Länsstyrelsernas tillsyn över sparbanksväsendet.** Den statliga tillsynen över bank- och sparbanksväsendet. Under finansdepartementet, §§ 18 och 19, ha revisorerna dels förordat en avveckling av länsstyrelsernas befattning med tillsynen över sparbanksväsendet jämte avskaffande av allmänna ombudsinstitutionen, dels ock föreslagit en samordning av den centrala tillsynen över bank- och sparbanksväsendet (Del I, s. 159—169 och 169—181).

Länsstyrelsernas tillsyn över sparbanksväsendet.

Revisorerna ha inledningsvis erinrat om att den offentliga tillsynen över sparbankerna utövas dels genom lokala organ — länsstyrelserna och av dessa förordnade allmänna ombud — dels av en central myndighet — sparbanksinspektionen. Efter en redogörelse för tillkomsten och innebörden av länsstyrelsernas och de allmänna ombudens tillsynsfunktioner (s. 159—164) ha revisorerna vidare lämnat vissa uppgifter angående kostnaderna för de allmänna ombudens verksamhet för vart och ett av budgetåren 1947—50 jämte antalet ombud år 1950 samt dessas yrkesfördelning sistnämnda år (s. 164—166).

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

»Den offentliga tillsynen över sparbanksväsendet är f. n. uppdelad mellan länsstyrelserna och sparbanksinspektionen. I fråga om fördelningen av tillsynsverksamheten dem emellan gäller i huvudsak att den egentliga granskningen ankommer på det av länsstyrelsen förordnade allmänna ombudet samt sparbanksinspektionen, medan länsstyrelsen i allmänhet är den beslutande instansen, som avgör om och i vilken form åtgärd skall vidtagas mot sparbank, vars verksamhet givit anledning till anmärkning. Länsstyrelserna ha sålunda tillagts vittgående befogenheter såsom beslutande och verkställande organ, under det att sparbanksinspektionen i förevarande hänseende intager en helt annan ställning såsom i huvudsak allenast rådgivande organ.

Bortsett från det egendomliga förhållandet rent administrativt sett att den för sparbankstillsynen särskilt inrättade centrala fackmyndigheten i sin verksamhet i väsentliga hänseenden underordnats ett lokalt organ, framstår den nuvarande dubbelorganisationen av tillsynen på förevarande område såsom i vissa avseenden mindre rationell. Även om i princip allmänna ombudets granskande funktioner avse en granskning i detalj, medan tyngdpunkten i sparbanksinspektionens tillsynsverksamhet tänkts ligga i prövningen av krediterna och övrig medelsplacering, torde i praktiken knappast kunna undvikas, att granskningsmomenten i åtskilliga hänseenden komma att mer eller mindre sammanfalla samt myndigheterna arbeta parallellt med onödigt dubbelarbete som följd. En samordning av undersökningsverksamheten i syfte att motverka dessa olägenheter kan ej heller komma till stånd, eftersom sparbanksinspektionen saknar befogenhet att utfärda direktiv för allmänt ombud i avseende å verksamhetens utövande. För ernående av största effektivitet i granskningen är det emellertid självfallet av vikt, att fortlöpande kontakt kan etableras mellan undersökningsförrättaren och den centrala fackmyndigheten, vilket den nuvarande ordningen icke medger. Endast genom en dylik samverkan torde för övrigt de erfarenheter, som vunnits inom ett granskningsområde, kunna nyttiggöras vid tillsynen inom ett annat. Ur allmän synpunkt måste vidare en uppdelning av ansvaret för sparbankstillsynen mellan två skilda myndigheter på sätt f. n. är förhållandet framstå såsom uppenbart olämplig samt vara ägnad nedsätta effektiviteten i tillsynsverksamheten i dess helhet, då i det enskilda fallet en och samma sparbanksfråga givetvis kan bli föremål för

skilda bedömanden inom å ena sidan länsstyrelsen och å andra sidan sparbanksinspektionen. Då slutligen beslutanderätten i sparbanksfrågor i huvudsak tillagts länsstyrelserna, är den nuvarande ordningen knappast ägnad att främja en enhetlig tillämpning av sparbankslagstiftningen.

Det anförda aktualiserar enligt revisorernas mening kravet på en rationalisering av sparbankstillsynen. De åtgärder, som härvidlag böra komma i fråga, synas revisorerna främst böra taga sikte på en omprövning av länsstyrelsernas befattning med tillsynsverksamheten. Revisorerna vilja i detta sammanhang bringa i erinran, att sparbanksinspektionens inrättande år 1929 i väsentlig mån föranleddes av vissa på sparbanksområdet inträffade förhållanden, vilkas uppdagande gävo vid handen, att den av länsstyrelserna och dessas ombud dittills utövade tillsynen över sparbankerna icke alltid fungerat fullt tillfredsställande, varför det ansågs påkallat, att vid sidan av dessa tillskapa ett centralt fackmässigt tillsynsorgan. Förhållandena ha sedermera utvecklats därhän, att sparbanksväsendet icke blott starkt konsoliderats utan dessutom blivit föremål för en vittgående intern kontroll genom huvudmän och revisorer liksom även genom den av sparbanksföreningen bedrivna verksamheten. Mot bakgrunden härav och med beaktande av att affärsbankerna och jordbrukskassorna kontrolleras allenast genom en central fackmyndighet, framstår det som märkligt, att tillsynen över sparbankernas kreditgivning numera skall behöva utövas genom två olika statliga organ. Erinras må också att i vad gäller tillsynen över affärsbankerna denna kontroll ursprungligen var fördelad mellan bankinspektionen och länsstyrelserna, med i huvudsak enahanda uppgifter och befogenheter för de senare som f. n. beträffande sparbankerna; då emellertid denna anordning visade sig opraktisk och olämplig, överfördes i 1911 års banklag länsstyrelsens uppgifter och befogenheter till inspektionen. Det förtjänar i detta sammanhang vidare framhållas, att genom 1948 års försäkringslagstiftning den tidigare uppdelningen mellan försäkringsinspektionen och länsstyrelserna av tillsynen över de s. k. läns- och häradsbolagen slopats, i det att tillsynen koncentrerats till försäkringsinspektionen.

Helt allmänt sett torde för övrigt kunna ifrågasättas, om den av allmänna ombuden utövade tillsynen i alla avseenden verkligen motsvarar de krav, som böra ställas på en rationell tillsynsverksamhet. I olika sammanhang ha tidigare erinringar framställts mot ombudens kompetens och krav höjts på en bättre rekrytering. Några väsentliga ändringar i de förhållanden, som påtalades år 1929, ha ej heller kommit till stånd. Såsom den lämnade redogörelsen utvisar, innehades nämligen under år 1950 193 av 224 uppdrag såsom ombud av tjänstemän eller förutvarande tjänstemän vid landsstaten. Även om ombuden på grund av allmänduglighet merendels förmått fylla sin plats, torde så dock icke alltid ha varit fallet. Det synes för övrigt ligga i sakens natur, att då det gäller en bedömning på andra än rent formella grunder egentlig sakkunskap ingalunda alltid kan påräknas inom länsstyrelserna som sådana eller hos av dem anlidade ombud. Enligt vad som också under hand framhållits från sparbanksinspektionen har det undersökningsmaterial, som allmänna ombuden tillfört inspektionen, i alltför

ringa utsträckning kunnat läggas till grund för bedömning av sparbanksförhållanden. Den begränsade tid, som enligt vad revisorernas utredning ger vid handen, årligen ägnas uppdraget — vilket med rådande arbetsbelastning inom länsstyrelserna måste anses helt naturligt — torde för övrigt knappast möjliggöra någon mera allsidig och ingående kontroll från ombudens sida.

Även ur kostnadssynpunkt framstår en omprövning av allmänna ombudsinstitutionen såsom påkallad. Under det att kostnaderna för sparbanksinspektionen stanna vid ca 180 000 kronor, uppgå kostnaderna för allmänna ombuden till mer än 260 000 kronor. Av den lämnade redogörelsen framgår även, att arvoden i de enskilda fallen icke kunna anses obetydliga, särskilt med tanke på den jämförelsevis begränsade tid som årligen åtgår för uppdragets fullgörande. Det synes revisorerna ligga inom möjligheternas ram att även med en väsentlig begränsning av de nuvarande kostnaderna ernå en fullt effektiv tillsyn av sparbankerna.

Till stöd för den hittillsvarande anordningen med en sparbankskontroll genom länsstyrelserna och dessas ombud har i allmänhet åberopats den person- och lokalkännedom, som finnes representerad hos länsstyrelserna och som skulle vara ägnad att skapa speciella förutsättningar för en fullgod tillsynsverksamhet. Även om sådana argument icke kunna fränkännas visst värde, måste dock ifrågasättas, om de i detta sammanhang böra tillmätas någon mera avgörande betydelse. Med den utveckling länsförvaltningen nått och den betydande arbetsbörda, som åvilar länsstyrelserna kunna tjänstemännen — i varje fall i de större länen — knappast heller ha möjligheter att skaffa sig någon mer ingående lokalkännedom. Framhållas må för övrigt, att i fråga om jordbrukskassetillsynen erfarenheten visat, att möjlighet finnes att tillgodose ortssynpunkterna även inom en centralinspektion.

Med hänvisning till vad sålunda anförts anse revisorerna tiden nu vara inne att avveckla länsstyrelsernas befattning med tillsynen över sparbanksväsendet samt att i anslutning därtill avskaffa allmänna ombudsinstitutionen. En sådan åtgärd synes kunna realiseras utan mera omfattande förberedelser. Skulle så visa sig erforderligt, torde möjlighet böra beredas för det centrala tillsynsorganet att på sätt nu gäller i fråga om affärsbankerna utse en av sparbankens revisorer.»

Utlåtanden ha avgivits av *sparbanksinspektionen, länsstyrelserna i Uppsala, Kristianstads och Västernorrlands län samt svenska sparbanksföreningen* (Del II, s. 117—133). Förstnämnda myndighet samt länsstyrelsen i Västernorrlands län och svenska sparbanksföreningen anse revisorernas förslag icke för närvarande böra föranleda någon åtgärd utan i stället överlämnas till 1948 års sparbankssakkunniga att av dessa tagas i övervägande vid fullgörandet av dem lämnat uppdrag. Länsstyrelserna i Uppsala och Kristianstads län avstyrka revisorernas förslag. Sistnämnda länsstyrelse har därvid bl. a. anfört följande.

Länsstyrelsen finner den av revisorerna framförda motiveringen för sitt förslag ensidig och föga övertygande. Särskilt kan länsstyrelsen icke undgå att förvåna sig över att revisorerna icke på något sätt utrett vare sig hur sparbanksinspektionen skall medhinna den väsentligt tätare besöksfrekvens, som blir en oundviklig följd av förslaget genomförande, eller vilka kostnader detta medför. Då en effektiv tillsyn bör ske årligen är det lätt att inse att sparbanksinspektionen kommer att behöva svälla ut i mycket betydande grad även om denna ansvällning icke genomföres på en gång. Det förefaller också självklart att en för sparbanksväsendets framtida utveckling så betydelsefull omorganisation som den nu föreslagna icke bör ske annat än som led i en allmän revision av sparbankslagstiftningen.

Den statliga tillsynen över bank- och sparbanksväsendet.

Sedan revisorerna till en början erinrat om att den statliga tillsynen över bankväsendet utövas av bank- och fondinspektionen ha de redogjort för tillkomsten och innebörden av nuvarande bestämmelser på hithörande område samt organisationen av bank- och fondinspektionen (s. 169—174). Vidare ha revisorerna lämnat en redogörelse för sparbanksinspektionens tillkomst och arbetsuppgifter jämte dess personalorganisation (s. 174—177), varefter revisorerna anfört följande.

»Under § 18 i sin berättelse ha revisorerna förordat, att länsstyrelsernas nuvarande befattning med tillsynen över sparbanksväsendet skulle upphöra samt i samband därmed allmänna ombudsinstitutionen vid sparbankerna avvecklas. I anslutning till genomförandet av en dylik åtgärd, vilken torde vara av natur att kunna realiseras utan mera omfattande förberedelser, synes det emellertid revisorerna lämpligt, att även den mera vittutseende frågan om en effektivisering av den centrala tillsynsverksamheten inom kreditväsendet över huvud upptages till närmare prövning.

De grenar av kreditväsendet, som t. f. äro underkastade offentlig kontroll, äro främst bankväsendet, fondväsendet, jordbrukskasserörelsen samt sparbanksväsendet. De tre förstnämnda grenarna ha ställts under tillsyn av bank- och fondinspektionen, medan den centrala kontrollen över sparbanksväsendet anförtrots en särskild sparbanksinspektion. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har lämpligheten av en på dylikt sätt splittrad tillsyn i olika sammanhang påtalats. I stället har den tanken framförts, att en koncentration av tillsynsverksamheten på förevarande områden borde komma till stånd genom tillskapandet av en för samtliga berörda tillsynsområden gemensam central tillsynsmyndighet.

Redan 1910 års sparbankskommitté hade sålunda för sin del förordat, att tillsynen över sparbanksväsendet skulle anförtros dåvarande bankinspektionen och enahanda åtgärd dryftades såväl under förarbetena till 1923 års sparbankslag som i samband med inrättandet år 1929 av den nuvarande sparbanksinspektionen. Såsom skäl för sparbanksinspektionens inrättande som ett fristående organ framhöllo 1929 års sakkunniga främst bl. a. den obenägenhet för en förening av bank- och fond- samt sparbanksinspektio-

nerna, som yppats från sparbankshåll. I dåvarande läge ansågs därvid — icke minst under intrycket av den s. k. Allmänna sparbankskraschen — böra undvikas en organisationsform, som saknade direkt stöd från sparbankernas sida. Det förtjänar emellertid erinras om den tveksamhet, varmed vederbörande departementschef uttalade sig i frågan i propositionen till 1929 års riksdag. Utan att för egen del vilja uttala något omdöme om bärigheten av de synpunkter, som från sparbankshåll anförts gentemot tillskapandet av en gemensam tillsynsmyndighet, förklarade departementschefen sig sålunda ha kommit till den uppfattningen, att en dylik anordning icke i frågans dåvarande läge borde komma till stånd utan att tillsynen över sparbankerna »åtminstone tills vidare» borde anförtros åt en särskild myndighet.

Tanken på en ändamålsenligare organisationsform på förevarande område aktualiserades åter i samband med att jordbrukskasserörelsen vid 1936 års riksdag underställdes central statlig kontroll. Då frågan om anordnande av en sådan kontroll var under förberedande behandling, voro meningarna om tillsynens förläggande starkt delade. Från sakkunnighåll förordades en helt fristående tillsynsmyndighet. Under remissbehandlingen företrädde emellertid sparbanksinspektionen den uppfattningen, att det ur vissa synpunkter framslod som mest ändamålsenligt, att en gemensam inspektion för samtliga kreditinstitut tillskapades. Riksbanksfullmäktige anlade liknande synpunkter, medan riksgäldsfullmäktige med hänsyn till möjligheten av en framtida koncentration av den statliga inspektionen över landets kreditanstalter ansågo, att den föreslagna nya inspektionen borde erhålla endast provisorisk karaktär. Vederbörande departementschef förordade emellertid, att tillsynen förlades till bank- och fondinspektionen och motiverade detta förslag bl. a. med önskvärdheten av att ytterligare splittring av den statliga inspektionsverksamheten rörande olika kreditorgan undvekes.

Mot bakgrunden av de uttalanden, som sålunda såväl år 1929 som särskilt år 1936 framförts i frågan, synes det anmärkningsvärt, att med hänsyn till de fördelar, som ansetts vara förbundna med en enhetligare organisation av tillsynsverksamheten på förevarande områden, en sådan koncentration ännu icke kommit till stånd. I och för sig framstår det även som märkligt, att så näraliggande områden av kreditväsendet som å ena sidan sparbanksväsendet och å andra sidan de delar av kreditväsendet, vilka f. n. stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen, skola vara underställda skilda myndigheters kontroll. Förhållandet torde emellertid till icke ringa del få tillskrivas den obenägenhet, som alltjämt synes hysas på sparbankshåll gentemot ett inordnande av sparbankstillsynen under bank- och fondinspektionen. Som argument ha därvid särskilt åberopats skäl av psykologisk art liksom sparbankernas ställning av speciella sparinstitut med en sparfrämjande och sparmedelsinsamlande huvuduppgift.

Enligt revisorernas mening kunna argument av ifrågavarande slag knappast vara av natur att vid frågans bedömande böra tillmätas väsentlig betydelse; i varje fall torde de numera icke vara av den betydelse, som på sin tid

kunde motivera den nuvarande organisationsformens genomförande. Vad till en början angår det psykologiska argumentet, må erinras, att redan när frågan om anordnande av en statlig tillsyn över fondkommissionärer och fondbörser var under förberedande behandling meningarna om tillsynens förläggande voro delade; särskilt för yrkesutövarna ansågos därvid de psykologiska skälen emot en förläggning av tillsynen till bankinspektionen vägande. Liknande var, som ovan närmare berörts, förhållandet i fråga om förläggningen av tillsynen över jordbrukskassaväsendet. Sedermera har emellertid icke någon tanke framförts på en utbrytning av ifrågavarande tillsynsgrenar från bank- och fondinspektionen. Vad frågan om sparbankernas särart beträffar bör framhållas, att icke blott sparbankerna ha till uppgift att uppmuntra sparandet. Även jordbrukets kreditkassor skola sålunda enligt jordbrukskasseförordningen befordra sparverksamheten å landsbygden, vartill kommer, att jämväl affärsbankerna uppsamla betydande sparmedel å sina fasta räkningar. Den lokala karaktären är icke heller något särdrag för sparbankerna. Särskilt jordbrukskassorna utgöras till stor del av små enheter, men även många mindre affärsbanker ha huvudsakligen lokal anknytning.

Vid ett ställningstagande till frågan, i vilken form tillsynsverksamheten på förevarande områden lämpligast bör utövas, synes det böra hållas fast, att den offentliga kontrollen motiverats i första hand av hänsyn till insätternas intressen liksom till skydd för det upplånade kapitalet. I betraktande härav synes frågan om en koncentration av tillsynsverksamheten böra bedömas främst med utgångspunkt från om en sådan åtgärd kan förväntas leda till en effektivare tillsyn eller om det allmännas intresse därigenom över huvud får antagas bliva bättre tillgodosett. Det torde emellertid knappast kunna bestridas, att i väsentliga hänseenden den nuvarande splittrade tillsynen framstår såsom mindre lämplig.

Utvecklingen inom kreditväsendet torde för övrigt under senare tid ha kommit att gå i en riktning, som varit ägnad att icke blott öka förutsättningarna för genomförandet av en gemensam tillsynsorganisation utan därjämte göra behovet av en sådan mer framträdande. Förhållandena å kreditmarknaden ha nämligen utvecklats sig därhän, att gränserna för de olika kreditinstituten kommit att i viss mån utjämnas, varvid kreditgivningsområdena för sparbanker och affärsbanker liksom även jordbrukets kreditkassor kommit att i icke ringa utsträckning ingripa i varandra. Å ena sidan märkes affärsbankernas och i viss grad även jordbrukskassornas expansion på bostadskreditmarknaden, å andra sidan sparbankernas utlämnande av s. k. byggnadslån och krav på rätt att öppna checkräkning. Kreditbehov av de slag, vilka tillgodoses genom sparbankerna, täckas sålunda i viss utsträckning även av affärsbankerna och jordbrukskassorna och omvänt.

En utveckling sådan som den antydda måste uppenbarligen — samtidigt som den är ägnad att försvaga bärkraften i den ursprungliga motiveringen för en särskild sparbanksinspektion — leda till en skärpning av kravet på en samordning av sparbankstillsynen med den för kreditväsendet i allmän-

het gällande. Anordningen med två skilda tillsynsorgan förefaller under sådana förhållanden icke blott onödig utan direkt olämplig, då med en sådan ordning risk givetvis alltid uppkommer, att eljest likartade frågor kunna bli föremål för olika bedömanden eller att frågor av betydelse för kreditväsendet i dess helhet lösas utifrån skilda betraktelsesätt. Såsom särskilt oegentlig torde den nuvarande ordningen framstå vid en jämförelse mellan sparbankerna och jordbrukskassorna, vilka båda kreditinstitutioner i avseende å typ och sin lokala anknytning förete väsentliga inbördes likheter. Det synes knappast kunna förebringas några bärande skäl, varför tillsynsorganisationen i dessa båda fall skall vara olika utformad. De synpunkter, vilka på sin tid motiverade förläggandet av jordbrukskassetillsynen till bank- och fondinspektionen, torde i själva verket i huvudsak numera kunna åberopas även i avseende å frågan om sparbankstillsynens uppgående i denna myndighet.

Förutom den samlade överblick över kreditväsendet, som en enhetlig organisationsform skulle medföra, böra särskilt framhållas de möjligheter till en allmän effektivisering av tillsynsverksamheten, som därigenom skulle beredas. De erfarenheter, som vunnits inom en gren av myndighetens verksamhet, skulle sålunda kunna nyttiggöras vid handhavandet av tillsynen inom övriga grenar av tillsynsverksamheten. Härigenom och genom den ökade erfarenhet, som tillsynen inom de olika tillsynsområdena skulle tillföra myndigheten, borde denna bli bättre skickad att bedöma vilka åtgärder förhållandena i de enskilda fallen påkallade. Särskilt synes en breddning av granskningsområdet kunna medföra, att tillsynen skulle kunna effektiviseras i avseende å frågor, sammanhängande med riskbedömningen eller över huvud granskningen av utlåningsverksamheten och medelsplaceringen i övrigt. Framför allt skulle flerbanksgäldenärernas kreditengagemang lättare kunna övervakas, om övervakningen skedde centralt av en enda myndighet. I avseende å sådana krediter är det givetvis ur effektivitetssynpunkt av vikt att för bedömning av kreditvärdigheten äga tillgång till ett i möjligaste mån fullständigt underlag för kartläggning av samtliga kreditengagemang. Över huvud synes granskningen inom en samlad central myndighet kunna ske ur vidare synpunkter än eljest skulle bliva fallet. Vid bedömningen av riskmomenten i sparbankernas kreditverksamhet, vare sig det gäller fastighetsbelåningen eller annan kreditgivning, är det givetvis av betydelse, att förutom de rent lokala synpunkterna även sådana faktorer, som sammanhånga med den allmänna konjunkturutvecklingen, läget inom viss näringsgren m. m., ägnas uppmärksamhet. Möjligheterna till en kreditbedömning ur dessa vidare synpunkter torde vara gynnsammare inom en gemensam central tillsynsmyndighet med erfarenhet från hela kreditväsendet än en splittrad sådan.

I detta sammanhang torde man vidare icke helt kunna bortse från de fördelar, som ur kostnadssynpunkt skulle uppkomma, därigenom att en gemensam administration i viss mån borde kunna arbeta med mindre kostnader för personal, lokaler m. m. än flera särskilda myndigheter. Genom den samordning av reseverksamheten och rationellare planläggning av inspek-

tionsverksamheten, som skulle möjliggöras, torde därjämte särskilt de nuvarande resekostnaderna kunna nedbringas.

Sammanfattningsvis vilja revisorerna uttala den uppfattningen, att de fördelar, vilka ur skilda synpunkter skulle vara förknippade med en samordning av den centrala offentliga tillsynen över bank- och sparbanksväsendet, framstå som så påtagliga vid en jämförelse med den nuvarande splittade tillsynsverksamheten, att enligt revisorernas mening frågan om en sådan enhetlig central tillsynsorganisation bör närmare prövas.»

Utlåtanden ha avgivits av *svenska sparbanksföreningen, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret* (Del II, s. 127—146). Bank- och fondinspektionen uttalar sammanfattningsvis att ämbetsverket anser det väl motiverat, att länsstyrelsernas befogenheter i avseende å sparbankstillsynen överflyttas å den centrala inspektionsmyndigheten samt att systemet med allmänna ombud slopas. Beträffande den förordade sammanslagningen av bank- och sparbanksinspektionerna finner inspektionen att goda sakskaäl kunna åbe-ropas för en sådan omorganisation.

Övriga remissmyndigheter framhålla att hithörande frågor torde böra upp- tagas till behandling av 1948 års sparbankssakkunniga.

Utskottet. I allt väsentligt kan utskottet ansluta sig till revisorernas uppfattning om de fördelar som skulle vara förbundna med en samordning av den centrala offentliga tillsynen över bank- och sparbanksväsendet. Däremot är utskottet icke lika övertygat om lämpligheten av att avveckla länsstyrelsernas befattning med hithörande ärenden. Vissa skäl synas emellertid tala för att nu berörda frågor prövas i ett sammanhang. Utskottet finner därför lämpligt, att revisorernas uttalanden under förevarande båda paragrafer jämte i anslutning därtill avgivna remissutlåtanden överlämnas till 1948 års sparbankssakkunniga att tagas under beaktande vid fullgörandet av det åt de sakkunniga lämnade utredningsuppdraget.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anfört.

16:o) **Kostnader för pensionering av befattningshavare vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen och försäkringsinspektionen.** Under finansdepartementet, § 20, ha revisorerna förordat, att pensionskostnaderna vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen och försäkringsinspektionen finansieras med anlåtande av de avgifter som uttagas för verksamheten samt att i samband därmed redovisningssystemet omlägges (Del I, s. 181—191).

Revisorerna ha redogjort för de tre inspektionsmyndigheternas arbetsuppgifter och organisation samt för dem av Kungl. Maj:t för budgetåret

1950/51 fastställda personalförteckningar och utgiftsstater ävensom de bestämmelser i pensionshänscende som gälla för de hos myndigheterna anställda befattningshavarna (s. 181—189).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

»De grenar av kredit- och fondväsendet, som f. n. äro underkastade offentlig tillsyn, äro bankväsendet, fondväsendet, jordbrukskasserörelsen och sparbanksväsendet. Även försäkringsväsendet står under offentlig kontroll. De tre förstnämnda verksamhetsgrenarna stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen, de båda sistnämnda av sparbanksinspektionen respektive försäkringsinspektionen. Då en kontroll från det allmännas sida på kreditväsendets område främst ansetts betingad av behovet att bereda skydd för det upplånade kapitalet, har tillsynen i första hand kommit att framstå såsom ett tillvaratagande av insättarnas och spararnas intressen. Med hänsyn härtill har i fråga om tillsynsverksamhetens finansiering den principen ansetts böra gälla, att de med tillsynsverksamheten sammanhängande kostnaderna — bortsett från vissa kostnader hos bank- och fondinspektionen för tillsyn av efterlevnaden av 1908 års förordning angående en särskild stämpelavgift — böra bestridas av de kontrollerande institutionerna själva. Kostnaderna i fråga täckas därför genom årliga bidrag från de olika institutionerna enligt bestämmelser, som till sina grunddrag angivas i de författningar, vilka reglera verksamheten i respektive fall, samt närmare fixeras av Kungl. Maj:t.

Budgettekniskt har den anordningen tillämpats, att respektive inspektioners verksamhet inordnats i ett specialbudgetsystem, varvid mot särskilda under vederbörliga huvudtitlar upptagna utgiftsanslag uppförts å riksstatens inkomstsida korresponderande inkomstitlar. I enlighet härmed tillgodoföras de inflytande bidragen de under rubriken Uppbörd i statens verksamhet uppförda tre inkomstitlarna Bidrag till bank- och fondinspektionen, Bidrag till sparbanksinspektionen samt Bidrag till försäkringsinspektionen. I avseende å utgifternas redovisning tillämpades ursprungligen ett system, innebärande att utgifterna å de olika specialbudgeterna avfördes över särskilda reservationsanslag och att merinkomster och brister å motsvarande inkomstitlar tillfördes respektive täcktes av ifrågavarande reservationsanslag. Fr. o. m. budgetåret 1929/30 har emellertid en anordning genomförts, varigenom specialbudgeternas inkomster — över särskilda under respektive huvudtitlar uppförda anslag, vilka erhållit förslagsanslags natur — avsättas till särskilda, för respektive tillsynsorgan upprättade diversemedelsfonder, från vilka kostnaderna sedermera få bestridas. Sålunda finnas inrättade för bank- och fondinspektionen bankspektionens fond, fondinspektionens fond samt jordbrukskassetillsynens fond, för sparbanksinspektionen sparbanksinspektionens fond samt för försäkringsinspektionen försäkringsinspektionens fond. För verksamhetens bedrivande vid respektive institutioner fastställer Kungl. Maj:t för varje budgetår en stat, innefattande sedvanliga anslagsposter till bestridande av dels avlöningar, dels omkostnader, varjämte föreskrift med-

delats om att utgifterna från de å staten upptagna anslagsposterna skola täckas med medel från respektive fonder.

De å bank- och fondinspektionens samt sparbanksinspektionens personalförteckningar uppförda befattningarna intaga en särställning i förhållande till civila befattningar i allmänhet inom statsförvaltningen så till vida, som de äro inrättade, icke under riksdagens direkta medverkan, utan genom beslut av Kungl. Maj:t, tidigare enligt i bank- och sparbankslagstiftningen samt numera med stöd av i avlöningsreglementet givet bemyndigande. Ifrågavarande befattningar utgöra sålunda icke vare sig ordinarie eller icke-ordinarie tjänster i vedertagen bemärkelse utan äro närmast att anse såsom ett slags icke ordinarie tjänster av speciell natur, vilka reellt sett stå ordinarie tjänster nära. I pensionshänseende ha de tidigare icke varit delaktiga i den tjänste- och familjepensionering, som gällt för statens tjänstemän i allmänhet. Bestämmelserna i avlöningsreglementena ha dock givits tillämpning även å ifrågavarande tjänstemän. Genom särskilt Kungl. Maj:ts beslut den 15 juni 1935 ha emellertid alltsedan den 1 juli 1935 tjänstepensionsreglementet gjorts tillämpligt även å befattningshavarna vid bank- och fondinspektionen och sparbanksinspektionen. Numera äro befattningshavare vid ifrågavarande båda myndigheter — liksom även vid försäkringsinspektionen — underkastade bestämmelserna i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen. En i viss mån utsträckt tillämpning av dessa reglementen föreligger dessutom så till vida, som innehavare av tjänst vid bank- och fondinspektionen och sparbanksinspektionen, vars lönegrad har beteckningen Cr, liksom även chefen för försäkringsinspektionen tillagts pensionsrätt, oaktat motsvarande befattningar för tjänstemän i allmänhet icke grunda sådan rätt.

Förmåner vilka utgå jämlikt ovannämnda reglementen — tjänstepension, tjänstelivränta, familjepension och familjelivränta — fastställas till beloppet av statskontoret, som enligt 31 § kungörelsen nr 395/1949 även utbetalar desamma. Beloppen utanordnas från de under XII huvudtiteln uppförda anslagen till pensioner åt f. d. befattningshavare i statens tjänst respektive åt efterlevande till sådana befattningshavare. Den tillämpade ordningen innebär sålunda, att kostnaderna för pensionering av befattningshavare vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen och försäkringsinspektionen f. n. icke såsom övriga kostnader för dessa institutioner, bestridas av fondmedel utan belasta statsverket. En sådan ordning finna revisorerna oegentlig och stridande mot de principer, som i övrigt tillämpas i fråga om finansieringen av verksamheten vid berörda institutioner. Framhållas må också, att efter avlöningsbestämmelsernas omläggning år 1947 enligt netto-lönesystemet, innebärande att pensionsavdragen avskaffats och pensionsrätten anknutits till tjänsteförhållandet, samtliga kostnader för de anställdas pensionering numera belasta statsverket.

Ehuru några siffermässiga beräkningar rörande den ekonomiska innebörden av statsverkets förpliktelser i ovan nämnda avseende svårigen kunna förebringas, torde det dock stå klart, att pensioneringskostnaderna, försäk-

ringmässigt sett, icke äro oväsentliga. Alldeles oavsett detta bör enligt revisorernas uppfattning en konsekvent tillämpning av den i övrigt fastslagna principen för finansiering av verksamheten vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen och försäkringsinspektionen självfallet leda till att de med verksamhetens bedrivande sammanhängande kostnader utan undantag täckas genom bidrag från de kontrollerade institutionerna själva. Jämväl kostnaderna för personalens pensionering böra därför inordnas i det specialbudgetsystem, som tillämpas för nämnda myndigheter, samt belasta respektive diversemedelsfonder. För kostnadernas fastställande torde därvid olika principer kunna övervägas. Å ena sidan synas ersättningarna kunna beräknas med utgångspunkt från de årliga kostnaderna för faktiskt utgående pensioner, å andra sidan kunna de utmätas på grundval av de försäkrings tekniskt beräknade pensionsavgifter, inklusive rörligt tillägg, som böra upp tagas till täckande av blivande pensionskostnader för den i tjänst varande personalen. Budgetmässigt sett torde de beräknade pensionskostnaderna böra uppföras såsom en särskild anslagspost i den för vederbörande myndighet fastställda staten samt av myndigheten utbetalas till statskontoret för att tillgodoföras vederbörande pensionsanslag.

Revisorerna få sålunda föreslå att frågan om pensioneringskostnadernas bestridande vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen och försäkringsinspektionen samt i samband därmed en omläggning av redovisningssystemet på sätt revisorerna ovan antytt upptages till omedelbart övervägande.»

Utlåtanden ha avgivits av *statskontoret, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen och försäkringsinspektionen* (Del II, s. 146—151).

Enligt statskontorets uppfattning bör i ett sammanhang övervägas, om icke för de tre berörda myndigheterna med specialbudget pensionskostnaderna böra finansieras med anlitan de av de avgifter, som uttagas för verksamheten. Enklast synes detta kunna ske, om i vederbörande stater bland utgifterna uppföres en post för detta ändamål, från vilken årligen efter erhållen uppgift från statskontoret skulle avföras den verkliga pensionskostnaden att tillgodoföras vederbörliga pensionsanslag.

Övriga remissmyndigheter ha i frågan anmält i stort sett samma uppfattning som statskontoret.

Utskottet delar revisorernas uppfattning, att en konsekvent tillämpning av den i övrigt fastslagna principen för finansiering av verksamheten vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen och försäkringsinspektionen självfallet bör leda till att de med verksamhetens bedrivande sammanhängande kostnaderna utan undantag täckas genom bidrag från de kontrollerade institutionerna själva. Jämväl kostnaderna för personalens pensionering böra därför inordnas i det specialbudgetsystem som tillämpas för nämnda myndigheter. En omläggning av redovisningen enligt nu antydda riktlinjer synes utan omgång böra genomföras.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av revisorerna angiven riktning.

17:o) **Vissa med det statliga arkivväsendet sammanhängande frågor.** Under ecklesiastikdepartementet, § 21, ha revisorerna till behandling upptagit vissa med det statliga arkivväsendet sammanhängande frågor (Del I, s. 192—199).

Revisorerna, som inledningsvis erinrat om att redan 1938 års riksdagsrevisorer upptagit frågan om gallringen av det statliga arkivmaterialet, ha därefter lämnat vissa sifferuppgifter angående de gallringar som redan skett eller komma att ske (s. 192—193). I samband härmed ha revisorerna även anfört några exempel på de icke oväsentliga belopp som influtit till statsverket genom försäljning av utgallrat papper till förmalning (s. 193—194). Revisorerna ha härefter ingått på frågan om riksarkivets lokalförhållanden, varvid framhållits att riksarkivets samlingar, som f. n. beräknas uppgå till 46 500 hyllmeter, förutom i riksarkivets huvudbyggnad på Riddarholmen inrymmas på ett tiotal olika platser inom huvudstaden, med alla de olägenheter som bliva en följd härav. Beträffande lokalerna i sin helhet har jämväl framhållits att desamma såväl till läge som ur brand- och luftskyddssynpunkt lämna mycket övrigt att önska.

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

»Den tillväxt av det statliga arkivmaterialet, som blivit en följd av förvaltningens expansion och som närmare berördes av 1938 års revisorer, har under det senaste decenniet tilltagit i oroväckande grad. De i det föregående lämnade uppgifterna härom ge en talande bild av utvecklingstendenserna på förevarande område. Hade denna utveckling fått fortgå ohämmad, skulle lokalförhållandena ha blivit alldeles ohållbara och statsverket fått vidkännas orimliga arkiveringskostnader. Det är därför ägnat att väcka tillfredsställelse, att det initiativ som togs år 1938 resulterat i en mycket omfattande utgallring av handlingar ur statsmyndigheternas arkiv, en gallring som icke endast medfört utrymmeslättnader och därmed nedbringat lokalkostnaderna utan också tillfört statsverket icke oväsentliga inkomster genom försäljning av utgallrat papper. De gallringsbestämmelser som utfärdats ha vidare medfört, förutom en faktisk reducering av de befintliga arkivmassorna, möjligheter till en framtida begränsning av tillväxten.

Utöver detta konstaterande vilja revisorerna kraftigt understryka angelägenheten av att gallringsarbetet även i fortsättningen fullföljes med all energi. Härvidlag är särskilt att märka, att den mångfald nya slag av handlingar som redan befintliga eller nyskapade statsorgan tillföra de statliga arkiven icke inrymmas under nu gällande gallringsbestämmelser. I den mån organisatoriska ändringar genomföras inom statsförvaltningen, bli nämligen

de gallringsbestämmelser som taga sikte på ett under en tidigare organisation hopbragt material föråldrade och måste ersättas med nya. Som exempel på aktuella men ännu ej slutligt lösta gallringsfrågor vilja revisorerna peka på det mycket skrymmande arkivmaterial som vuxit fram i samband med reformerna av uppbördsväsendet och folkbokföringen. Enligt uppgift uppgå källskattehandlingarna till omkring 2 000 hyllmeter per år. Frågan om en gallring av länsstyrelsernas arkiv, vilka f. n. torde omfatta minst 25 000 hyllmeter, har länge varit aktuell men ännu icke bragts till någon definitiv lösning. Lokalsvårigheterna göra denna gallringsfråga särskilt brännande.

Revisorerna vilja i detta sammanhang framhålla vikten av att utfärdade gallringsbestämmelser verkligen effektueras och icke, som stundom skett, stanna på papperet. Erfarenheten har visat att de statliga myndigheterna i regel icke ha möjlighet att ägna sina arkivfrågor tillräcklig uppmärksamhet och att de få allt svårare att bemästra de växande pappersmassorna. Det synes därför vara angeläget att arbetet med gallringen inom statsförvaltningens arkiv effektiviseras genom att myndigheterna lämnas sakkunnig hjälp med vården av vederbörande handlingar. Enligt revisorernas uppfattning bör det naturligen ankomma på riksarkivet att fullgöra denna uppgift såsom serviceorgan för det offentliga arkivväsendet. Med tanke på arkivväsendets utveckling skulle detta innebära en ökning av riksarkivets nuvarande arbetsbörda, så mycket mera som hela gallringsverksamheten efter arkivkommitténs upphörande skulle komma att vila på riksarkivet. En sådan utvidgning av riksarkivets uppgifter, syftande till att ernå en effektiv övervakning av statsförvaltningens arkivbildning, arkivvård och arkivgallring, måste emellertid, även om den skulle kräva någon personalförstärkning, betraktas som en rationaliserings- och besparingsåtgärd. De erfarenheter som vunnits sedan 1938 års revisorer gjorde sitt förberörda uttalande ge nämligen stöd åt den uppfattningen, att kostnaderna för ett förnuftigt gallringsarbete mer än väl uppvägas av de besparingar som uppstå i fråga om utrymme och därmed byggnads- och hyreskostnader samt av de direkta vinster som tillföras det allmänna genom försäljning av gallringspapper. Enligt revisorernas mening föreligga därför vägande skäl för att detta spörsmål snarast upptages till närmare övervägande.

Revisorerna ha i samband med sina överväganden rörande statsförvaltningens arkivfråga även uppmärksammat riksarkivets ställning som depå för den centrala förvaltningens arkiv och ha genom besök i riksarkivets lokaler bildat sig en konkret uppfattning om hithörande förhållanden.

De i riksarkivet förvarade handlingarna äro av omistligt värde såväl för staten som för den enskilde medborgaren. För administrationen är det oundgängligt att äga tillgång till de beslut av Kungl. Maj:t och andra myndigheter med besluten tillhörande akter och utredningar, vilka alltjämt i stor utsträckning äro gällande. För tillvaratagandet av allmän och enskild rätt äga riksarkivets samlingar vidare en avgörande betydelse. Detta gäller icke endast domstolarnas handlingar. Urkunder sådana som jordeböcker, åtkomsthandlingar, skattelängder och andra handlingar med uppgifter om

jord, ägo gränser, vattendrag, rättigheter och skatter bilda grundvalen för vår ekonomiska rättsordning. Vad slutligen angår riksarkivets betydelse för forskningen må särskilt erinras om forskningsintressets utbredning till allt flera områden samt den förändrade och vidgade sociala rekryteringen av de forskare som utnyttja riksarkivets samlingar. Riksarkivets material utgör underlag icke endast för historisk forskning i vanlig mening utan även för statsvetenskapliga, sociologiska, kulturgeografiska och ekonomisk-historiska undersökningar. Även det tilltagande intresset för släktforskning samt för hembygdens historia finner sin näring i arkivets samlingar. Också är forskarfrekvensen i riksarkivet, trots de bristfälliga lokalförhållandena, i starkt stigande. Denna intensifiering och breddning av forskningsintresset har otvivelaktigt bidragit till att mer än förut aktualisera arkivväsendet och för en bredare allmänhet klargöra arkivens betydelse.

I det föregående har lämnats en kort redogörelse för riksarkivets nuvarande lokalförhållanden. Revisorerna kunna vitsorda att riksarkivets lokaler äro föråldrade, otillräckliga och bristfälliga. Då tillgängliga arkivutrymmen numera äro praktiskt taget fullbelagda, saknar riksarkivet möjlighet att genom övertagande av äldre handlingar avhjälpa eller lindra statsförvaltningens ständigt stegrade lokalsvårigheter. Tidigare har framhållits, hurusom den aktuella filmningen av arkivalier icke heller kan väntas medföra någon lättnad i fråga om riksarkivets akuta utrymmeskris.

Än allvarligare är emellertid, att riksarkivets oersättliga samlingar genom huvudbyggnadens utsatta läge och bristande skyddsanordningar löpa stor risk för förstörelse i händelse av brand eller krig, en risk som icke skulle vara tillnärmelsevis så stor, om samlingarna inrymdes i en byggnad med ett mindre utsatt läge samt med erforderliga, i berg insprängda magasinlokaler. Riksarkivets splittring på ett flertal lokaler medför vidare betydande olägenheter icke endast för allmänheten utan också för organiserandet av riksarkivets arbete. Revisorerna ha uppmärksammat, att riksarkivets vetenskapligt utbildade tjänstemän i icke oväsentlig utsträckning äro bundna av löpande expeditionsgöromål och annat mindre kvalificerat arbete. En lösning av riksarkivets lokalfråga i riktning mot en koncentration av expeditionerna och av det inre arbetet över huvud borde kunna medföra ett bättre utnyttjande av personalen och skulle därför innebära en ur olika synpunkter önskvärd rationaliseringsåtgärd. Enligt revisorernas mening bör därför jämväl denna fråga snarast bringas till sin lösning.»

Utlåtande har avgivits av *riksarkivet* (Del II, s. 151—153) som bl. a. anfört följande.

Av anförda fakta och synpunkter framgår med logisk nödvändighet behovet för riksarkivet dels att i samråd med vederbörande myndigheter vara verksamt för gallringsfrågornas bearbetning och utredande, dels att, i enlighet med revisorernas uttryck, fungera som serviceorgan för det offentliga arkivväsendet, omfattande statsförvaltningens arkivbildning, arkivvård och arkivgallring. En sådan utvidgning av riksarkivets uppgifter kräver per-

sonalförstärkning, och i fråga om en dylik rationaliseringsåtgärd föreligger det av arkivsakkunniga uppgjorda förslaget till gallringsbyrå i riksarkivet. Frågan torde också ha sina konsekvenser för andra delar av arkivväsendet. Såsom riksarkivet nyligen har framhållit i sitt underdåniga remissvar den 16 oktober 1951 med anledning av arkivsakkunnigas betänkande den 30 augusti 1951 om förstärkning av riksarkivets arbetskrafter, bör i detta sammanhang även frågan om de lokala arkivens ställning, vad gallringen angår, uppmärksammas, och en behövlig personalförstärkning för gallringsfrågor vid landsarkiven, som vissa landsarkivarier i sina remissvar vid nämnda tillfälle framfört, bör i detta sammanhang upptagas till diskussion, sedan grundläggande erfarenheter vunnits.

På tal om lokalfrågan framhåller vidare riksarkivet att svårigheterna i arkivets arbete givetvis till stor del betingas av den primitiva och obekväma miljö, vari in- och utländska forskare nödgas bedriva sitt kvalificerade arbete, i den mån de över huvud vid uppnådd högre ålder på grund av frånvaron av hissar och övriga bekvämligheter ännu kunna besöka riksarkivet, och likaledes av de föga rationella, men med nuvarande lokaler ofrånkomliga förhållanden, under vilka tjänstemän, kanslibiträden och expeditionsvakter utföra sin gärning. Vad som enligt riksarkivets mening framför allt måste vara avgörande vid ett ställningstagande till dess lokalfråga är dock de av riksdagens revisorer framhållna riskerna. Dessa äro av sådan storleksordning, att det icke är försvarligt att låta någon möjlighet att fästa uppmärksamheten vid dem gå sig förbi. I händelse av brandolycka i någon av huvudlokalerna, varemot man trots noggrann övervakning och upprepade skyddsföreskrifter ej kan uppnå full säkerhet, kan det centrala materialet till vårt lands och vårt folks historia i en handvändning upphöra att existera, då själva konstruktionssättet i t. ex. huvudbyggnaden ger möjligheter för snabb övertändning och fullständigt sammanstörtande (oskyddade järnkonstruktioner). De för allmänheten avsedda och i enlighet med arkitektens intentioner representativt utformade trappuppgångarna ha på grund av platsbrist måst användas till att lagra pappkartonger, och under sådana förhållanden äro fullständiga säkerhetsåtgärder ej möjliga att åstadkomma. De som bära ansvaret för samlingarna äro dömda till en ständig oroskänsla för de omistliga värden de ha i sin vård.

Slutligen framhåller riksarkivet att grundförutsättningen för en verklig och bestående rationalisering av riksarkivets arbete som vetenskapligt forskningscentrum och som arkivdepå i omedelbart samarbete med förvaltningen otvivelaktigt utgöres av en lösning av dess lokalfråga.

Utskottet. Såsom revisorerna erinrat har på grund av statsförvaltningens fortskridande expansion frågan om utgallringen av handlingar i statsmyndigheternas arkiv blivit särskilt brännande. Sedan 1940 års arkivkommitté numera upphört, har det närmaste ansvaret för handhavandet av denna verksamhet kommit att i sin helhet överföras på riksarkivet. Emellertid saknar riksarkivet en för ändamålet lämpad organisation.

I likhet med revisorerna finner utskottet ådagalagt, att kostnaderna för ett förnuftigt gallringsarbete mer än väl uppvägas av de besparingar som uppstå i fråga om utrymme och därmed byggnads- och hyreskostnader. Härtill kommer att statsverket genom försäljningen av utgallrat papper tillföres vissa inkomster. Vägande skäl kunna därför åberopas för den uppfattningen, att riksarkivet bör beredas organisatoriska möjligheter att fortlöpande utöva den initiativtagande och rådgivande verksamhet som erfordras på förevarande område, därest gallringsarbetet skall leda till ett fullgott resultat. Med hänsyn till riksarkivets betydelsefulla ställning inom svenskt kulturliv synes även angeläget, såsom revisorerna framhållit, att lösningen av riksarkivets lokalfråga icke skjutes ytterligare på framtiden.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att förenämnda kommitté framlagt vissa förslag i de nu berörda spörsmålen. I betraktande av vad såväl revisorerna som riksarkivet anfört i ärendet torde dessa förslag snarast böra läggas till grund för konkreta beslut från statsmakternas sida.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anfört.

18:o) **Chalmers provningsanstalt.** Under ecklesiastikdepartementet, § 22, ha revisorerna uttalat angelägenheten av att en utredning rörande Chalmers provningsanstalts framtida ställning och organisation snarast kommer till stånd (Del I, s. 199—205).

Revisorerna ha inledningsvis redogjort för provningsanstaltens tillkomst och organisation samt därefter lämnat vissa uppgifter angående omfattningen av dess verksamhet (s. 199—200). Vidare ha revisorerna erinrat om det av 1939 års församlade revisorer påtalade förhållandet att av provningsanstaltens utgifter en oproportionerligt stor del utgjordes av löner och arvoden till vid anstalten anställd personal samt vad härefter i frågan förevarit (s. 200—202). Revisorerna ha även lämnat vissa uppgifter angående nuvarande avlöningsförhållanden vid anstalten jämte avlöningskostnaderna under senare år samt redogjort för det huvudsakliga innehållet i en av lokalstyrelsen för Chalmers tekniska högskola gjord underdånig framställning om statsbidrag för täckande av vissa utgifter som beräknas uppkomma för beredande av förbättrade pensionsförmåner åt anstaltens personal (s. 202—203). I detta sammanhang har även nämnts att yrkesinspektören i sjätte distriktet efter inspektion av provningsanstalten framhållit, att beträffande lokalförhållanden föreläge den risken att förbud mot vissa lokalers användande till arbetslokaler kunde komma att utfärdas, därest intet åtgjordes i frågan.

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

»I anledning av de erinringar, vilka riksdagens revisorer år 1939 framförde mot det vid Chalmers provningsanstalt tillämpade tantiemsystemet, uppgav styrelsen för Chalmers tekniska högskola i sitt i ärendet avgivna

remissutlåtande bl. a., att anstaltens nämnd haft sin uppmärksamhet riktad på de påtalade förhållandena och även förhandlat med vederbörande befattningshavare om nya grunder för avlöningens utgående. Med hänsyn till den då nära förestående lösningen av skeppsprovningens organisationsfråga hade nämnden dock uppskjutit sitt avgörande av frågan, enär den ansett att vid provningsanstalten tantiemprocenttal analoga med de vid skeppsprovningensanstalten bestämda framdeles borde tillämpas. I det av högskolestyrelsen ungefär samtidigt utarbetade förslaget till organisation av skeppsprovningensanstalten förutsattes också, att denna institutions ledande befattningshavare skulle äga tillgodoräkna sig viss provision på den årliga av affärsverksamhet inflytande bruttointkomst som överstege 50 000 kronor. Vid riksdagsbehandlingen av frågan intogo emellertid statsmakterna den ståndpunkten, att något tantiemsystem icke borde komma till användning vid skeppsprovningensanstalten, emedan detta system icke stode i överensstämmelse med de principer som härutinnan tillämpades inom statsförvaltningen i övrigt. Skeppsprovningensanstalten kom därför att organiseras på motsvarande sätt som exempelvis statens provningsanstalt, innebärande att anstaltens personalkostnader bestridas från vissa riksstatsanslag, medan samtliga i verksamheten uppkommande inkomstmedel redovisas å en särskild inkomsttitel.

Oaktat frågan om grunderna för avlöningens utgående vid Chalmers provningsanstalt ansetts stå i omedelbart samband med motsvarande spörsmål vid skeppsprovningensanstalten, har förenämnda riksdagsbeslut icke föranlett någon principiell ändring av provningsanstaltens avlöningsförhållanden. Fortfarande tillämpas vid anstalten ett tantiemsystem, vilket är så konstruerat att den tekniske ledaren av driften kommer i åtnjutande av löneförmåner som äro utan motstycke inom den direkt statliga förvaltningen. Under vart och ett av de båda sistförflutna budgetåren har sålunda ifrågavarande befattningshavare uppburit en sammanlagd lön av icke mindre än i runt tal 77 000 kronor; det må i detta sammanhang erinras om att de cheferna för skeppsprovningensanstalten och statens provningsanstalt tillkommande avlöningsförmånerna uppgått till för budgetåret 1949/50 23 628 kronor och för budgetåret 1950/51 27 066 kronor. Även de provisionsinkomster som anstaltens föreståndare — vilken därutöver åtnjuter lön såsom ordinarie professor vid Chalmers tekniska högskola — kunnat tillgodoräkna sig måste betecknas såsom onormalt höga, icke minst med hänsyn till att föreståndaren icke synes taga någon befattning med själva det praktiska provningsarbetet. Såsom av de ovan lämnade sifferuppgifterna framgår, föreligger också en uppenbar disproportion mellan vad, å ena sidan, nämnda båda befattningshavare och, å andra sidan, övriga tjänstemän uppbära i lön. Det vill även förefalla, som om den dominerande andel löner och arvoden utgöra av anstaltens totala utgifter skulle haft till följd, att tillräckliga medel för komplettering av maskin- och apparatutrustningen icke kunnat anslås. Det må vidare erinras om att vederbörande yrkesinspektör nyligen framfört allvarliga anmärkningar mot det skick vari arbetslokaler och hygieniska anordningar för anstaltens personal befinna sig.

För egen del ha revisorerna bibragts den uppfattningen, att det vid Chalmers provningsanstalt tillämpade tantiemsystemet såväl principiellt sett som med hänsyn till dess praktiska verkningar måste betecknas som högeligen otillfredsställande och otidsenligt. Vid ett bedömande av förevarande spörsmål bör nämligen ihågkommas, att provningsanstalten har karaktär av en officiell institution. Bortsett från förmånen av fri hyra åtnjuter visserligen icke anstalten f. n. något statsbidrag för driften; ett dylikt har dock sökts för nästa budgetår. Emellertid står anstalten under ledning av lokalstyrelsen för Chalmers tekniska högskola, vars rektor är ordförande i anstaltsnämnden. Det är närmast i kraft av denna statliga auktorisation som anstalten erhåller sina uppdrag och bedriver sin verksamhet. I sin förberörda framställning om statsunderstöd för nästa budgetår har också högskolestyrelsen starkt understrukt anstaltens officiella prägel.

Då nu anspråk rests på att statsverket i fortsättningen skall direkt bidraga till upprätthållandet av anstaltens verksamhet, vilja revisorerna hävda den meningen, att ett eventuellt beslut härom i varje fall bör föregås av en grundlig prövning av frågan om anstaltens framtida ställning och organisation. Såvitt kan bedömas bör nämligen anstalten, med en rimligare lönesättning för chefstjänstemännen, utan svårighet själv kunna bära de utgiftsökningar om vilka i detta sammanhang är fråga. Härtill kommer att, såsom ovan framhållits, starka principiella skäl tala för en avveckling av det vid anstalten nu tillämpade tantiemsystemet. Enligt revisorernas mening böra därför de nu berörda spörsmålen göras till föremål för närmare utredning, varvid böra övervägas möjligheterna att antingen helt inordna anstalten under Chalmers tekniska högskola eller ock omorganisera verksamheten enligt de principer som gälla för skeppsprovningensanstalten och statens provningsanstalt.»

Utlåtanden ha avgivits av statskontoret och lokalstyrelsen för Chalmers tekniska högskola, som i sin tur inhämtat yttrande från provningsanstaltens nämnd (Del II, s. 154—168).

Statskontoret finner det mot bakgrunden av de av revisorerna nu lämnade uppgifterna angående den ledande personalens inkomstförhållanden ägnat att förvåna, att lokalstyrelsen icke ansett sig kunna vidtaga sådana åtgärder för en skäligare fördelning av inkomsterna, att utrymme skapats för en förbättrad standard i fråga om lokaler och materiel samt för beredande av gynnsammare pensionsförmåner åt vissa befattningshavare vid anstalten. Uppenbarligen måste det under dessa förhållanden anses otänkbart, att staten i nuvarande läge skulle ställa särskilda medel till förfogande för anstalten. Då ledningen för anstalten enligt statskontorets bedömande icke i allo uppfyllt de krav, som måste uppställas för handhavandet av verksamheten under samma fria former som hittills, finner ämbetsverket i likhet med revisorerna det angeläget, att en utredning rörande Chalmers provningsanstalts framtida ställning och organisation snarast kommer till stånd.

Lokalstyrelsen för Chalmers tekniska högskola uttalar sammanfattningsvis,

att lokalstyrelsen icke motsätter sig en utredning rörande Chalmers provningsanstalts organisation,

att lokalstyrelsen förordar, att anstalten även i fortsättningen bibehåller en halvstatlig karaktär, d. v. s. drives i samverkan mellan staten och näringslivet,

att den service som anstalten lämnar näringslivet är utan anmärkning,

att anstaltens ledning nedlagt ett synnerligen energiskt och framgångsrikt arbete för anstaltens utveckling,

att det är ett livsvillkor för anstaltens framtida bestånd och utveckling att den snarast erhåller rymliga och ändamålsenliga lokaler för verksamheten,

att anställningsförhållandena för föreståndaren och överingenjören äro föremål för överväganden och komma att givas en mera tidsenlig och lämplig utformning, medförande, bland annat, en reduktion av nu utgående ersättningar,

att årliga bidrag från staten för beredande av pension åt de anställda enligt lokalstyrelsens mening äro ofrånkomliga,

att de förhållanden vid anstalten, varåt givits offentlighet, i hög grad överdrivits.

Utskottet. Enligt vad utskottet under hand erfarit ha, såsom lokalstyrelsen för Chalmers tekniska högskola i sitt remissutlåtande förutskickat, anställningsförhållandena för föreståndaren och överingenjören vid provningsanstalten numera underkastats viss revision. Starka skäl synas emellertid tala för att även den större frågan om anstaltens framtida ställning och organisation upptages till närmare övervägande. En utredning härom torde vara så mycket mera påkallad som enligt lokalstyrelsens uppfattning årliga bidrag från staten för verksamhetens bedrivande äro ofrånkomliga. Härvidlag må jämväl uppmärksammas vad statskontoret anført rörande det i annat sammanhang väckta förslaget om inrättande av auktoriserade provningsanstalter vid vissa tekniska skolor.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i av utskottet förordad riktning.

19:o) **Ersättning för tillsyn vid skolmåltider.** Under ecklesiastikdepartementet, § 23, ha revisorerna uppmärksammat att i kungörelsen den 28 juni 1946 (nr 553) angående statsbidrag till anordnande av skolmåltider vidtagits ändring därhän, att i viss utsträckning särskild ersättning må utgå till lärare för av honom utövad tillsyn vid skolmåltid. Oaktat ändringen icke synes stå i överensstämmelse med riksdagens år 1946 gjorda uttalande i frågan, har densamma tillkommit utan riksdagens hörande. (Del I, s. 205—210).

Utskottet. Till detta ärende får riksdagen tillfälle att taga ställning i samband med behandlingen av konstitutionsutskottets dechargememorial, vilket utskottet härmed får för riksdagen anmäla.

20:o) **Anslaget till lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård.** Under jordbruksdepartementet, § 24, ha revisorerna framställt vissa erinringar rörande statsverkets utgifter under anslaget till lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård (Del I, s. 211—215).

Utskottet. Beträffande detta ärende har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 134, varom utskottet velat här
erinra.

21:o) **Domänfondens avkastning.** Under jordbruksdepartementet, § 25, ha revisorerna anfört vissa synpunkter rörande domänskogarnas vård och förvaltning (Del I, s. 215—237).

Revisorerna, som sökt bilda sig en uppfattning om huruvida domänverkets till statsverket inlevererade överskott kan anses motsvara en skälig avkastning av kronans skogstillgångar, har inledningsvis lämnat en översikt över domänfondens kapital vid 1950 års utgång, inkomster och utgifter för domänverket jämte till statsverket inlevererat överskott sedan år 1935 samt verkets vinst- och förlusträkning för år 1950 (s. 215—217). Därefter ha revisorerna redogjort för sin granskning av skogsdomänernas räntabilitet, i vilket sammanhang uppgifter om årliga virkesuttag och nettobehållningar av hela skogsbruket under de senaste årtiondena lämnats samt vidare berörts vissa faktorer av vikt för bedömning av driftresultatet, såsom skogarnas belägenhet, virkesförråd och växtkraft, avverkningskostnader, virkesuttag och avsättningsförhållanden, administrationskostnader, skatteförhållanden, återväxtåtgärder samt kostnader för nybyggnader (s. 217—223). Revisorerna ha även — till belysning av kronoskogarnas avkastning i jämförelse med enskilt skogsbruk — redogjort för vissa huvudpunkter i en av chefen för domänstyrelsen i en promemoria den 2 december 1950 gjord sammanställning av vissa uppgifter rörande verkets driftresultat. I detta samband har också — i syfte att ge åtminstone en antydning om det enskilda skogsbrukets avkastning — återgivits en av länsjägmästaren W. Lothigius publicerad sammanställning avseende accispliktigt virkes taxerade rotvärden under femårsperioden 1944—1948 (s. 223—233).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

»Revisorerna ha under året besökt ett antal kronoskogar och därvid gjort sig underrättade om deras förvaltning och vård. Revisorerna ha för sin del fått det allmänna intrycket, att dessa skogar äro väl skötta.

Revisorerna ha även tagit del av domänverkets driftresultat. Granskningen härav, som i huvudsak bygger på domänstyrelsens årliga förvaltningsberättelser samt på vissa för ändamålet från domänstyrelsen särskilt inhämtade uppgifter, har tagit sikte på i vad mån statsverket kan anses erhålla en skälig avkastning av de mycket betydande skogstillgångar, som förvaltas av domänverket.

Kronoskogarna omfatta 18,5 procent av landets skogsareal. Det inkomst-

överskott, som tillgodoförts statsverket från dessa skogar, har under den senaste 10-årsperioden uppgått till i medeltal 28 miljoner kronor om året. I betraktande av de betydande inkomster, som beräknas härflyta från skogsdriften i Sverige, framstår den angivna överskottssiffran som låg, där-est icke dess innebörd närmare belyses.

Enligt statsmakternas direktiv skola kronoskogarnas skötsel taga sikte på ett uthålligt skogsbruk. Härav följer att skogarna få ett högt virkesför-råd och ge möjlighet att uttaga virke av god kvalitet och av goda sortiment. Detta gäller särskilt södra och mellersta Sverige; på vissa håll i Sydsverige äro kronoparkerna i detta avseende vida överlägsna de enskilda skogarna. Staten förfogar vidare i domänverket över en organisation, vars personal äger särskild skoglig utbildning och varest fackkunskap beträffande sådana speciella områden som exempelvis vägbyggnad och husbyggnad finnes re-presenterad. Domänverket erlägger ej heller några statliga utskylder. Ar-gument sådana som de nu nämnda ha i den allmänna diskussionen anförts som stöd för att kronoskogarna böra kunna lämna en förhållandevis högre avkastning än enskilda skogar.

Å andra sidan äro ett flertal synnerligen betydelsefulla faktorer ägnade att verka återhållande på domänverkets driftresultat och på möjligheterna att såsom överskott inleverera vinstmedlen av virkesförsäljningarna.

Till en början bör sålunda märkas, att den nyssnämnda arealuppgiften — 18,5 procent av landets skogsareal — icke är rättvisande, när det gäller att bedöma kronoskogarnas avkastning. Statens skogar äro till övervägande del belägna i de nordligaste delarna av landet. Nära hälften av skogsmar-ken ligger inom Norrbottens och nära fjärdedelen inom Västerbottens län. Endast 11,4 procent av skogsarealen är belägen söder om Kopparbergs län. Av skogsmarken i Norrbottens och Västerbottens län hänför sig nära hälft-en till dessa båda läns lappmarker, där markens produktionsförmåga är lägre än för dessa län i övrigt och avsevärt understiger det övriga landets. I följd härav svara kronoskogarna för endast omkring 12 procent av landets virkesproduktion, och det sammanlagda skogs- och markvärde, som åsatts kronoskogarna vid senaste fastighetstaxering, utgjorde blott 10 procent av motsvarande värde för hela landets skogar. Från domänstyrelsens sida har anförts, att även sistnämnda procenttal sett ur avkastningssynpunkt får anses ligga i överkant, bl. a. emedan kronoskogarna på grund av deras stor-lek och tillgången på noggranna uppgifter om virkesförråd kunna anta-gas bli jämförelsevis högt taxerade.

En annan omständighet, som i betydande grad inverkar på domänver-kets driftresultat, ligger i huru stor andel av den årliga tillväxten, som spa-ras från avverkning. För enskilda skogsägare med ej alltför omfattande skogsinnehav ter det sig naturligt att förlägga virkesuttagen till sådana år, då goda virkespriser kunna utvinnas, under det att uttagen hållas tillbaka, då virkespriserna äro låga. För domänverket med dess stora skogstillgångar är en dylik försäljningspolitik av olika skäl icke möjlig att tillämpa. Stats-makterna ha uttalat sig för en i möjligaste mån jämn avverkning på krono-

skogarna. Beträffande den senast förflutna tioårsperioden är visserligen att märka, att under dess tidigare del en jämförelsevis kraftig avverkning ägde rum på kronoskogarna; virkesuttagen motsvarade i stort sett tillväxten. I icke ringa mån torde detta ha ägt samband med de stora uttagen av brännved under krigsåren. Nu gällande hushållningsplaner äro emellertid så försiktigt hållna, att en icke oväsentlig del av tillväxten — 1 miljon av drygt 6 miljoner m³ — avsättes för framtiden. Vidare ha under några av de senaste åren stora delar av det i Norrland utsynade rotvirket förblivit osålda. Detta har haft till följd, att de senaste årens höga virkespriser icke kommit att avspegla sig i kronoskogarnas avkastningssiffror. För perioden 1943—1950 har rånettovärdet av sparad skog, räknat efter respektive års genomsnitt, uppgått till mellan 55 och 60 miljoner kronor. Det nu sagda är av betydelse för en riktig bedömning av driftresultat, men är icke ägnat att läggas till grund för jämförelser med enskilda skogar i allmänhet, enär även där virkesförråden i viss utsträckning torde ha ökats.

Under normala förhållanden och på längre sikt torde återväxtåtgärdernas finansiering över en särskild fond icke inverka på domänverkets redovisade överskott. Under åren 1949 och 1950 har emellertid fonden uppbbringats från omkring 0,7 miljon kronors underskott till en nettobehållning av omkring 16 miljoner kronor. Av 1949 års viust har med riksdagens medgivande, förutom den ordinarie avsättningen, skett en extra avsättning till fonden med 12,5 miljoner kronor, vilket belopp eljest skulle ha tillfallit överskottsmedlen. Stora avsättningar till förnyelsefonden motiveras bl. a. av kostnaderna för de under senaste tid påbörjade återväxtåtgärderna på de kalmarker, som blivit kvar efter avverkningen av de gamla urskogsbestånden i Norrland. Dessa kostnader ha under år 1950 uppgått till 2 miljoner kronor och beräknas i fortsättningen till omkring 3—5 miljoner kronor om året.

Till statsmakternas nyss berörda direktiv om en i möjligaste mån jämn avverkning på kronoskogarna torde i viss utsträckning intressen av mera allmän räckvidd, såsom arbetsmarknads- och konjunktursynpunkter, ha medverkat. Dylika intressen sammanfalla icke alltid med domänverkets driftsekonomska intentioner. De stora vedleveranserna under krigsåren må anföras såsom exempel. Det är också naturligt, att på staten som företagare ställas högre krav än på det enskilda näringslivet, genomsnittligt sett. Domänverket torde sålunda ha kommit i gång med socialt betonade åtgärder tidigare än vad fallet i stort sett varit på enskilt håll. Främst må här erinras om pensionsförhållandena. Att i dagens läge anställa några dylika jämförelser torde vara vanskligt, enär inom det enskilda skogsbruket en stark utveckling av de sociala anordningarna för arbetskraften numera ägt rum, och dylika anordningar mångenstädes fylla höga anspråk. Revisorerna ha vid sina under året företagna resor sett exempel härpå, så vitt gäller vissa större skogsbolags bostadsverksamhet. I nuvarande läge fordras emellertid även för domänverkets vidkommande betydande utgifter till följd av nödvändigheten att bereda arbetskraften fullgoda bostäder. Det må er-

inras om att den pågående upprustningen av kronotorpen i Norrland t. o. m. år 1950 dragit en kostnad av 16 miljoner kronor.

Det ligger i sakens natur, att jämförelser mellan driftresultaten vid å ena sidan domänverket och å andra sidan enskilt skogsbruk måste bli i hög grad osäkra. Enskilt skogsbruk bedrivs i regel i förening med antingen jordbruk eller skogsindustri. Nettointäkterna av själva skogen äro därför ofta icke möjliga att bestämma på sådant sätt, att de låta sig jämföras med domänverkets redovisade avkastning. Härtill kommer, att insynen i det enskilda skogsbrukets lönsamhet är långtifrån tillräcklig för ifrågavarande ändamål.

En viss uppfattning om kronoskogarnas räntabilitet kan emellertid erhållas av den i det föregående återgivna uppställningen av driftresultatet, sådant detta skulle ha utfallit om kronoskogarna varit i enskild hand. I nämnda uppställning ha avkastningssiffrorna justerats med hänsyn till skatter, hopsparad tillväxt och avsättning respektive bidrag från förnyelsefonden. Den sålunda erhållna avkastningen har satts i relation till ett kapitalvärde för kronoskogarna, som framkommit genom att taxeringsvärdena på skogsfastigheterna successivt förhöjts med 50—100 procent för åren 1945—1949. Beräkningen lämnar som resultat en avkastning på skogskapitalet, som under nyssnämnda tidsperiod motsvarat 4 procent.

Revisorerna ha i det föregående även redogjort för två försök att anställa direkta jämförelser mellan domänverkets och det enskilda skogsbrukets avkastning. I det ena fallet ha uppgifter om det enskilda skogsbrukets rotvärden hämtats ur taxeringarna till skogsaccis för åren 1944—1948; i det andra fallet ha som jämförelsematerial valts vissa större skogsbolags taxeringar åren 1949 och 1950 för inkomst av jordbruksfastighet, vilket sistnämnda för dessa bolags del torde vara i stort sett liktydigt med inkomst av skogen. I fråga om båda dessa jämförelseförsök måste — såsom också framhållits i redogörelsen — bestämda reservationer göras för materialets olikformighet och bristande tillförlitlighet. De faktorer, på vilka taxeringarna grundats, kunna nämligen vara mycket olika. Såsom exempel må här endast nämnas olikheter i virkesuttagens storlek och, så vitt gäller taxeringarna till skogsaccis, värdet av husbehovsvirke. Vidare kunna olikheter eller ojämnheter vid själva taxeringsförfarandet rubba den inbördes jämförelsen. Några säkra slutsatser kunna således uppenbarligen icke dragas av de framlagda uppgifterna. Det har emellertid sitt intresse att konstatera, att de enskilda skogsbolagen för åren 1949 och 1950 som regel icke taxerats till större inkomst per ha skogsmark än vad som redovisats av domänverket för närbelägna distrikt, samt att det enskilda skogsbrukets till skogsaccis taxerade rotvärden per ha för åren 1944—1948, i så gott som samtliga län understigit de rotvärden, som för närmast motsvarande tid redovisats för kronoskogarna.

Till den nu lämnade redogörelsen vilja revisorerna foga några allmänna synpunkter.

Sedan länge har utvecklingen gått i den riktningen att en allt större andel av det försålda virket avverkats i domänverkets egen regi, under det att försäljningen av virke på rot trätt i bakgrunden. Denna förskjutning har varit betydande. Under 1920-talet utgjorde det avverkade virket omkring 25 procent av virkesuttaget; andelen har nu stigit till 50—60 procent. Samtidigt är att märka att försäljning av rotstående virke sedan länge lämnar högre rotvärde än försäljning av upphugget virke, även om man bortser från sådana faktorer som att avverkningen i egen regi ofta avser avverkningstrakter med mindre gynnsam belägenhet och mindre givande sortiment. Ett flertal olika omständigheter ha medverkat till denna utveckling. Vissa fördelar äro sålunda förenade med att domänverket genom egna avverkningar blir i tillfälle att förse AB Statens skogsindustrier med den helt övervägande delen av bolagets virkesbehov. Främst sammanhänger emellertid förskjutningen med önskemålet att till skogarna knyta en fast arbetarstam. Med hänsyn till nödvändigheten att behålla arbetskraften i skogarna har numera såväl för domänverkets del som för det enskilda skogsbruket en påtaglig omsvängning ägt rum beträffande skogsarbetarkårens arbetsförhållanden i den riktningen, att man eftersträvar fast besättning och en jämn arbetstillgång. För arbetstagarnas del äro fördelarna härav så påtagliga, att de icke behöva närmare beröras. Ur arbetsgivarens synpunkt är det nödvändigt att äga tillgång till arbetskraft även för andra arbeten i skogen, exempelvis återväxtåtgärder, vägbyggnader m. m., och förutsättningarna vidgas för tillämpning av avtalsenliga löner. Motsvarande förbättringar kunna icke åvägabringas vid rotförsäljning i större skala. Emedan avverkningarna vid rotförsäljning i stor utsträckning bedrivs med av köparen anskaffad, tillfällig arbetskraft, bliva arbets- och förlägningsförhållanden mindre goda och ojämnheter i avlöningsförhållandena uppkomma.

Enligt vad revisorerna erfarit, inriktar sig domänverket på att fortsätta på den sålunda inslagna vägen. Starka skäl torde kunna anföras härför, särskilt för Norrlands vidkommande och för de stora skogskomplexen i Mellansverige. Vid bedömning av avkastningsresultatet bör emellertid ihågkommas, att den nu berörda utvecklingen innebär, att de ekonomiska synpunkterna på kort sikt få stå tillbaka för sociala synpunkter. Den fastare anknytningen av arbetskraften till skogarna kan nämligen icke undgå att återverka på driftresultatet, och detta icke endast under övergångstiden, då betydande investeringar krävas i bostäder, transportmedel, redskap m. m., utan även vid en omsvängning i konjunkturläget. Med hänsyn till det nu anförda och då särskilt i södra Sverige finnas kronoskogar, där förutsättningarna för rotförsäljning alltjämt torde vara goda, vill det synas revisorerna, att en fortsatt förskjutning mot avverkning i egen regi bör ske med försiktighet.

I syfte att vinna ökad effektivitet har kronoskogarnas förvaltningsorganisation under senare år i olika avseenden utökats. Administrationskostnaderna uppgingo under år 1950 till 3 kronor 79 öre per ha produktiv skogsmark och till 3 kronor 5 öre per m² av virkesuttaget, varvid pensionskost-

nader icke medräknats. Enligt revisorernas mening kunna dessa kostnader betecknas som höga. Särskilt med hänsyn till de olägenheter, som vid ett försämrat konjunkturläge följa med en alltför omfattande och dyrbar förvaltningsorganisation, vilja revisorerna framhålla vikten av att administrationskostnaderna bliva föremål för oavlätlig uppmärksamhet.

Genom särskilda sakkunniga bedrivs f. n. utredning rörande utformningen av den skogligen statistiken. Det torde kunna förväntas, att resultatet av denna utredning kommer att medföra ökade möjligheter att bedöma kronoskogarnas lönsamhet i förhållande till skogar i enskild hand. Enligt vad revisorerna erfarit har vidare inom skogshögskolan påbörjats en undersökning rörande bondeskogsbrukets ekonomi. Det vore av värde, om sistnämnda undersökning kunde bidra till möjligheterna att anställa sådana jämförelser som nyss sagts.»

Utlåtande har avgivits av *domänstyrelsen* (Del II, s. 171—173), som framhållit bl. a. följande.

Enligt styrelsens mening är det mycket vanskligt att avgöra vilka administrationskostnader som för närvarande skola anses skäligen inom skogsbruket. Denna näringsgren befinner sig nu i en period av intensiv rationalisering. Behov uppkomma därvid av specialister på olika områden. En förskjutning i fråga om kostnadsfördelningen uppstår, som innebär en minskning av arbetsåtgången men ökning av antalet förmän och tjänstemän. Detta är särskilt påfallande under den första tid av maskinell upprustning, vari skogsbruket för närvarande befinner sig. En dylik förskjutning av omkostnaderna mot flera tjänstemän — medförande en ökning av administrationskostnaderna — pågår inom domänverket på ett flertal områden. Sålunda ha t. ex. under de senaste åren tillkommit lönegradsplacerade ingenjörer, vägmästare, byggmästare samt jordbruksinspektörer och ett flertal specialister på särskilda skogligen områden ha utbildats. Någon jämförelse med det enskilda skogsbruket har icke gjorts av revisorerna och torde för övrigt ge ganska litet, då den i flera avseenden måste bli haltande. Sålunda torde man få räkna med att för domänverkets del tjänstemannakostnader i större utsträckning än inom det enskilda skogsbruket upptagas som administrationskostnader. Styrelsen redovisar exempelvis kostnaderna för kronojägarna i sin helhet som administrationskostnad, medan kostnaden för skogvaktarna inom det enskilda skogsbruket i viss omfattning bokföres som avverkningskostnad.

Styrelsen instämmer i revisorernas uttalande rörande vikten av att administrationskostnaderna bliva föremål för oavlätlig uppmärksamhet men vill därvid särskilt framhålla, att kostnadernas storlek måste bedömas i samband med det vunna resultatet.

Styrelsen anser vidare, att försiktighet bör iakttagas vid en ytterligare förskjutning mot egna avverkningar men framhåller, att denna försiktighet icke får drivas för långt, utan att man städse måste taga föreliggande omständigheter i betraktande. Styrelsen understryker därvid, att det kan förekomma — och även har förekommit, exempelvis i betydande omfattning i södra Norrland — att egna avverkningar även på kort sikt haft påtagliga ekonomiska fördelar, nämligen i sådana fall, då konkurrensen beträffande

rotposter är ringa eller då det befinnes särskilt angeläget att snarast möjligt till den ifrågavarande skogsbygden knyta en fast skogsarbetarlam. Dessutom erinrar styrelsen om att där övergång sker till egna avverkningar genom anställning av fast arbetskraft man framför allt siktar till att förbättra det ekonomiska resultatet på lång sikt.

Utskottet. Revisorerna, som ingående behandlat frågan om domänverkets förvaltning av kronoskogarna, ha erinrat om att det inkomstöverskott som tillgodoförts statsverket från dessa skogar under den senaste 10-årsperioden uppgått till i medeltal 28 milj. kronor om året. Denna överskottssiffra har av revisorerna betecknats som i och för sig låg. Samtidigt ha emellertid revisorerna framhållit, att vid bedömandet av förevarande spørsmål vissa speciella omständigheter måste beaktas, vilka äro ägnade att ge en mera rättvisande bild av driftresultatet. Revisorerna ha sålunda bl. a. hänvisat till den geografiskt mindre gynnsamma fördelningen av kronoskogarna samt till den avverkningspolitik, innebärande att en betydande del av den årliga virkestillväxten sparas under goda år, vilken domänverket enligt statsmakternas direktiv har att följa. Vissa av revisorerna redovisade uppgifter synas också utvisa, att domänverket i nu berörda hänseende väl tål en jämförelse med det enskilda skogsbruket.

Helt allmänt ha revisorerna erhållit det intrycket, att kronoskogarna äro väl skötta. Erinringar mot domänverkets förvaltning ha egentligen endast framställts beträffande administrationskostnaderna, vilka revisorerna funnit höga. Det har vidare syntts revisorerna, att en fortsatt förskjutning mot avverkning i verkets egen regi bör ske med försiktighet.

I sitt remissutlåtande har domänstyrelsen bl. a. hävdad, att revisorernas uttalande angående verkets administrationskostnader icke kunde anses tillräckligt styrkt, och i anslutning härtill framfört vissa synpunkter på frågan. Styrelsen har dock understrukit vikten av att dessa kostnader bliva föremål för oavlätlig uppmärksamhet. I likhet med revisorerna har domänstyrelsen vidare givit uttryck åt den uppfattningen, att försiktighet bör iakttagas vid en ytterligare förskjutning mot egna avverkningar, men samtidigt framhållit, att denna försiktighet icke får drivas för långt utan att man städse måste taga föreliggande omständigheter i betraktande.

Utskottet, som förutsätter att domänstyrelsen med uppmärksamhet följer utvecklingen på nu berörda områden, har vad sålunda i ärendet förevarit velat för riksdagen

omförmåla.

22:o) **Statens jordbruksdomäner.** Under jordbruksdepartementet, § 26, ha revisorerna förordat att såväl grunderna för jordbruksdomänernas utarrendering som de för saluvärderingarna gällande bestämmelserna göras till föremål för en allmän översyn i syfte att tillförsäkra statsverket en högre avkastning av domänerna (Del I, s. 237—253).

Revisorerna ha inledningsvis i tabellform lämnat vissa uppgifter om jordbruksdomänernas antal, areal, taxeringsvärden och årliga arrendebelopp under vart femte år av tidsperioden 1915—1950 samt därefter redogjort för grunderna för förvaltningen av jordbruksdomänerna (s. 237—239). Vidare ha revisorerna lämnat uppgifter om det ekonomiska utfallet av domänerna sedan år 1916, domänernas avkastning i förhållande till arealen och taxeringsvärdet under de senaste tio åren samt fördelningen av inkomster och utgifter på olika delposter, i samband varmed revisorerna anfört vissa synpunkter rörande arrendesummornas höjd och den låga förräntningen av domänerna i allmänhet (s. 239—243). Revisorerna ha även berört frågan om en ökad försäljning av kronodomänerna och därvid redogjort för förfarandet vid försäljning jämte därmed sammanhängande förhållanden (s. 243—250).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

»Statens jordbruksdomäner bestå i huvudsak av f. d. kungsgårdar och kungsladugårdar samt civila och militära boställen. Deras sammanlagda areal uppgick vid 1950 års utgång till omkring 61 800 ha. Taxeringsvärdet utgjorde över 78 miljoner kronor. Enligt gällande bestämmelser skola jordbruksdomäner upplåtas på arrende, vilket bestämmes av länsvis förordnade uppskattningsnämnder. Utarrendering sker i regel på en tid av 10 år i sänder. Kronan åligger att tillhandahålla för jordbruket nödiga byggnader, under det att underhållet åligger arrendatorn. I de fall, då skogsmark tillhör kronogårdarna, frånskiljes denna arrendelotterna och ingår bland domänverkets övriga skogar.

Under åren 1916—1937 lämnade domänerna ett årligt överskott, som varierade mellan 1 500 000 och 1 100 000 kronor i runda tal. Under år 1938 sjönk överskottet till omkring 640 000 kronor. Därefter ha domänerna lämnat underskott, bortsett från åren 1944 och 1945. Det ekonomiska utfallet för tiden 1939—1950 utvisar ett underskott på sammanlagt omkring 7 895 000 kronor, därav för år 1950 omkring 2 550 000 kronor.

En synnerligen betydelsefull faktor för driftutfallet vid jordbruksdomänerna är byggnadsverksamhetens omfattning och i samband därmed byggnadskostnadernas stegring på senare tid. Ända fram till slutet av 1920-talet fördes en så återhållsam byggnadspolitik vid kronodomänerna, att underhållet kunde betecknas som eftersatt. Efter 1930-talets ingång såg sig domänverket, med hänsyn till det mindre goda skick, vari domänernas byggnader råkat, nödsakat att påbörja en modernisering av byggnadsbeståndet. Verksamheten inriktades härvid på att åstadkomma mera värdebeständiga byggnader men även på införande av anordningar, vilka tidigare ej funnits, såsom värmeledning, vatten och avlopp, elektrisk kraft och arbetsbesparande anordningar i ekonomihusen. En icke oväsentlig del av byggnadskostnaderna bör på grund härav icke hänföras till normalt underhåll utan torde kunna anses som en kapitalökning. För åren 1940—1944 har denna andel uppskattats till närmare 2,5 miljoner kronor.

Det nu sagda innebär emellertid icke, att avkastningen från kronodomä-

nerna under 1940-talets underskottsår — därest nämnda kapitalinvestering frånräknades utgifterna — skulle kunna betraktas som tillfredsställande. Det ringa överskott, som därigenom skulle uppkomma, förslår nämligen icke till normal avskrivning av byggnadsvärdet jämte skälig förräntning av domänernas kapitalvärde.

I likhet med arrendebeloppen för enskilda jordbruk variera arrendena för kronans jordbruksegendomar starkt mellan olika län. De högsta genomsnittliga kronoarrendena utvisar Malmöhus län med 106 kronor per ha jordbruksjord, därefter Stockholms län med 87 kronor, Kronobergs och Hallands län med 77 respektive 76 kronor och Kristianstads län med 71 kronor per ha. Vissa andra jordbrukslän, såsom Södermanlands, Östergötlands, Kalmar och Skaraborgs län utvisa arrendebelopp mellan 69 och 49 kronor per ha. Nu angivna län svara för sammanlagt tre fjärdedelar av såväl antalet jordbruksdomäner som deras totala areal.

Gällande arrendeuppgörrelser äro träffade under hela tidsperioden 1931—1950, bortsett från ett fåtal äldre kontrakt. Det bör även märkas, att bland domänerna redovisas, förutom jordbruksegendomar, jämväl ett antal tomter och lägenheter, för vilka arrendena fastställas enligt andra grunder än för jordbruk i allmänhet. Enligt vad som upplysts från domänstyrelsens sida har under senare år en höjning av arrendeavgälderna företagits i de fall, där kontraktstiden utgått och tillfälle sålunda funnits till omprövning. De ovan angivna arrendebeloppen torde likväl kunna anses i huvudsak motsvara ett genomsnitt för nuläget; de arrendebelopp, som fastställts under åren 1943—1950 för egentliga jordbruksegendomar i nio jordbrukslän, representerande omkring 85 procent av domänernas totala areal, synas bestyrka detta förhållande.

Flera skäl tala för att statens jordbruksarrenden icke böra fastställas till marknadens toppläge. Måttligt tilltagna arrendebelopp äro ägnade att underlätta för arrendatorerna att vidmakthålla byggnadsbeståndet och hålla jorden i god hävd. Enligt revisorerernas mening äro emellertid de gällande arrendena uppenbarligen alltför låga, särskilt i de sydligaste länen. Kronoarrendena ha sedan länge ansetts synnerligen fördelaktiga; de utbjudas praktiskt taget aldrig i marknaden utan överlåtelse sker under hand med domänstyrelsens medgivande. Det må även erinras om att statsmakterna vid särskilda tillfällen medgivit viss nedsättning av arrendebeloppen på grund av konjunktursvårigheter eller missväxt. Med hänsyn till det anförda synes det revisorererna motiverat, att åtgärder vidtagas i syfte att tillförsäkra statsverket en högre avkastning av dessa tillgångar.

Beträffande administrationskostnaderna för jordbruksdomänerna må erinras om att kostnaderna för domänintendenterna samt jordbruksdomänernas andel i kostnaderna för domänstyrelsen under åren 1946—1950 uppgått till i genomsnitt 549 000 kronor om året. Med det svaga ekonomiska utfall, som domänerna under det senaste decenniet uppvisat, är det givet att denna andel av utgiftskontot icke tål någon ytterligare belastning. Revisorererna vilja emellertid i detta sammanhang understryka vikten av att inom den nu-

varande kostnadsramen tillgången på jordbruksexpertis — icke minst inom domänstyrelsen — uppmärksammas.

Den låga förräntningen av kronans jordbruksdomäner, vartill under senare år kommit även stegringen av byggnadskostnaderna, har vid flera tillfällen aktualiserat frågan om en försäljning i viss utsträckning av jordbruken. Mot en långtgående försäljning av kronoegendomar har å andra sidan anförts, bl. a., att det icke vore möjligt att bedöma, vilka behov av kronojord, som i en framtid kunde komma att göra sig gällande för tillgodo-seende av olika ändamål. Ehuru något principiellt ställningstagande från statsmakternas sida icke tagits till förevarande fråga, har en successiv försäljning av kronoegendomar ägt rum och fortgår alltjämt i icke obetydlig omfattning. Gentemot denna utveckling finnes enligt revisorernas mening icke anledning till erinran, i vart fall icke då det gäller mindre egendomar utan central belägenhet. Det är att märka, att möjligheterna för det allmänna att förvärva mark för exempelvis jordbruksrationalisering och för bostadsbyggande och andra allmänna ändamål numera genom lagstiftning ansevärt vidgats. Revisorerna ha emellertid funnit anledning att i detta sammanhang beröra principerna för bestämmandet av försäljningsbeloppen.

Förfarandet vid försäljning av kronoegendomar är närmare reglerat i författningsföreskrifter av år 1945. Till grund för saluvärdet skall läggas i orten gängse skäligt pris. Vid försäljning av familjejordbruk, stödjordbruk eller tillskottsjord för utvidgning av ofullständiga jordbruk skall jämväl tagas hänsyn till vad egendomen kan bära. Före köpet skall värdering av egendomen ske genom uppskattningsnämndens försorg. Några allmänna regler eller direktiv för värdering av till försäljning avsedda jordbruk ha icke utfärdats; däremot har domänstyrelsen meddelat anvisningar för värdering av skogsmark och växande skog. Försäljningens genomförande tager åtskillig tid, ofta närmare ett år i anspråk. Efter värderingen inhämtas i regel yttranden från ett flertal myndigheter och befattningshavare, främst från vederbörande jägmästare och överjägmästare samt från lantbruksnämnden i länet. Då försäljning av egendomar, vilkas saluvärde överstiger 40 000 kronor, förutsätter riksdagens medgivande, orsakas även härigenom viss tidsutdräkt.

Mot bakgrunden av den nyligen timade prisutvecklingen på fastighetsmarknaden ha de saluvärden, som åsatts till försäljning föreslagna kronoegendomar, kommit att framstå som mycket låga. Särskilt gäller detta de egendomar, till vilka hör växande skog, men även egendomar utan skog ha åsatts låga värden. Det torde kunna förväntas, att flertalet av de kronoegendomar, vilkas försäljning beslutats av innevarande års riksdag, vid den pågående fastighetstaxeringen kommer att åsättas taxeringsvärden, som överstiga köpeskillingarna. Revisorerna ha i annat sammanhang redogjort för omständigheterna i samband med en försäljning av en mindre kronolägenhet, vilken endast kort tid efter överlåtelsen blivit föremål för ett större virkesuttag, som inbringat ett belopp, flerdubbelt överstigande köpe-

skillingen för fastigheten. Domänstyrelsen har numera sökt verka för att bringa saluvärdena i bättre överensstämmelse med fastigheternas verkliga värden. Det vill emellertid synas som om dessa åtgärder icke varit tillfyllest för att säkerställa det avsedda syftet.

Under åberopande av det nu anförda vilja revisorerna förorda, att i första hand grunderna för jordbruksdomänernas utarrendering göras till föremål för en allmän översyn i syfte att tillförsäkra statsverket en högre avkastning av domänerna. Enligt revisorernas mening skulle vidare i nuvarande läge köpeskillingarna för till försäljning avsedda kronoegendomar kunna höjas och egendomarna likväl säljas till jämförelsevis låga priser. I detta sammanhang bör eftersträvas, att saluvärderingarna bli ej endast objektivt rättvisande för den tidpunkt, då de verkställas, utan även att de så nära som möjligt ansluta sig till den tid, då överlåtelsen sker. Det synes även kunna ifrågasättas, huruvida icke en omprövning borde komma till stånd även av de för saluvärderingarna gällande bestämmelserna.»

Utlåtande har avgivits av *domänstyrelsen* (Del II, s. 173—183), som till en början erinrar om att utarrendering av jord och förvaltning av lantbruk i statlig regi städse varit en svag affär. Såsom framgår av ett den 29 oktober 1921 avlämnat betänkande angående jordbruksdomänerna (s. 12) började sålunda klagomålen mot kronogodsens dåliga avkastning redan under Gustav Vasas tid. Man sökte åstadkomma en förbättring i förräntningen på olika sätt genom godsens förvaltning av fogdar, genom skilda system av arrenden, genom att ålägga bönderna dagsverksskyldighet å kronogodsen m. m. dylikt, men några tillfredsställande resultat nåddes aldrig. I betänkandet (s. 41) upplyses, att nästan vid varje riksdag fram till 1900-talets början förslag till ändringar i förvaltningen av kronojorden framlagts och att orsaken oftast varit densamma: egendomarnas dåliga avkastning.

Domänstyrelsen, som framhåller att även under 1900-talet förhållandena varit utsatta för kritik, anför vidare bl. a. följande.

Den dåliga förräntningen av jordbruksdomänerna får framför allt ses mot bakgrunden av de stora byggnadsarbeten, som äro erforderliga. Med hänsyn till att förnyelsen av byggnadsbeståndet tidigare under många år eftersatts måste arbetena bli mycket omfattande. Då en bättring av dessa förhållanden äger rum i en tid av starkt ökande byggnadskostnader, måste utgifterna bli särskilt höga.

För år 1952 ha domänintendenterna begärt medel till nödvändiga byggnadsarbeten till ett belopp av över 8 miljoner kronor. Härav framgår storleksordningen på de kostnader, som äro erforderliga för egendomarnas försättande i skick. En minskning av de betydande kostnader, som erfordras för byggnadsarbeten vid jordbruksdomänerna, torde icke kunna åstadkommas med mindre innehavet av domäner beskäres. I likhet med statens sakkrevision, som granskade domänernas förvaltning åren 1946 och 1947, håller styrelsen då före att hellre än att kronan bekostar omfattande och dyrbara nybyggnader vid en egendom, denna bör försäljas, när förutsättningar därför äro för handen. Köparen torde väl kunna verkställa behövliga nybyggnader till betydligt lägre pris, därigenom att han själv kan utföra en väsentlig del av arbetet.

Styrelsen framhåller också att styrelsen för närvarande undersöker vad som kan göras för åstadkommande av en säkrare och mera enhetlig värdering vid försäljning av fast egendom. I sådant syfte har denna fråga till en början varit föremål för överläggning vid ett under november 1951 hållet möte med rikets domänintendenter. Denna undersökning avser även värdering för arrende, och kommer i samband därmed vidare att övervägas möjligheterna att medelst indexberäkning eller dylikt anpassa arrendena efter gällande prisnivå, vilket torde kunna ske utan hinder av föreskrifterna i allmänna nyttjanderättslagen. Efter utredningens slutförande räknar styrelsen med att kunna lämna lokalförvaltningen lämpliga anvisningar rörande ifrågakvarande uppskattningar.

Beträffade frågan om jordbruksdomänernas försäljning erinrar styrelsen om att styrelsen, i anledning av vad som förekommit vid 1951 års riksdag beträffande då föreliggande fastighetsförsäljningsärenden, i skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 januari 1952 i samband med försäljningen av kronoegendomen Skärstad i Östergötlands län redogjort för sina synpunkter i detta ämne. Då vad styrelsen därvid anfört återger vad styrelsen lämpligen anser sig böra uttala med anledning av revisorernas berättelse i nu förevarande del har styrelsen överlämnat en transumt av skrivelsen den 17 januari 1952 och åberopat dess innehåll.

Utskottet. Av vad revisorerna i förevarande sammanhang anfört finner utskottet styrkt, att behov föreligger av en översyn av såväl grunderna för jordbruksdomänernas utarrendering som de för saluvärderingarna gällande bestämmelserna. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av revisorerna angiven riktning.

23:o) **Enskilda hemmans utsyningsförmån på Böda kronopark.** Under jordbruksdepartementet, § 28, ha revisorerna ifrågasatt en avveckling av rätten för vissa hemman och lägenheter på norra Öland att mot reducerade priser erhålla utsyning av virke från Böda kronopark (Del I, s. 259—264).

Revisorerna, som inledningsvis erinrat om att sedan gammalt vissa hemman och lägenheter på norra Öland medgivits rätt att mot reducerade priser erhålla utsyning av virke från Böda kronopark, ha efter en kort historisk översikt över utsyningsförmånens uppkomst och utveckling (s. 259—261) redogjort för nu gällande bestämmelser angående fastställande av priser och procedur för erhållande av utsyning (s. 262). I samband därmed ha revisorerna lämnat vissa uppgifter angående utlämnade virkeskvantiteter fr. o. m. år 1941 samt det beräknade värdet av prisnedsättningen (s. 262 och 263).

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

»Jämligt av Kungl. Maj:t årligen meddelade beslut ha tio av Ölands nordligaste socknar genom utsyning utfått ved och virke från Böda kronopark.

Denna förmån, som reglerats genom ett kungl. brev av år 1836 men förefunnits redan tidigare, har haft sin förklaring däruti, att ifrågavarande trakter varit mycket skogfattiga; utsyningsförmånen har varit knuten till innehav av skoglöst jordbruk och har avsett att tillgodose husbehovet.

Enligt vad som framgår av den ovan lämnade redogörelsen, har viss oklarhet tidigare varit rådande beträffande den rättsliga grunden till ifrågavarande förmån. Då frågan om utsyningsrättens tillämpning under senare tid varit föremål för behandling, synes man emellertid ha utgått från att det ankommit på statsmakterna att avgöra, såväl huruvida utsyning skulle medgivas som även ersättningen härför.

Det ligger i sakens natur, att förutsättningarna för en skogfattig bygd att tillgodose behovet av husbehovsvirke i hög grad kunna förändras under den långa tidrymd, varom här är fråga. Att väsentliga förändringar också inträtt i förevarande fall torde framgå därav, att utsyningsförmånen under flera tidsperioder efter år 1906 och senast under åren 1922—1940 icke tagits i anspråk. När utsyningen i anledning av ett vid 1940 års riksdag motionsvis framfört yrkande återupplivades, motiverades detta främst med svårigheten att under dåvarande förhållanden anskaffa bränsle. Att förmånen under långa tider av fasta eller sjunkande priser icke tagits i anspråk, tyder emellertid på att dess utnyttjande varit mera en prisfråga än en fråga om möjligheterna att framskaffa ved och virke.

Efter förslag av domänstyrelsen bestämmes ersättningen för virkesuttagen vid varje års början av Kungl. Maj:t. Såsom utgångspunkt för ersättningarna ligga de virkespriser, som gällt under närmast föregående höst; på dessa priser beräknas en reducering, uppgående till omkring 33 procent eller något därutöver. Härjämte är emellertid att märka, att virket uttages under loppet av det år, för vilket priserna fastställts, närmare bestämt från och med maj månad (beträffande sågat virke) till och med utgången av året (beträffande virke på rot). Härav följer, att med nuvarande starkt uppåtgående virkespriser det verkliga värdet av prisreduktionen vida överstiger avsedda 33 procent. Som förhållandena utvecklats sig innevarande år, torde de av förmånstagarna erlagda ersättningarna icke motsvara mer än omkring en tredjedel av virkets värde vid överlämnandet.

Värdet av dessa prisreduceringar uppskattades i början av 1940-talet till omkring 10 000 kronor per år. För år 1950 beräknas samma belopp till 44 000 kronor, och för innevarande år torde värdet komma att närma sig 80 000 kronor.

Det torde vara uppenbart, att det värde, som prisreduceringen i samband med utsyningen från Böda kronopark representerar, utvecklats på ett sätt, som icke varit avsett. På grund härav bör enligt revisorernas mening den ordning, i vilken ersättningen för utsynat virke bestämmes, göras till föremål för en översyn. Enär vidare ett privilegium av ifrågavarande natur icke rimligtvis bör få gälla för all framtid, vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke en avveckling av utsyningsförmånen samtidigt bör tagas under övervägande.»

Utlåtanden ha avgivits av kammarkollegiet och domänstyrelsen, som i sin tur inhämtat yttranden från jägmästaren i Ölands revir och överjägmästaren i södra distriktet (Del II, s. 192—195).

Kammarkollegiet framhåller att först sedan en grundlig undersökning av tillgängligt arkivmaterial skett och utsyningsförmånens rättsliga karaktär därigenom till fullo klarlagts, torde sättet för en eventuell avveckling av utsyningsförmånen kunna upptagas till bedömande.

Kollegiet tillstyrker, att en dylik undersökning verkställles. Tillika anmäler kollegiet, att det material, som bör göras till föremål för undersökning för utrönande av utsyningsförmånens natur, i huvudsak torde återfinnas i kollegiets arkiv.

Domänstyrelsen, som i huvudsak ansluter sig till vad av riksdagens revisorer i ärendet anförts, tillstyrker, att den ordning, i vilken ifrågavarande ersättning för utsynat virke bestämmes, göres till föremål för en översyn. Styrelsen är jämväl — i likhet med revisorerna — av den uppfattningen, att en avveckling av utsyningsförmånen samtidigt bör tagas under övervägande.

Styrelsen föreslår, att Kungl. Maj:t uppdrager *dels* åt kammarkollegium att verkställa utredning och avgiva därav föranlett förslag beträffande ifrågavarande utsyningsförmån, därvid bör tagas under övervägande möjligheterna att avveckla densamma, *dels* åt domänstyrelsen att, i avvaktan på resultatet av sådan utredning, utarbета och till Kungl. Maj:t framlägga förslag angående nya grunder för bestämmande av ersättningen för till enskilda utlämnat virke.

Utskottet. Värdet av den förmån som vissa hemman och lägenheter på norra Öland åtnjuta i form av rätt att mot reducerade priser erhålla utsynning av virke från Böda kronopark har på grund av den starka prisstegringen under senare år utvecklats på ett sätt som icke varit avsett. Enligt revisorernas mening borde därför en omprövning ske av de grunder, efter vilka ersättningen för det utsynade virket bestämmes. Med hänsyn till den här ifrågavarande förmånens egenartade karaktär ha revisorerna vidare ansett det böra tagas under övervägande, huruvida icke en avveckling av densamma borde komma till stånd.

Med biträdande av vad revisorerna i ärendet anført har domänstyrelsen i sitt remissutlåtande föreslagit, att Kungl. Maj:t ville uppdraga *dels* åt kammarkollegiet att verkställa utredning och avgiva därav föranlett förslag beträffande nämnda utsyningsförmån, varvid borde tagas under övervägande att avveckla densamma, *dels* åt domänstyrelsen att, i avvaktan på resultatet av en sådan utredning, utarbета och till Kungl. Maj:t framlägga förslag angående nya grunder för bestämmande av ersättningen för till enskilda utlämnat virke.

I likhet med revisorerna finner utskottet behov föreligga av en översyn av förhållandena på förevarande område. Då det av domänstyrelsen härutinnan förordade tillvägagångssättet synes ändamålsenligt, vill utskottet för

sin del tillstyrka, att de i styrelsens remissutlåtande angivna utredningarna snarast komma till stånd. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av utskottet förordad riktning.

24:o) **Nyttjanderätten till gruvskogarna.** Under jordbruksdepartementet, § 29, ha revisorerna uttalat, att en av 1943 års riksdag begärd utredning rörande gruvskogarna bör komma till stånd, att odisponerade nyttjanderätter till gruvskogarna icke ånyo böra upplåtas eller utsträckas samt att ersättning för domänverkets kostnader för gruvskogarna bör uttagas till fulla kostnaden (Del I, s. 264—273).

Revisorerna ha inledningsvis erinrat om att de s. k. bergverksskogarna, vilka förvaltas av domänstyrelsen enligt särskilda bestämmelser, tillhöra kronan, medan avkastningen av skogarna mot särskild rekognitionsavgift är upplåten till enskilda företag för att utgöra ett stöd åt bergshanteringen. Bergverksskogarna äro av två slag, *bruksskogar*, som anslagits till bruk, huvudsakligen stångjärnshamrar och hyttor ägnade åt järntillverkning, samt *gruvskogar*, anslagna för understöd av gruvdrift. Några bruksskogar redovisas icke längre, sedan de bruk till vilka skogarna anslagits numera nedlagt driften. Såsom gruvskogar disponeras däremot fortfarande ett flertal fastigheter.

Revisorerna ha lämnat vissa uppgifter rörande gruvskogarnas belägenhet och landareal samt virkesförråd ävensom avverkningen under 1940-talet (s. 264—265). Vidare ha revisorerna anfört vissa synpunkter beträffande gruvskogarnas rättsställning och nyttjanderättens sakliga innehåll och i samband därmed erinrat om den utredning rörande hithörande frågor som år 1932 anbefalldes kammarrätten av Kungl. Maj:t samt vad i frågan därefter förevarit (s. 265—268). En kortare redogörelse har också lämnats för ett av regeringsrätten år 1949 avgjort mål om rätten till avkastningen från gruvskogarna, varefter redogjorts för sättet för utövande av rätten till skogarna samt lämnats vissa uppgifter om olika gruvallmänningar (s. 268—271).

Härefter ha revisorerna gjort följande uttalande.

»De s. k. gruvskogarna tillhöra staten, men avkastningen av dem är mot särskild rekognitionsavgift upplåten till enskilda innehavare av järngruvor. Ansvaret för skogarnas administration och vård ankommer på domänverket.

Då 1943 års riksdag i anledning av propositionen nr 139 behandlade frågan om det framtida beståndet av nyttjanderätterna till gruvskogarna, förelåg enighet därom, att betydande fördelar stode att vinna genom en avveckling av de förhållanden, som alltjämt bestode med avseende å ifrågasvarande fastigheter. Riksdagen hemställde att Kungl. Maj:t måtte låta företaga utredning rörande möjligheterna att i kronans hand återföra nyttjande-

rättshavarnas rätt till ifrågavarande skogar. Någon dylik utredning har emellertid icke kommit till stånd.

Såsom framhölls i nämnda proposition, utgör den gruvföretagarna tillkommande rätten till avverkningarna på gruvskogarna en kvarleva från det äldre statshushållningssystem, vari såsom ett led ingingo omfattande skogsanslag till bergshanteringens understödjande. Från det skogarna ursprungligen upplätos för gruvorna och även från det gruvskogarnas rättsliga ställning närmare reglerades genom statsmakternas beslut år 1823, har mycket förändrats på förevarande område. Så är bl. a. förhållandet med gruvnäringens behov av understöd av denna natur och även beträffande värdet av det vederlag, som statsverket betingar sig för nyttjanderätten, särskilt i förhållande till värdet av uttaget virke. De skäl, vilka år 1943 kommo en lösning av gruvskogarnas rättsförhållanden att framstå som angelägen, göra sig alltjämt gällande och framträda med ökad styrka i nuvarande läge, då rationell skogsvård på många håll kräver icke obetydliga investeringar, exempelvis i vägar och arbetarbostäder. Revisorerna finna därför välmotiverat, att den tidigare begärda utredningen kommer till stånd.

Utsikterna att med nyttjanderättshavarna vinna en uppgörelse, som till alla delar tillgodoser 1943 års riksdags syfte rörande återförandet av skogsavkastningen till staten, äro givetvis för närvarande ovissa. I fråga om det rättsläge som uppkommit efter de av regeringsrätten år 1949 meddelade utslagen rörande grunderna för understödets utgående, vilja revisorerna einra om vad statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anfört i ett interpellationssvar vid 1946 års riksdag. Däri framhölls, att frågan om gruvägarnas rätt att använda gagnvirke från gruvskogarna till husbehovsved och om deras rätt att försälja virke från gruvskog för att i stället inköpa elektrisk kraft kunde komma att dragas under allmän domstols prövning. Då man emellertid enligt revisorernas mening i första hand bör eftersträva en uppgörelse på frivillighetens väg om avveckling av det för närvarande bestående sambruket mellan staten och enskilda företag, synes utredningen böra inriktas även på andra tänkbara alternativ härför än ett återförande i statens hand av rätten till avkastningen på samtliga dessa skogar.

Det må i detta sammanhang erinras om att nyttjanderättshavaren till Östanbergs gruvallmänning i Gustafs och Norrbärke socknar är Gruvaktiebolaget Lekomberg, som numera förvärvats av Aktiebolaget Statsgruvor. I ett dylikt fall bör avvecklingen av nyttjanderätten kunna genomföras utan större svårigheter.

Nyttjanderätten till gruvskog är knuten till villkoret att gruvan drives. Om gruvan nedlägges, inlevereras inflytande virkesmedel till domänfonden. Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har emellertid kommerskollegium så sent som år 1949 — med stöd av en instruktionsbestämmelse från år 1832 — överflyttat avverkningsrätten till gruvskogen från en nedlagd till en i gång varande gruva. Det synes revisorerna synnerligen angeläget, att odisponerade nyttjanderätter till gruvskogarna icke ånyo upplätas eller utsträckas. Med hänsyn till de förändringar, som inträtt i

fråga om gruvnäringens bedrivande sedan Kungl. Maj:ts instruktion av år 1832 för dåvarande bergskollegium meddelades, hade nu berörda fråga bort underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Enligt för gruvskogarna gällande bestämmelser skola kostnaderna för skogarnas förvaltning och vård bestridas av nyttjanderättshavarna. Emellertid synas vederbörande revirförvaltare som regel icke ha uttagit ersättning för revirtjänstemännens befattning med gruvskogarna. Det synes revisorerna befogat att så sker till fulla kostnaden.

Sammanfattningsvis vilja revisorerna uttala, att den av 1943 års riksdag begärda utredningen rörande gruvskogarna bör komma till stånd, att odisponerade nyttjanderätter till gruvskogarna icke ånyo upplåtas eller utsträckas, samt att ersättning för domänverkets kostnader för gruvskogarna bör uttagas till fulla kostnaden.»

Utlåtanden ha avgivits av kammarkollegiet och kommerskollegiet samt domänstyrelsen, som i sin tur inhämtat yttranden från överjägmästarna i Gävle-Dala distrikt och Bergslagsdistriktet (Del II, s. 196—201).

Kammarkollegiet erinrar att de av Kungl. Maj:t i regeringsrätten år 1949 meddelade utslagen, enligt vilka bergmästaren äger medgiva utsyning även av brännved till uppvärmning av bostäder och av virke såsom vederlag för i gruvdriften använd elektrisk kraft ävensom berättiga nyttjanderättshavarna att uppbära avkastningen å fonderade medel från gruvskogarna, givetvis ha medfört att möjligheterna för gruvägarna att tillgodogöra sig avkastningen av gruvskogarna blivit större än som kunde antagas, när de preliminära uppgörelser träffades, vilka förelades 1943 års riksdag. I betraktande härav förefölle det icke sannolikt att vid nya förhandlingar med nyttjanderättshavarna kronan skulle kunna uppnå gynnsammare villkor än de då överenskomna. Snarare kunde det befaras att möjligheterna att träffa en för kronan tillfredsställande uppgörelse försämrats, om ej kronans utgångsläge vid förhandlingarna kunde förbättras.

Då regeringsrättens avgöranden endast utgjorde en närmare förklaring av omfattningen av de rättigheter, som av ålder tillkommit nyttjanderättshavarna, syntes det, såsom stridande mot 77 § regeringsformen, icke möjligt att skapa ett gynnsammare förhandlingsläge för kronan genom närmare precisering och jämkning av utsyningsreglerna i 1898 års förordning.

Kollegiet ifrågasätter vidare en utredning för att klarlägga möjligheterna för en höjning av bevillningsavgiften.

Till undvikande av att gruvskog, som ej längre erfordrades för den gruva till vilken den upplåtits, ställdes till annan gruvas förfogande syntes kommerskollegium böra anbefallas att underställa härom uppkommande frågor Kungl. Maj:ts prövning.

Slutligen syntes domänstyrelsen böra anmodas att tillse, att statens skogsförvaltning uttager full ersättning för kostnaderna för befattningen med gruvskogarna.

Kommerskollegiet har anfört följande.

Det synes kollegium vara ändamålsenligt, att man vid utredningen rörande avvecklingen av sambruket mellan kronan och enskilda företag beträffande gruvskogarna, såsom revisorerna föreslagit, tager sikte även på andra tänkbara alternativ än ett återförande i statens hand av rätten till avkastningen på samtliga ifrågakommande skogar.

I anledning av vad revisorerna anfört beträffande frågan om odisponerade nyttjanderätter, vill kollegium framhålla, att kollegium vid prövningen år 1949 av framställningen från Stribergs gruvaktiebolag om rätt till utsyning från gruvskog icke fann då föreliggande omständigheter giva anledning till avvikelser från gällande instruktionsbestämmelser. Med hänsyn emellertid till det läge, vari hithörande spörsmål nu kommit, torde kollegium, därest liknande fråga framdeles skulle uppkomma, få anledning underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Mot revisorernas uttalande om önskvärdheten av att vederbörlig ersättning erlägges till skogsstatstjänstemännen för deras tjänstestänliga befattning med gruvskogarna finns intet att erinra från kollegii sida.

Domänstyrelsen, som i huvudsak ansluter sig till vad av riksdagens revisorer i ärendet anförts, tillstyrker att den av 1943 års riksdag begärda utredningen rörande gruvskogarna kommer till stånd. I likhet med revisorerna anser styrelsen, att odisponerade nyttjanderätter till gruvskogarna icke ånyo böra upplåtas eller utsträckas samt att domänverket tillföres full ersättning för sina bestyr med gruvskogarna.

Beträffande ersättningsfrågan framhåller styrelsen särskilt, att domänverket nu ej kan påräkna ersättning för annat än tjänstemännens förrättningsresor. Någon del i tjänstemännens avlöningar och andra administrationskostnader bestrides däremot ej av gruvskogarnas nyttjanderättshavare. Det vore därför, enligt styrelsens mening, bättre om nyttjanderättshavarna kunde åläggas att med viss procent delta i vederbörande revirs förvaltningskostnader, eventuellt baserad på förhållandet mellan gruvskogens och revirets areal.

Utskottet. Beträffande den av revisorerna aktualiserade frågan om nyttjanderätten till de s. k. gruvskogarna har kammarkollegiet funnit tveksamt, huruvida kronan på judiciell väg eller genom förhandlingar med vederbörande rättsinnehavare skulle kunna uppnå gynnsammare villkor än de nu gällande. Kollegiet har dock samtidigt hänvisat till möjligheten att höja utgående bevillningsavgift, som har karaktär av skatt. Övriga remissmyndigheter ha helt anslutit sig till revisorernas uppfattning, att den av 1943 års riksdag begärda utredningen i ämnet bör komma till stånd. Kommerskollegiet har därvid bl. a. anmält, att kollegiet har för avsikt att framdeles underställa Kungl. Maj:ts prövning frågor rörande eventuellt ianspråktagande av odisponerade nyttjanderätter. Från domänstyrelsens sida har särskilt framhållits, att domänverket icke kan påräkna full ersättning för det med gruvskogarnas förvaltning sammanhängande bestyret.

I vad mån förutsättningar föreligga för en i allo tillfredsställande lösning av förevarande spörsmål undandraget sig utskottets bedömande. Problemet

synes emellertid vara av den art att detsamma, på sätt förordats redan av 1943 års riksdag, bör göras till föremål för en närmare utredning, varvid böra beaktas de synpunkter som anförts av såväl revisorerna som de i ärendet hörda myndigheterna. I avvaktan på resultatet av en dylik utredning torde odisponerade nyttjanderätter till gruvskogarna icke ånyo böra upplåtas eller utsträckas.

Under åberopande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en utredning av frågan om nyttjanderätten till gruvskogarna.

25:o) Anslaget till vissa bidrag till lasarett m. m. Under inrikesdepartementet, § 30, ha revisorerna förordat en översyn av anslaget till vissa bidrag till lasarett m. m. i syfte att utröna i vad mån de olika posterna härunder kunna avvecklas (Del I, s. 274—278).

Utskottet. Beträffande detta ärende har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 11, varom utskottet velat här
erinra.

26:o) Statsverkets tjänstebostadshyror. Under civildepartementet, § 31, ha revisorerna uttalat sig för genomförandet av en enhetligare hyressättning för de statliga tjänstebostäderna (Del I, s. 279—297).

Efter en översikt över gällande bestämmelser rörande statsverkets tjänstebostäder (s. 279—282) ha revisorerna redogjort för en av dem företagen stickprovsmässig undersökning beträffande hyressättning m. m. för desamma hos ett antal civila och militära myndigheter. Beträffande resultatet av förenämnda utredning torde få hänvisas till s. 282—296 i berättelsen.

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

»Det sammanlagda beståndet av tjänstebostäder inom statsförvaltningen är högst betydande. De av staten gjorda kapitalinvesteringarna i tjänstebostadshus äro liksom de årligen inflytande hyresbeloppen av den storleksordning, att revisorerna på senare år vid flera tillfällen funnit anledning granska förhållandena beträffande tjänstebostadshyrorna inom skilda områden. Sålunda påtalade 1945 års revisorer vid sin granskning av vissa förhållanden i samband med försvarsväsendets tjänstebostäder, att av de centrala försvarsförvaltningarna fastställda hyresersättningar för dylika bostäder icke kunde anses riktigt avpassade i förhållande till rådande hyrespriser på bostadsmarknaden.

Revisorerna ha verkställt en utredning, vilken avsett att stickprovsmässigt klarlägga hyresläget inom vissa civila och militära förvaltningsområden. Med hänsyn till i frågan pågående utredningar vid kommunikationsverken har undersökningen icke utsträckts till dessa verksamhetsområden. Den sålunda verkställda granskningen har givit vid handen, att även om vederbörlig hänsyn toges till de olägenheter, som i större eller mindre utsträck-

ning kunna vara förenade med disponerandet av en tjänstebostad i avseende å vissa förhållanden, såsom bostadens belägenhet, bostadstvänet m. m., de undersökta hyrorna med hänsyn till utvecklingen nästan undantagslöst måste anses låga i förhållande till rådande hyrespriser på allmänna bostadsmarknaden.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finna revisorerna det angeläget, att samtliga tjänstebostadsförvaltande myndigheter anmodas att verkställa en översyn av fastställda bostadshyror inom respektive förvaltningsområden. Vid en sådan översyn bör självfallet vid hyresbeloppens avvägning beaktas det olika läget av hyresnivåerna för äldre och nyare tjänstebostäder liksom också skäligen tagas till bostadens allmänna karaktär av tjänstebostad. I detta sammanhang torde jämväl böra uppmärksammas, huruvida icke en justering av hyressättningen för tjänstebostäderna inom folkskoleväsendet kan befinnas erforderlig.

Som av den lämnade redogörelsen framgår uppvisar hyresnivån en påfallande ojämnhet olika statliga förvaltningsområden emellan. Även för till synes likvärdiga tjänstebostäder inom ett och samma verksamhetsområde ha fastställts hyror till skilda belopp. Enligt revisorernas mening kan ett sådant förhållande icke anses tillfredsställande. Främst ur rättvisesynpunkt är det angeläget att för i huvudsak likvärdiga bostäder en i möjligaste mån enhetlig ersättningsnorm tillämpas. Med hänsyn härtill vilja revisorerna förorda, att vid lämplig tidpunkt åtgärder jämväl övervägas för genomförande av en enhetligare hyressättning för de statliga tjänstebostäderna.»

Utlåtanden ha avgivits av *fångvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, byggnadsstyrelsen, socialstyrelsen, domänstyrelsen, fortifikationsförvaltningen och statens bostadsnämnd* (Del II, s. 202—214).

Byggnadsstyrelsen har anfört, att vid såväl planering som förvaltning av statliga anläggningar inom styrelsens verksamhetsområde den principen numera tillämpas att tjänstebostäder böra finnas endast där vederbörande på grund av sina arbetsuppgifter är strängt nödsakad att bo i direkt anslutning till anläggningen. Sålunda har styrelsen när en boställsinnehavare slutar sin anställning prövat, huruvida bostaden med nödvändighet ånyo måste upplåtas för samma ändamål, och varje möjlighet har därvid iakttagits att i stället söka tillgodose andra aktuella lokalbehov. Vid det samråd, som därvid ägt rum med vederbörande institution, ha emellertid byggnadsstyrelsens synpunkter härvidlag ofta icke mött förståelse.

I anslutning till vad revisorerna uttalat, förordar styrelsen att samtliga tjänstebostadsförvaltande myndigheter anmodas verkställa översyn av gällande hyror, så att dessa komma att närmare anpassas till avlöningsreglementets föreskrifter på förevarande område.

Övriga remissmyndigheter förutom socialstyrelsen uttala sig för en översyn av gällande föreskrifter angående ersättningar för tjänstebostäder i syfte att åstadkomma en enhetlig hyressättning för samtliga statliga tjänstebostäder. Socialstyrelsen däremot anser de av revisorerna gjorda erinringar-

na mot hyrorna för ungdomsvårdsskolornas tjänstebostäder f. n. icke böra föranleda någon åtgärd.

Utskottet. Den av revisorerna verkställda utredningen har bibragt utskottet den uppfattningen, att en översyn av hyressättningen vid de statliga tjänstebostäderna är av behovet påkallad. Denna översyn torde främst taga sikte på dels en bättre anpassning till rådande hyrespriser på den allmänna bostadsmarknaden och dels en större enhetlighet i hyressättningen mellan olika förvaltningsområden. Hänsyn bör därvid självfallet tagas till de speciella förhållanden som kunna vara förbundna med disponerandet av tjänstebostad i respektive fall.

Under erinran jämväl att de av revisorerna förordade åtgärderna tillstyrkts av praktiskt taget samtliga remissmyndigheter får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en översyn av hyressättningen vid de statliga tjänstebostäderna.

27:o) Anlitande av resebyrå vid statliga tjänsteresor. Under civildepartementet, § 32, ha revisorerna förordat att allmänna föreskrifter utfärdas av innebörd att statsmyndigheterna åläggas att vid biljettbeställningar som regel hänvända sig till statens järnvägar tillhörig resebyrå (Del I, s. 297—304).

Revisorerna ha funnit det vara av intresse att närmare undersöka, huruvida särskild resebyrå plägar anlitas då fråga är om tjänsteresor i allmänhet, företagna av befattningshavare inom respektive statliga förvaltningsområdet. I sådant syfte ha uppgifter i berörda avseende införskaffats från ett tjugutal större verk och myndigheter. I samband därmed ha revisorerna jämväl gjort sig underrättade om dels i vilken ungefärlig omfattning anlitande av resebyrå i förekommande fall sker, dels anledningen till att resebyrås tjänster tagas i anspråk, dels vilka resebyråer som regelmässigt anlitas, dels ock huruvida av vederbörande myndighet reglerande föreskrifter utfärdats i ämnet.

Beträffande innehållet av det sålunda införskaffade materialet torde få hänvisas till berättelsen (s. 297—303).

Revisorerna ha därefter gjort följande uttalande.

»Den undersökning revisorerna verkställt rörande förfaringssättet vid beställning av biljetter för statliga tjänsteresor har av naturliga skäl måst begränsas till att omfatta allenast ett mindre antal myndigheter. Då emellertid dessa myndigheter torde få betraktas som representativa för respektive grenar av statsförvaltningen, synes av det ovan redovisade materialet kunna dragas den slutsatsen, att resebyrå i allmänhet anlitas vid dylik beställning, i varje fall då det gäller längre eller mera komplicerade resor. Av de lämnade uppgifterna framgår vidare, att därvidlag hänvändelse företrädesvis

sker till statens järnvägar tillhörig resebyrå. Icke sällan anlitas dock vid sidan härav även privat resebyrå; i vissa fall kommer uteslutande sådan resebyrå i fråga.

Att resebyrås tjänster tagas i anspråk beror uppenbarligen på de fördelar i olika hänseenden som detta förfaringssätt medför för vederbörande förrättningsman. Då en resa spänner över ett vidsträckt område och nödvändiggör besök vid en rad olika orter, vilka måhända icke kunna nås utan användande av skilda trafikmedel, är det sålunda ofta förenat med svårighet för den enskilde tjänstemannen att själv planera färdväg och ombesörja biljettanskaffning på sådant sätt, att resereglementets bestämmelser om minsta möjliga rese- och traktamentskostnader bliva iakttagna. I dylika fall innebär det självfallet en betydande tidsvinst att bestyret härmed överlåtes på ett företag, som äger speciell sakkunskap och erfarenhet i berörda hänseende. Även reseräkningsgranskningen torde i icke ringa utsträckning kunna förenklas, därest resebyrå haft att svara för erforderliga biljettkombinationer. Vissa myndigheter ha också i detalj reglerat hithörande förhållanden för att i görligaste mån utvinna de fördelar som anlitan av resebyrå onekligen medför. Sålunda har exempelvis arbetsmarknadsstyrelsen träffat särskild överenskommelse i ämnet med järnvägsstyrelsen; det på grundval härav tillämpade systemet innebär i korthet, att statens järnvägars resebyrå i Stockholm anförtros samtliga de uppdrag som i sammanhanget kunna ifrågakomma och att kontakten med byrån upprätthålles av en för ändamålet särskilt utsedd befattningshavare, till vilken vederbörande förrättningsmän ha att vända sig i och för ordnande av biljettbeställning m. m. Enligt inhämtade upplysningar ha de hittillsvarande erfarenheterna av detta system varit uteslutande goda.

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter förefinnes, såvitt revisorerna kunna bedöma, i och för sig icke någon anledning till erinran mot att resebyrå anlitas vid beställning av biljetter för statliga tjänsteresor. Där emot finna revisorerna det vara mindre tillfredsställande att vederbörande förrättningsmän så jämförelsevis ofta som nu är fallet hänvända sig till privata resebyråer i dylika angelägenheter. Enär ifrågavarande byråer äga tillgodoräkna sig viss förmedlingsprovision på försålda biljetter, får nämligen detta till följd att, såvitt angår inhemska järnvägsresor, de för resornas gäldande avsedda anslagsmedlen icke i sin helhet återgå till statsverket via statens järnvägar tillhörig resebyrå utan till en del tillfalla privata företag i form av provision. Vid flygresor uppstår motsvarande förhållande för SAS, i vilket konsortium staten har starka ekonomiska intressen. Jämväl vid utrikes resor går statsverket förlustigt vissa intäkter, därest i stället för statens järnvägar tillhörig resebyrå privat resebyrå anlitas. Att närmare angiva storleken av det inkomstbortfall varom här är fråga torde icke vara möjligt utan ingående undersökningar; uppenbarligen måste det dock röra sig om icke obetydliga belopp.

Framhållas må att statens järnvägars resebyråorganisation är utrustad för försäljning av biljetter till resor inom Sverige och i utlandet, såväl på

järnvägar som på vanligen förekommande ångbåtslinjer och flygrouter, liksom även för lämnande av upplysningar om resor i allmänhet och uppgörande av resplaner m. m. Då personalen inom ifrågavarande organisation därtill besitter mångårig erfarenhet på förevarande område, lärer icke behöva befaras att den av vederbörande förrättningsmän åstundade servicen på något sätt skulle försämras, därest statsmyndigheterna ålades att vid biljettbeställningar som regel hänvända sig till statens järnvägar tillhörig resebyrå. Revisorerna finna för sin del starka skäl tala för att en allmän föreskrift av denna innebörd utfärdas. Det må i detta sammanhang erinras om att Kungl. Maj:t nyligen föreskrivit, att statliga myndigheter för sina bankaffärer skola anlita statlig bankinrättning, där så utan särskild olägenhet kan ske.»

Utlåtanden ha avgivits av statskontoret och järnvägsstyrelsen (Del II, s. 214 och 215).

Statskontoret finner i likhet med revisorerna naturligt, att då statsverket genom statens järnvägar organiserat egna resebyråer statsmyndigheterna åläggas att i förekommande fall anlita dessa resebyråer, där så utan olägenhet kan ske.

Järnvägsstyrelsen har i princip icke något att erinra mot en föreskrift av den innebörd revisorerna ifrågasatt. Därest en sådan föreskrift skulle komma att utfärdas, framhåller styrelsen såsom önskvärt, att densamma gives en sådan utformning att det ankommer på järnvägsstyrelsen att från fall till fall avgöra i vad mån ett anlitande av en statens järnvägars resebyrå vid statliga tjänsteresor kan vara med statens järnvägars affärsintressen förenligt.

Utskottet. I likhet med revisorerna är utskottet av den uppfattningen, att statliga förrättningsmän vid beställning av biljetter för tjänsteresor skola åläggas att hänvända sig till statens järnvägar tillhörig resebyrå, där så utan särskild olägenhet kan ske. I förekommande fall synas anvisningar av motsvarande innebörd böra meddelas jämväl icke-statliga institutioner och föreningar, då fråga är om sådan verksamhet som helt eller till övervägande del finansieras av statsmedel.

Under åberopande härav får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av utskottet angiven riktning.

28:o) **Övriga anmärkningar.** Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat har utskottet funnit ha medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, eller icke ha varit av

beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

29:o) **Kungl. Maj:ts** skrivelse med redogörelse för vidtagna åtgärder. I skrivelse nr 66 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 8 februari 1952, lämnat en redogörelse för de åtgärder som vidtagits på grund av riksdagens skrivelser den 23 och den 30 maj 1951, nr 275 respektive 317, i anledning av riksdagens år 1950 församlade revisorers berättelse.

Beträffande redogörelsens innehåll torde få hänvisas till skrivelsen.

Utskottet. Av den i förevarande sammanhang lämnade redogörelsen framgår, att flertalet i sistnämnda riksdagsskrivelse angivna ärenden allttjämt äro föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet förutsätter att dessa frågor ägnas fortsatt uppmärksamhet samt att jämväl de av riksdagen härutinnan uttalade önskemålen i görligaste mån beaktas, så snart förhållandena medgiva. Kungl. Maj:ts skrivelse har i övrigt icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 13 maj 1952.

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Iwar Anderson, Näs-gård, fröken Andersson, herrar Leander, Gillström, Eric Ericson, Näsström, Sundelin, Hesselbom, Lundqvist, Ragnar Persson, Edvin Thun, Söderquist och Nils Theodor Larsson; samt

från andra kammaren: herrar Ward, Malmborg i Skövde, Mårtensson i Uddevalla, Svensson i Ljungskile, Lindholm, Staxäng, Åkerström, Johans-son i Mysinge, Kollberg, Petterson i Degerfors, Onsjö, Persson i Växjö, Birke, fru Ericsson i Luleå och herr Gustafsson i Skellefteå.

Reservation

vid punkten 23:o) (Enskilda hemmans utsyningsförmån på Böda krono-park) av herr Näs-gård, fröken Andersson samt herrar Söderquist, Nils Theo-dor Larsson, Svensson i Ljungskile, Staxäng, Johansson i Mysinge och Onsjö.